

Η Αθήνα,
Το Κράτος των Αθηνών
και ο Ελληνισμός

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Όπως τονίζουμε και στο κείμενο της **Συντακτικής Επιτροπής του Άρδην** για την πολιτική συγκυρία, που δημοσιεύεται στο παρόν τεύχος: "η κατάκτηση της ανάθεσης των Ολυμπιακών του 2004 εμφανίστηκε

ντι στην αλαζονική Δυτική Ευρώπη η οποία εν σώματι καταψήφισε την ελληνική υποψηφιότητα γιατί είναι αλήθεια πως μας υποστήριξαν οι χώρες της **Ανατολικής Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής** γιατί είναι αλήθεια πως οι μίζες δεν είναι το πρωτεύον γιατί είναι αλήθεια πως πολλοί από τους εκστρατεύοντες κατά της ανάληψης προβάλλουν μια αντίληψη ψωροκόσταννας, της «πωχής πλην εντίμου Ελλάδος». Γιατί είναι αλήθεια πως μια τέτοια διοργάνωση σηματοδοτεί μια «**αποδοχή**» της σημερινής Ελλάδας, της Ελλάδας του Σημίτη από τα ξένα μεγάλα κέντρα. Η εποχή της μόνιμης καταστροφάντησης της ελληνικής πολιτικής μοιάζει άραγε να τελειώνει;*

Αν τα πράγματα ήταν όντως έτσι, αν η Ελλάδα ήταν μια «Σκανδιναβική» χώρα ή αν μια τέτοια κίνηση θα μπορούσε να **αποτρέψει** ή να μετριάσει διεθνείς κινδύνους και απειλές, ίσως θα μπορούσαμε να αποδεχτούμε, έστω με επιφυλάξεις, την ανάληψη των Ολυμπιακών. Όμως σκεφτήκαμε πολύ. «**Βάλαμε κάτω**» τα υπέρ και τα κατά και καταλήξαμε πως για μια ακόμα φορά θα πρέπει να πούμε ένα ακόμα **OXI**.

Γιατί όσο η υπαρκτή παρασιτική «Ελλάδα» θα αναβαθμίζεται δήθεν στο υπάρχον διεθνές πλαίσιο, η Ελλάδα των ονείρων μας, η μη αθηνοκεντρική, η μόνη πραγματικά ισχυρή, θα πηγαίνει ένα βήμα πιο πίσω: Διότι δεν υπάρχουν μόνο οι μίζες και η περιβαλλοντική υποβάθμιση, δεν υπάρχει μόνο η ολοκλήρωση της τοιμεντοποίησης της Αττικής δεν υπάρχει μόνο η άνοδος της τιμής της γης και της κατοικίας, που μέσα σε μια εβδομάδα μετά την αναγγελία της ανάληψης, έφτασε το 30%, δυσκολεύοντας ακόμα περισσότερο τα πράγματα για τα λαϊκά στρώματα δεν υπάρχει μόνο η μεταφορά κάθε ψυχολογικής και οικονομικής προσπάθειας του ελληνοισμού

στην κατεύθυνση του **προαθλητισμού** δεν υπάρχει μόνο το πρόβλημα της επιβάρυνσης του προϋπολογισμού το κυριότερο είναι η στρατηγική **εγκατάλειψη** της υπολοιπής Ελλάδας και ενίσχυσης του Αθηνοκεντρισμού. Πάνω από 130.000 νέες απασχολήσεις στην Αθήνα, μεταφορά όλων των πόρων σε ένα τέρας που διαρκώς διευρύνεται, ουσιαστική εγκατάλειψη των έργων της περιφέρειας, νέο αδυνάτισμα των στρατηγικά ευαίσθητων περιοχών της Θράκης και του Αιγαίου και επίταση της ομφάλιοσκόπησης των Αθηναϊκών ελίτ γύρω από τα προβλήματα της πρωτεύουσας και μόνο. Όσο για την **αποτροπή** του τουριστικού επεκτατισμού, όπως τονίζει ο Γεράσιμος Σκλαβούνος στο κείμενό του που ακολουθεί, μάλλον το αντίθετο πρόκειται να συμβεί, δηλαδή η Ελλάδα θα πρέπει να εμφανίζεται ως το «καλό» παιδί για να μη χάσει τους Ολυμπιακούς.

Για να αποδεχτούμε, έστω και υπό όρους, την ανάληψη της Ολυμπιάδας, αυτή θα έπρεπε να σηματοδοτεί την **ενίσχυση** και όχι την αποδυνάμωση της περιφέρειας, θα έπρεπε να αποτελεί ένα μοχλό για τη μεταφορά πόρων έξω από την Αθήνα, θα έπρεπε για παράδειγμα να οργανωθεί στη Βόρειο Ελλάδα και τη Θεσσαλονίκη. Σε μια τέτοια περίπτωση θα ήταν δυνατό κανείς, παλεύοντας ενάντια στις αρνητικές επιπτώσεις, να δεχτεί πως οι **θετικές** θα ήταν μεγαλύτερες, διότι θα αποδυνάμωναν το κράτος των Αθηνών, θα ενίσχυαν τον ελληνοισμό, τη Μακεδονία, τη Βόρεια Ελλάδα, την περιφέρεια συνολικά.

Τα προβλήματα αυτά, που μόνο ενδεικτικά καταγράφουμε εδώ, δεν αποτελούν μια μορφή **μεμφμοιρίας** ή διάθεση **υποβάθμισης** του αθλητισμού και της σημασίας του. Όμως η σημερινή **υπερανάπτυξη** ενός και μόνο τομέα στη χώρα μας, του εμπορευματοτικού πρώτα-αθλητισμού, όταν συνδυάζεται

Η Ολυμπιάδα το κράτος των Αθηνών και ο ελληνοισμός

1905, Η πλατεία Κανιγγίου.

από την κυβέρνηση και τα ΜΜΕ ως **αναβάθμιση** της χώρας μέσα στα πλαίσια του υπάρχοντος 'διεθνοποιημένου' περιβάλλοντος. Η στρατηγική Σημίτη, της παρασιτικής και απρόσκοπτης ένταξης της χώρας στο σημερινό διεθνές περιβάλλον, τον λεγόμενου 'εκσυγχρονισμού' και της απομάκρυνσης από την παπανδρεϊκή 'τρίτοκοσμική' παρένθεση φαίνεται να κερδίζει έδαφος. Η σημερινή Ελλάδα γίνεται 'και πάλι αποδεκτή από τη διεθνή κοινότητα ως ισότιμο μέλος της', έστω και αδύναμο ή παρακατιανό..."

Πολλοί ανάμεσά μας ταλαινεύτηκαν γιατί είναι αλήθεια πως υπάρχουν και τα **αντίθετα** επιχειρήματα. Γιατί είναι αλήθεια πως οι Έλληνες μετά από τόσες ήττες, δυσκολίες και πικρίες κέρδισαν επί τέλους μια **νίκη** απέναντι στον «Νεμπιόλο», δηλαδή απένα-

με την οικονομική υπανάπτυξη, την αμυντική αποδυνάμωση, την ενίσχυση των περιφερειακών και κοινωνικών ανισοτήτων, όχι μόνο είναι αρνητικός ιδεολογικά, γιατί μεταβάλλει την άθληση σε στόχο πλουτισμού, αλλά και δεν αρκεί για να καλύψει τα προβλήματα της χώρας. Ας αναλογιστούμε τι συνέβη στις αθλητικά «υπερανπτυγμένες» χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, όπως στην Ανατολική Γερμανία, μετά την πτώση του «υπαρκτού σοσιαλισμού». **Κατέρρευσε** και ο πρωταθλητισμός τους!

Την ίδια στιγμή το Σχέδιο Καποδίστριας θέλει, υποτίθεται, να αναδιοργανώσει την ελληνική περιφέρεια και να την κάνει ισχυρότερη! Και όμως το πράττει ένα ενισχυόμενο κράτος των Αθηνών, το πράττει αποσυνθέτοντας τη βούληση και το λόγο των τοπικών κοινωνιών, το πράττει μια «επικράτεια» που θέλει να ολοκληρώσει τον έλεγχο του κράτους των Αθηνών σε όλο το χώρο του ελλαδικού κράτους. Πάντως το βέβαιο είναι πως με την **Ολυμπιάδα**, κατ'εξοχήν, και με τον **«Καποδίστρια»** δευτερευόντως, τέθηκε -παρά την συνομοσία της σιωπής- μπροστά σε όλη την ελληνική κοινωνία το βασικό πρόβλημα, αντανάκλαση και συμπίκνωσή της, της παθογενείας της **ηγεροταξική ανισοροπία!** Όπως τόνισε και ο Μιχάλης Χαραλαμπίδης, στη συζήτηση που οργάνωσε το Άρδην, στις 24 Σεπτεμβρίου, στην Αθήνα: *αν τα Ίμια αποτέλεσαν την θρυαλλίδα που επέτρεψε να εκκινήσει ένας πανεθνικός προβληματισμός πάνω στα εθνικά ζητήματα και τη μοίρα του ελληνισμού, η ανάληψη της Ολυμπιάδας του 2004 μπορεί να αποτελέσει το σταθμό για την αντίστροφη μέτρηση του Αθηνοκεντρισμού, πάρα το ότι -ή ίσως ακριβώς γι' αυτό- με αυτήν φθάνει στο απόγειό του!*

Κατά συνέπεια το ανά χείρας αφιέρωμα του Άρδην, το θεωρούμε σημαντικό και ση-

μαδιακό, τόσο ώστε να καθυστερήσουμε την ίδια την έκδοσή του περιοδικού.

Όπως τονίζουμε και στο εισαγωγικό σημείωμα, εγκαινιάζουμε μια προσπάθεια **μακράς πνοής**, την προσπάθεια να φωτίσουμε το ζήτημα της σχέσης κέντρου-περιφέρειας ως το **σημαντικότερο** εσωτερικό ζήτημα της χώρας μας στην παρούσα συγκυρία, ζήτημα που μεταβάλλεται **αυτόχρονα** σε εθνικό θέμα. Σε μια σειρά από αφιερώματα που θα ακολουθήσουν θα ασχοληθούμε λεπτομερειακά και συστηματικά με τις περιφέρειες της Ελλάδας, τη σχέση τους με το κέντρο, τα προβλήματά τους, την πολιτιστική τους δραστηριότητα. Και θα αρχίσουμε, όπως είναι αναμενόμενο, με την **Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη**, καθώς και με το **Ανατολικό Αιγαίο**. Σε όλη τη μακρά περίοδο που ακολουθεί σκοπεύουμε να αναδειξουμε την σημασία του χωροταξικού προβλήματος της χώρας, σε συνεργασία με όλες τις δυνάμεις -τοπικές ή πανεθνικές- που επισημαίνουν τη σημασία του θέματος. Καλούμε δε όλους τους αναγνώστες και τους συνεργάτες του περιοδικού να συμβάλλουν σε αυτή την προσπάθεια με όλα τα μέσα που διαθέτουν.

**Και όμως είδαμε με την πρόσφατη προβοκάτσια του Observer, πως οι δυτικές μυστικές υπηρεσίες σε συνεργασία με τη ΜΙΤ και τις κυβερνήσεις της Δύσης -γιατί ο Observer δεν είναι ένα τυχαίο έντυπο- πως ακόμα και αυτό είναι αμφισβητούμενο και υπόκειται διαρκώς στην καλή θέληση των δυτικών και εξαρτάται από την «συνετή» συμπεριφορά της Ελλάδας έναντι της Τουρκίας.*

Για το αφιέρωμα

Το Άρδην οργάνωσε στην Αθήνα, στην Αίθουσα Ανταποκριτών Ξένου Τύπου την Τετάρτη 24 Σεπτεμβρίου, συζήτηση με θέμα: **ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ 2004, το όραμα του παρασιτικού εκσυγχρονισμού, ο αθηνοκεντρισμός, η εγκατάλειψη της περιφέρειας** με εισηγητές τους Δημήτρη Ρόκο, Καθηγητή Ε.Μ.Π. Γεράσιμο Σκλαβούνο, μέλος της **Επιτροπής Πολιτών κατά της ανάληψης της Ολυμπιάδας**, Φίλιππο Συρίγο, δημοσιογράφο, Μιχάλη Χαραλαμπίδη, πρώην μέλος του Ε.Γ. του ΠΑΣΟΚ, με παρεμβάσεις των Μάκη Δεληβοριά, από τη Σύνταξη του περιοδικού **Νέα Οικολογία**, Γιάννη Σχίζα, από την σύνταξη του περιοδικού **Οικοτοπία** και συντονιστή το Γιώργο Καραμπελιά, συγγραφέα.

Στο ανά χείρας αφιέρωμα περιλαμβάνονται οι εισηγήσεις των τεσσάρων κυρίων ομιλητών, ενώ δυστυχώς από έλλειψη χώρου δεν συμπεριλήφθησαν τόσο οι παρεμβάσεις των Μάκη Δεληβοριά, Γιάννη Σχίζα και Γιώργου Καραμπελιά, όσο και η ενδιαφέρουσα συζήτηση που ακολούθησε.

Το αφιέρωμα περιλαμβάνει τρία μέρη. Το **πρώτο**, με θέμα την **ανάληψη** αυτή καθ' αυτή, περιέχει εκτός από τα κείμενα των εισηγητών της συζήτησης και δύο άρθρα των **Πάνου Τότσικα**, αρχιτέκτονα, μέλους της **Επιτροπής Πολιτών κατά της Ανάληψης**, όπως και του **Δημήτρη Μπάσογλου**, εκπαιδευτικού, μέλους της **Συντακτικής Επιτροπής του Άρδην** από τη Θεσσαλονίκη το **δεύτερο** είναι επικεντρωμένο στην **Αθήνα γενικότερα** και τη θέση-υποβάθμισή της, με κείμενα των **Γιώργου Παύλου**, επικ. καθηγ. στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης και των περιβαλλοντολόγων **Γιάννη Σχίζα** και **Νίκου Μολυβιάτη** καθώς και ένα υπέροχο κείμενο του γνωστού πολεοδόμου **Αριστομένη Προβελέγγιου** το τρίτο αφορά τη συνολική χωροταξική οργάνωση της χώρας με κείμενα των **Βαγγέλη Στογιάννη**, μέλους της Συντακτικής Επιτροπής της **Νέας Οικολογίας**, για το «σχέδιο Καποδίστριας», του **Γιάννη Μάρτου** με τον εύγλωττο τίτλο **«Επικηρύσσοντας ... την Αθήνα»**, του **Βασίλη Ξυδιά**, για μια κοινωνική οργάνωση του χώρου, και του **Γιώργου Καραμπελιά** για την σχέση εξωτερικών ανταλλαγών και εσωτερικής χωροταξικής ανισοροπίας.

Βέβαια πολλές και ενδιαφέρουσες συμβολές και άρθρα δεν έγινε δυνατό να συμπεριληφθούν, και προπαντός το εξαιρετικό κείμενο του **Δημήτρη Κωστόπουλου**, μέλους της Σύνταξης της **Νέας Οικολογίας** και τακτικού συνεργάτη του Άρδην, που θα δημοσιευτεί στο επόμενο τεύχος του περιοδικού στα πλαίσια της καμπάνιας που έχουμε ήδη προαναγγείλει. Τέλος να ευχαριστήσουμε το ενδιαφέρον περιοδικό, **Κοινόν των Μακεδόνων**, το οποίο είχε δημοσιεύσει σε μια πρώτη -εκτενέστερη- μορφή το κείμενο του Δημήτρη Μάρτου καθώς και το απόσπασμα του Αριστομένη Προβελέγγιου.

Η Ολυμπιάδα δεν είναι μόνο μια γιγαντιαία οικονομικά business, με γιγαντιαίες και οδυνηρές περιβαλλοντικές και χωροταξικές επιπτώσεις για τη χώρα και οικονομικές για το λαό της. Είναι και

γίνονται για τους Ολυμπιακούς Αγώνες, οι Ολυμπιακοί Αγώνες γίνονται, για να δικαιολογηθούν τα Μεγάλα Έργα και να εξυπηρετηθούν συναφείς στόχοι. Κι αυτά είναι, το Αεροδρόμιο των Σπάτων, η Δυ-

2. **Μια οικονομία κυρίως παροχής υπηρεσιών και όχι άμεσα παραγωγική.**

Με κέντρο μια Αθήνα διαμετακομιστικό, τουριστικό και εν γένει τριτογενές κέντρο, με αθλητικές διοργανώσεις, εκθεσιακά και συνεδριακά κέντρα, μαρίνες, ιπποδρόμια, ιστιοπλοϊκά κέντρα, καζίνα, μπέιζ-μπωλ, σόφτ-μπωλ, και ό,τι άλλο χρειάζεται το διεθνές τζετ-σέτ. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι οπωσδήποτε θα έρθει το διεθνές τζετ-σέτ για να τα χρησιμοποιήσει. Εμείς θα τα πληρώσουμε όμως.

3. Για να γίνουν όμως αυτά τα έργα και εγκαταστάσεις, και μάλιστα εκεί που τα θέλουν αυτοί που αποσκοπούν στην Ολυμπιακή κερδοφορία, δηλαδή στις ωραιότερες τοποθεσίες της Αττικής, χρειάζεται να καταστρατηγηθεί το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας, το οποίο δεν τα προβλέπει. Το ιδεολόγημα των Ολυμπιακών Αγώνων είναι μια θαυμάσια ευκαιρία για την ανατροπή του.

4. **Ιδεολογική και πολιτική εξιλέωση και τελικά άμεση επικυριαρχία του μεγάλου κεφαλαίου μέσω ορισμένων εκπροσώπων του.** Δεν είναι αρκετό ότι οι κ.κ Κόκκαλης, Βαρθινογιάννης, Τροχανάς, Καρράς, Γιαννακόπουλος κ.ά. πετυχαίνουν στον ένα ή τον άλλο βαθμό αυτούς τους στόχους μέσω των δραστηριοτήτων τους στον αθλητισμό, που είναι και αρκετά προσοδοφόρες. Το ποδόσφαιρο, ακόμα και το μπάσκετ, απασχολούν ένα τμήμα μόνον της κοινής γνώμης, ο ανταγωνισμός είναι ζωτική ανάγκη αυτών των θεαμάτων, για να κρατάνε δέσμιους τους οπαδούς, και αυτό έχει αντανάκλαση και σ' αυτούς τους κυρίους. Οι θρόνοι τους πολύ συχνά τρίζουν και οι αναγκαστικοί ανταγωνισμοί τους δεν βοηθούν και πολύ στο νέο δόγμα της συναίνεσης. "Μαικήνες" όπως οι κ. Λαμπράκης και το ζεύγος Γουλανδρή ή έχουν εκπεθεί λόγω της αλαζονείας τους και των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των σχεδιαζόμενων εγκαταστάσεών τους, ή εν πάση περιπτώσει α-

Το μεγάλο ναι ή το μεγάλο όχι

ΤΟΥ ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΣΚΛΑΒΟΥΝΟΥ*

(ή κυρίως) **μια**

γιγαντιαία ιδεολογική, πολιτιστική και πολιτική επιχείρηση αποπροσανατολισμού, εκμαυλισμού και χειραγώγησης πολιτών, πολιτικών και κομμάτων. Σε μια χώρα όπως η Ελλάδα, με πλούσιες αγωνιστικές παραδόσεις και πνεύμα αντίστασης, με πλούσια πολιτιστική κληρονομιά -αν εξαιρεθεί ο καταναλωτισμός- μόνο με την καπηλεία και τη βεβήλωση αυτής της κληρονομιάς και των παραδόσεών της, μπορεί να τιθασευτεί και να χειραγωγηθεί ο λαός της, να αποσπασθεί η συναίνεσή του σε πολιτικές τελικά επιζήμιες γι' αυτόν και τη χώρα, για τις οποίες υπάρχουν αντιστάσεις. Αυτές οι πολιτικές είναι σε συντομία οι εξής:

1. **Αθηνοκεντρισμός.** Τα Μεγάλα Έργα της Αθήνας δεν

τική Περιφερειακή Υμηττού, ο διπλασιασμός της Νέας Εθνικής Οδού, οι επεκτάσεις και βελτιώσεις των λιμανιών Κερατοινίου, Ραφήνας, Λαυρίου. Έργα συνολικού κόστους τουλάχιστον 2,4 τρις δρχ, στα οποία πρέπει να προστεθούν τώρα και τα έξοδα από τα έργα της Ολυμπιάδας, ύψους 1,3 τρις, ώστε τελικά σχεδόν το ισοδύναμο του Β' Πακέτου Ντελόρ (πλην εθνικής συμμετοχής) να έχει ριχθεί στην Αθήνα. Σε αντιστάθμισμα λένε, το Πακέτο Σαντέρ, ύψους 8 τρις, θα κατευθυνθεί στη Βόρεια Ελλάδα [μάλλον είναι παραπλανητικό, και ως προς το ποσό, και ως προς τον προορισμό.] Ο κύβος έχει ήδη ριφθεί, η Αθήνα και όχι η Θεσσαλονίκη θα είναι το οικονομικό κέντρο των Βαλκανίων, η βάση εξόρμησης του ελληνικού καπιταλισμού για την διεύξυσή του στη Βαλκανική, τον Εύξεινο Πόντο, και σε μικρότερο βαθμό στην Αν. Μεσόγειο.

*Μέλος της Επιτροπής Πολιτών κατά της Ανάληψης της Ολυμπιάδας

πασχολούν κι αυτοί ένα μικρό τμήμα της κοινής γνώμης. Η όπερα ή η μοντέρνα τέχνη έχουν ένα σχετικά μικρό κοινό, ενώ η Ολυμπιάδα είναι το επιστέγασμα και η συμπίκνωση των πάντων, του πολιτισμού και του αθλητισμού όλων των ειδών, το έπαθλο της εθνικής υπερηφάνειας. Το ζεύγος Αγγελόπουλου αναγορεύεται σε νέο εθνικό είδωλο. Και αναγορεύει και αυτό την διαφθορά, τον χρηματισμό των "Αθανάτων", σε αναγκαίο και καθαγιασμένο μέσον για την επίτευξη του υψηλού στόχου.

5. Η νεοφιλελεύθερη διαφθορά δεν θα μπορούσε να βρει καλύτερο όχημα, για να διαχυθεί και να διαποτίσει όλο το κοινωνικό σώμα. Αυτή είναι, θα λέγαμε, η πέμπτη πολιτική και πολιτιστική επιλογή και στόχευση που συνδέεται με τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Και θα γίνει πιο αποκρουστική στη διάρκεια της επόμενης επταετίας με τη διαχείριση του όλου εγχειρήματος.

6. Μια φανταστική εθνική υπερηφάνεια είναι ο έκτος στόχος. Μοιράζουν εθνική υπερηφάνεια, γιατί δεν έχουν να μοιράσουν τίποτα άλλο ή για να κρύψουν όλα τ' άλλα.

Στο όνομα της "εθνικής υπερηφάνειας" ή "υπεροχής" που παρέχουν, θα ζητήσουν πειθαρχία, εθελοντική εργασία, θυσίες, ίσως και δάκρυα, ομοψυχία, εργασιακή ειρήνη, μια κατάσταση που θα θυμίζει έκτακτη ανάγκη. Και άρχισε ήδη, με τις διώξεις αντιφρονούντων.

Στην κατεύθυνση όλων των παραπάνω, κατάφεραν να εξεπατήσουν ως ένα βαθμό και τα κόμματα της κοινοβουλευτικής Αριστεράς. Δεν το κατάφεραν μέχρι τέλους, λόγω των αντιτάσεων που αναπτύχθηκαν στο εσωτερικό αυτών των κομμάτων.

Συρρίκνωση αντιθωράκισης

Για όλες αυτές τις υπηρεσίες που προσφέρει η Ολυμπιάδα, αποκλήθηκε "Νέα Μεγάλη Ιδέα". Ίσως αποδειχθεί η Μικρομέγανη Ιδέα, με την έννοια ότι η Μεγάλη Ιδέα κράτησε σχεδόν έ-

ναν αιώνα και οδήγησε σε επέκταση και μεγάλη καταστροφή. Η Μικρομέγανη Ιδέα, αυτή που καμώνεται πως είναι μεγάλη, ενώ είναι μικρή, θα κρατήσει επτά χρόνια και μπορεί να οδηγήσει σε μίνι συρρίκνωση (κατά μερικές βραχονησίδες ίσως) και ταπεινώση με μια λεόντειο συμφωνία για το Αιγαίο. Και να γιατί. Ένα επιχείρημα που προβλήθηκε υπέρ της Ολυμπιάδας ήταν και το ότι θα εξασφαλίσει την ειρήνη για επτά χρόνια, ότι η τουρκική επιθετικότητα θα τιθασευτεί. Θα το σκεφτούν, λένε, να δημιουργήσουν μια κρίση όπως στα Ίμα, λόγω των διεθνών αντιδράσεων. Και το αντεπιχείρημα, που βέβαια δεν συζητήθηκε, ήταν πως αντίθετα σ' αυτή την περίπτωση η Ελλάδα θα ήταν πιο υποχωρητική, για να μην χαλάσει η προετοιμασία της Ολυμπιάδας. Και έρχεται τώρα η Σύμβαση που υπογράφηκε στη Λοζάννη να επιβεβαιώσει αυτό το αντεπιχείρημα και να δώσει διεθνή νομική βάση στην υποχωρητικότητα της Ελλάδας, αλλά και στην καταστολή κάθε κοινωνικής διαμαρτυρίας στο εσωτερικό. Το άρθρο 52 της Σύμβασης λέει: "Η ΔΟΕ έχει το δικαίωμα να ανακαλέσει την ανάθεση των Αγώνων στην Αθήνα, εφ' όσον η φιλοξενούσα χώρα σε οποιαδήποτε χρονική περίοδο, είτε πριν την τελετή έναρξης είτε κατά τη διάρκεια των Αγώνων, βρεθεί σε κατάσταση πολέμου, κοινωνικής αναταραχής, ή σε κατάσταση που επισήμως θα χαρακτηρίζεται ως εμπόλεμη". Επομένως δεν είναι η Τουρκία που θα διατάσει να επιτεθεί, αλλά η Ελλάδα που θα διατάσει ν' αμυνθεί. Και στο εσωτερικό επιβάλλεται ένα είδος έκτακτης ανάγκης, καταπίεσης της μειοψηφίας με τη συναίνεση της πλειοψηφίας.

Σ' αυτά θα πρέπει ίσως να αναζητηθεί το γιατί μας ψήφισε ο Τούρκος αντιπρόσωπος στη ΔΟΕ και έριξε το βάρος του υπέρ της Αθήνας ο αμερικανικός παράγοντας (NBC, Τζωρτζ Στεφανόπουλος, ακόμα και ο Πρόεδρος Κλίντον ο οποίος είχε μια σειρά ιδιαίτερων συνομιλιών με

την κ. Αγγελόπουλου). Θα υπάρχει ένας σημαντικός μοχλός πίεσης. Η ειρωνεία είναι πως μια νέα εθνικοφροσύνη δημιουργείται στο όνομα της Ολυμπιάδας, η οποία θα απαιτήσει και "πιστοποιητικό Ολυμπιακών φρονημάτων", όπως εύστοχα το γελοιογραφεί ο Γ. Καλαϊντζής. Εθνικοφροσύνη που, όπως και η παλιά, καταλήγει στη δουλοπρέ-

πεια απέναντι στους "συμμάχους" και πιθανόν πάλι σε αυτό που ονομάστηκε "συρρίκνωση του ελληνισμού". Τότε, για την αντιμετώπιση του "εσωτερικού εχθρού", τώρα για την χειραγώγησή του.

Η ανάγκη να συνεχιστεί η κινητοποίηση

Όμως ο "εσωτερικός εχθρός" δεν φαίνεται να τρώει κουτόχορτο και αυτό το ξέρουν καλά. Γι' αυτό και απέφυγαν με εντολή της Επιτροπής Διεκδίκησης το δημόσιο διάλογο, τη διαφάνεια, την αντιπαράθεση πάνω στο ναί ή το όχι στην Ολυμπιάδα. Και θα το αποφύγουν ακόμα περισσότερο στη συνέχεια.

Τώρα που οι δημοσκοπήσεις (όσες δεν είναι πλαστές) δείχνουν να πέφτει ραγδαία η αποδοχή της Ολυμπιάδας από την κοινή γνώμη. Με την αλαζονεία και τον ενθουσιασμό του νικητή

μετά την ψηφοφορία της Λοζάννης, άφησαν προς στιγμήν να τους ξεφύγει ο ασφυκτικός έλεγχος της πλειοψηφίας των ΜΜΕ και έτσι να ακουστεί κάπως και η αντίθετη άποψη. Τώρα θα ξανασφίξουν τα λουριά. Θα ακούγονται μόνο μεταρρυθμιστικές φωνές, πέραν των πλήρως ευθυγραμμισμένων. Προτάσεις δηλαδή για βελτίωση και έλεγχο στο

ένα ή το άλλο ζήτημα. Η συνολική απόρριψη της Ολυμπιάδας δεν θα ακούγεται. Εμείς όμως, η "Πρωτοβουλία Πολιτών", είμαστε αποφασισμένοι να συνεχίσουμε στη γραμμή που από την αρχή έχουμε χαράξει, τη συνολική απόρριψη. Πιστεύουμε ότι μπορούμε να κερδίσουμε με την άποψή μας ακόμα και την πλειοψηφία του πληθυσμού. Αρκεί να υπάρξει ενημέρωση και έντιμος διάλογος. Γι' αυτό ζητάμε την διεξαγωγή δημοψηφίσματος.

Απέναντι σε όλα τα δυσβάστακτα βάρη που θα κληθεί να σηκώσει ο λαός και ο τόπος, απέναντι σε μια αντισυνταγματική και αποικιοκρατική σύμβαση, απέναντι στην απαλλοτρίωση της εξωτερικής μας πολιτικής, ο μόνος ο οποίος νομιμοποιείται να μιλήσει και να αντιδράσει είναι ο ίδιος ο ελληνικός λαός.

Πώς θα ήταν απορίας άξιο πως ένας επαγγελματίας ενός χώρου, ο οποίος προσδοκά πάρα πολλά απ' αυτήν την Ολυμπιάδα, πώς γίνεται να είναι αντίθετος, και να είναι εξαρχής αντίθετος, θα τολμούσα να πω, κι ας με συγχωρέσουν οι φίλοι της Πρωτοβουλίας Πολιτών, ότι ήμουν ο πρώτος που ύψωσα φωνή. Η αλήθεια είναι ότι εκνευ-

συστήματα πληροφορικής, αλλά το μεγάλο σκάνδαλο είναι αυτός ο δεύτερος προϋπολογισμός. Ο προϋπολογισμός των έργων, τα οποία απαιτούνται για να γίνουν αυτοί οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Τι μας λένε; Μας λένε ότι το 72% των αθλητικών εγκαταστάσεων είναι ήδη έτοιμο. Δεν μπορώ να καταλάβω δηλ. πώς

μαί ούτε μηχανικός ούτε πολεοδόμος ούτε οικονομολόγος, και πει ότι οι 20.000 θέσεις σε τιμές προηγούμενης δεκαετίας κόστισαν 25 δις οι 170.000 πόσο θα κοστίσουν; Είναι τουλάχιστον 8 φορές πάνω. Αυτή δεν είναι η αναλογία; Άρα λοιπόν θα ξεπεράσει το κόστος τα 200 δις όταν αυτοί μας λένε 75. Δηλαδή πάμε στο επί τρία. Όλος αυτός ο προϋπολογισμός που υπάρχει έξω από το φάκελο κι αφορά τις αθλητικές εγκαταστάσεις, το Ολυμπιακό χωριό, τις απαραίτητες οδικές συνδέσεις, τις απαραίτητες επιχωματώσεις κλπ. θα πάει 3 φορές επάνω. Το υπολογίζουν 350 θα πάει στο 1 τρις, με τις πιο μετριοπαθείς ας πούμε προβλέψεις, και χώρια το παθητικό το οποίο θα προκύψει από τον προϋπολογισμό που αφορά αυτούς καθαυτούς τους αγώνες σύμφωνα με το φάκελο.

Τι άλλα παραμύθια μας λέει αυτός ο προϋπολογισμός: πως προσβλέπουν σε έσοδα από τοπικούς χορηγούς ύψους 60 δις, λένε ότι θα βρύνε περίπου 20 χορηγούς οι οποίοι επί τέσσερα χρόνια θα πληρώνουν ο καθένας από 750 εκ., για να υπηρετήσουν αυτή τη μεγάλη ιδέα, δηλαδή σύνολο η κάθε εταιρεία χορηγός, 3 δις μέσα σε τέσσερα χρόνια. Εγώ δεν γνωρίζω, σύμφωνα με τον τζίρο που υπάρχει στην αγορά, τέτοιες εταιρείες εδώ στην Ελλάδα, που να είναι σε θέση να διαθέσουν ένα τέτοιο ποσό. Άλλωστε, το Παγκόσμιο Πρωτάθλημα του κλασσικού αθλητισμού, που έγινε πρόσφατα στην Αθήνα, αποτέλεσε μια πολύ χρήσιμη εμπειρία. Λοιπόν, αυτό το Παγκόσμιο Πρωτάθλημα, το οποίο σε επίπεδο κλασσικού αθλητισμού ήταν το ίδιο ακριβώς με μια Ολυμπιάδα, δεν μπόρεσε να συγκινήσει ούτε έναν εθνικό χορηγό. Μα ούτε έναν. Δεν εισπράχθηκε μια δραχμή από εθνικές χορηγίες. Και μας λένε τώρα ότι το 2004 θα μαζέψουν 60 δις από εθνικές χορηγίες.

Η μεθόδευση του φιμώματος

Το να συνεχίσω πάνω στις αυθαιρεσίες και τους κινδύνους που περικλείει ο φάκελος αυτός θα έλεγα ότι δεν έχει νόημα, ότι είναι βαρετό. Εκεί που θα ήθελα να σταθώ και να επεκταθώ μάλλον, είναι στη **συνωμοσία σιωπής** η οποία όχι μόνο υπήρξε αλλά ήταν απολύτως οργανωμένη. Και έχω εδώ το έγγραφο το οποίο αποδεικνύει του

Μια συνωμοσία σιωπής

ΤΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΣΥΡΙΓΟΥ*

ρίστηκε γιατί διαπίστωσα πάρα πολύ γρήγορα ότι μας κοροϊδεύανε. Αρκούσε μια απλή μελέτη του φακέλου υποψηφιότητας, για να διαπιστώσει κανείς τα ψεύδη τα οποία υπήρχαν μέσα εκεί. Για να διαπιστώσει ότι με τρόπο εντελώς ερασιτεχνικό προσπαθούσαν να κάνουν το άσπρο μαύρο. Ήμουν ο πρώτος που είπα ότι με βάση τα όσα συνηθίζονται στη χώρα αυτή τελικά το κόστος αυτής της Ολυμπιάδας θα φτάσει το 1,5 τρις. Κι ήταν πάρα πολύ απλό. Το 50%, τουλάχιστον, των εσόδων του προϋπολογισμού σπρίζονται σε εντελώς επισφαλείς πηγές εσόδων.

Το πραγματικό κόστος της διοργάνωσης

Όσον αφορά τα έξοδα, θα έλεγε κανείς ότι είναι εντελώς υποκοστολογημένα ή μέσα σ' αυτά δεν περιλαμβάνονται δαπάνες για πολύ βασικούς τομείς αυτής της διοργάνωσης, όπως για παράδειγμα η τηλεοπτική τους κάλυψη, ή η τεχνολογία και τα

το μετράνε; Μέσα στις Ολυμπιακές εγκαταστάσεις δεν υπολογίζεται το Ολυμπιακό χωριό, το οποίο δεν υπάρχει. Κι αυτές οι νέες αθλητικές εγκαταστάσεις, συνολικής χωρητικότητας 170.000 θέσεων ως τί λογίζονται; Έχουν εκτός του προϋπολογισμού αυτές τις εγκαταστάσεις συνολικής χωρητικότητας 170.000 θέσεων για τις οποίες προβλέπουν ότι θα κοστίσουν συνολικά γύρω στα 75 δις.

Θα σας πω μόνο το εξής: το νέο μεγάλο γυμναστήριο που δημοπρατήθηκε στη Θεσσαλονίκη της Μίκρας θα έχει χωρητικότητα γύρω στις 15.000 θέσεις και δημοπρατήθηκε στα 51 δις. Τώρα πώς θα φτιάξουν μετά από τόσα χρόνια αθλητικές εγκαταστάσεις συνολικής χωρητικότητας 170.000 θέσεων με 70 δις, αυτό μάλλον με εγχείρημα φακίρηδων μοιάζει. Επίσης μια άλλη εμπειρία σχετικά πρόσφατη. Το κλειστό Ολυμπιακό Στάδιο της Αθήνας με τιμές της προηγούμενης δεκαετίας και συνολική χωρητικότητα 20.000 θέσεων κόστισε 25 δις. Αν πάρει κανείς, με το απλό μυαλό, γιατί εγώ δεν εί-

* Δημοσιογράφος της "Ελευθεροτυπίας"

γκαταστάσεων. Μα δεν υπάρχει μεγαλύτερη κοροϊδία απ' αυτήν. Θα πρέπει να ξέρουμε ότι οι υπάρχουσες αθλητικές εγκαταστάσεις είναι όλες **παθητικές**. Το κλειστό Ολυμπιακό στάδιο δημιουργεί ένα ετήσιο παθητικό στη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού της τάξεως των 2,5 δις. Το Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας, επίσης της τάξεως του 1,5 δις. Και μιλάμε για δύο από τις αθλητικές εγκαταστάσεις που χρησιμοποιούνται, θα έλεγε κανείς ότι έχουν μια ανταποδοτικότητα. Τι θα μπορούσαμε να πούμε δηλαδή για το ποδηλατοδρόμιο, το οποίο έχει χρησιμοποιηθεί 3 φορές όλες κι όλες, τι θα μπορούσαμε να πούμε για το συγκρότημα των κολυμβητηρίων που υπολειπόμενη. Τι **ανταποδοτικότητα** θα μπορούσαν να έχουν όλες αυτές οι νέες αθλητικές εγκαταστάσεις, οι οποίες, ως επί το πλείστον, αφορούν σπορ τα οποία είτε δεν είναι καθόλου γνωστά στη χώρα μας, είτε είναι ελάχιστα διαδεδομένα. Και αναφέρω σε σπορ όπως το μπίτζ μπωλ, το σοφτ μπωλ, όπως το κάνοε καγιάκ και η κωπηλασία. Και ποια θα είναι η ανάγκη αυτής της χώρας να αποκτήσει ένα στάδιο κωπηλασίας. Δεν ξέρω, δεν βλέπω να είναι τόσο διαδεδομένο αυτό το σπορ, όταν καλώς ή κακώς υπήρχε μια εξυπηρέτηση μέχρι τώρα στη λίμνη των Ιωαννίνων και υπήρχε μια εξυπηρέτηση στη λίμνη του Καιάφα κλπ. Θέλω να πω ότι οι περισσότερες από αυτές τις αθλητικές εγκαταστάσεις, τις νέες, όχι μόνο δεν θα έχουν ανταποδοτικότητα, όχι μόνο θα είναι άχρηστες, αλλά οι περισσότερες θα ρημάξουν. Και αυτό το σημερινό παθητικό της **Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού**, και υποτίθεται ότι η Γενική Γραμματεία Αθλητισμού είναι ο αιμοδότης του ελληνικού αθλητισμού θα διογκωθεί τόσο ώστε να μην μπορεί να εξυπηρετήσει πια η Γενική Γραμματεία και ο ΟΓΑΠ τους ρόλους και τους σκοπούς τους οποίους πρέπει να έχει. Είναι σαφή τα πράγματα. Αυτή τη στιγμή, αν δεν το ξέρετε, λόγω όλων αυτών των καταστάσεων, δηλαδή του κόστους των αθλητικών εγκαταστάσεων, του κόστους της διεκδίκησης, του κόστους του Αθήνα 97 με μια μαύρη τρύπα πάνω από 20 δις. Η Γενική Γραμματεία Αθλητισμού έχει καταντήσει προβληματική επιχείρηση μ' ένα χρέος ανώτερο των 30 δις. Και ενώ συμβαίνουν όλα αυτά, θέλουμε και την πολυτέλεια των Ολυμπιακών αγώνων!

* Ο Δ. Μπάσογλου είναι γυμναστής και ψυχολόγος

Η παγκόσμια φέεστα του αθλητισμού, κατά κόσμον Ολυμπιακοί αγώνες, τελικά θα περάσει κι από τα μέρη μας. Η ανάθεση της τέλεσής τους στην Αθήνα το 2004 είναι πλέον ένα γεγονός μάλλον αμετάκλητο, αλλά ταυτοχρόνως είναι σχεδόν σίγουρο ότι θα ξεσηκώσει πολλές συζητήσεις τα επόμενα 7 χρόνια.

Είναι αλήθεια ότι όλοι οι άνθρωποι από τη στιγμή που αποκτούν συνείδηση της ύπαρξής τους αποδίδονται σ' έναν αγώ-

την σωματική άσκηση και την ενέταξαν σ' ένα αγωνιστικό πλαίσιο άρχισαν να εμφανίζονται φαινόμενα παρόμοια μ' αυτά που βλέπουμε και σήμερα. Θα έπρεπε μάλλον να πάψουμε να αντιμετωπίζουμε το Αρχαιοελληνικό ιδεώδες του Ολυμπισμού σαν ένα αφεγάδιαστο παραμύθι. Ήταν χωρίς αμφιβολία πολύ ωραίο αλλά με όλα τα παρατραγουδά του. Σαφώς χρησιμοποιήθηκε πολλές φορές για πολιτικές σκοπιμότητες. Στα ιστορικά κείμε-

Ολυμπιακοί αγώνες, άλλοτε και τώρα

ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΠΑΣΟΓΛΟΥ*

να να ξεπεράσουν τον εαυτό τους. Θέλουν να πηγαίνουν συνεχώς πιο "μπροστά". Το αθλητικό ιδεώδες είναι ακριβώς αυτή η αγωνία να πάμε "ψηλότερα, γρηγορότερα, δυνατότερα". Ανταποκρίνεται σε μία βαθιά ριζωμένη ανάγκη όλων των ανθρώπων σε όλες τις εποχές, από τη στιγμή που συστηματοποιήθηκε από τους αρχαίους Έλληνες μέχρι και σήμερα. Αυτό είναι ένα γεγονός αδιαμφισβήτητο και μάλλον δεν επιδέχεται κριτικής. Υπάρχει από την αυγή του πολιτισμού, γιατί απαντά σε μία ανάγκη των ανθρώπων.

Από τη στιγμή που οι αρχαίοι Έλληνες συστηματοποίησαν

να όχι λίγες φορές συναντάμε την περίπτωση αποκλεισμού ή άρνησης συμμετοχής στους Ολυμπιακούς αγώνες διαφόρων Πόλεων. Σαφώς υπήρχε ένας βαθμός επαγγελματισμού σ' όσους από τους άνδρες συμμετείχαν με αξιώσεις νίκης στους Αγώνες. Στις παλαιότερες και στα γυμναστήρια εκτός από αυτούς που πήγαιναν για να εκφράσουν το "Νους υγιής εν σώματι υγιή" υπήρχαν και αρκετοί που ξημεροβραδιάζονταν σ' αυτά, για να αμειφθούν με το Κλαδί της Ελιάς λημονώντας το πρώτο σκέλος του παραπάνω ρητού. Σαφώς υπήρχαν ραδιοουργίες και αθλητές που δολίως αγωνίζονταν. Σαφώς υπήρχαν πολλά στραβά. Όμως το πιο σημαντικό ήταν ότι οι αγώνες αυτοί ήταν ε-

νταγμένοι μέσα στα ευγενή όρια του Μέτρου των Ελλήνων. Ενώς Μέτρου που δεν είχε σε τίποτα να κάνει με το Μέτριο, καθότι το Μέτριο είναι ο φόβος της υπέρβασης, ενώ το Μέτρο είναι το αποτέλεσμα της επίγνωσης των άκρων. Οι αγώνες ήταν ενταγμένοι στα όρια της Πόλεως (όχι ως χωροταξική έννοια αλλά ως θέσμιση σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων).

Σήμερα τα μεγέθη έχουν αλλάξει δραματικά. Τα κακώς κείμενα των λεγόμενων ολυμπιακών αγώνων είναι μάλλον ο κανόνας παρά η εξαίρεση. Δεν θα μπορούσε να διακρίνει κάποιος παρά έναν ισχύοντα της Ολυμπιακής Ιδέας. Είναι αλήθεια όμως πως κάθε θεσμός αλλάζει στο διάβα του χρόνου κι ακολουθεί την εξέλιξη της κοινωνίας. Σε μία εποχή άκρατου ελαγγελατισμού και εξειδίκευσης πώς θα μπορούσε ο αθλητισμός να ακολουθήσει άλλη οδία. Όταν η μέγιστη αξία, σήμερα, είναι η άνοδος με κάθε μέσον, πώς θα μπορούσε να αποφευχθεί το φαινόμενο του ντοπαρίσματος. Όταν τα πάντα προσμετρώνται ως χρήμα, πώς να μη μαρκάρονται οι αθλητές και οι αθλήτριες από τις εταιρείες που τους-τις πληρώνουν σαν αλλοτινά βοοειδή της Άγριας Δύσης.

Τα κακώς κείμενα των λεγόμενων ολυμπιακών αγώνων είναι αντανάκλαση των κακώς κειμένων όλης της κοινωνίας. Μία κοινωνίας που έχασε προ πολλού το μέτρο της Πόλεως. Μιας κοινωνίας που βλέπει τον ιστό της να χάνει ασταμάτητα τη συνοχή του και να προσπαθεί απεγνωσμένα να ανατρέψει αυτή την πορεία της διάλυσης με πολιτισμικές αλχημείες τύπου Παγκοσμιοποίησης.

Ο κόσμος μας σήμερα το μόνο που θεραπεύει με ιδιαίτερη μανία είναι το Βλέμμα. Ότι μπορεί να θεαθεί, να "φαγωθεί" από τα μάτια είναι καλό και αγαθό. Σ' αυτήν την κοινωνία του

Θεάματος ο αθλητισμός δεν θα μπορούσε παρά να έχει περίοπτη θέση. Αναπαυκρίνεται απολύτως στην ανάγκη μας να ζούμε δανειώς μέσα από πρότυπα ψιμυθωμένα που μας βοηθούν να ζούμε φαντασιακά χωρίς έξοδα και κόπο. Οι αθλητές και οι αθλήτριες, αυτές οι σχεδόν-μηχανές με την κτηνώδη δύναμη και την ογκώδη άγνοια, εκσφενδονίζουν την ανθρώπινη δύναμη στα ακρότατά της όρια. Με τις εκλεπτυσμένες κινήσεις τους σε ακρίβεια δεκάκις χιλιοστού σπρώχνουν συνεχώς τα ανθρώπινα όρια προς τα πάνω κι εμείς είμαστε εκεί παρόντες-απόντες συμμετέχοντας από την κλειδαρότρυπα. Μέσα από τους τεντωμένους μύες τους δοκιμάζουμε κι εμείς από την αναπαυτική μας πολυθρόνα τις δυνάμεις του ανθρώπου. Τις δικές μας δυνάμεις. Βλέπουμε πού θα μπορούσαμε να φτάσουμε, αν προσπαθούσαμε. Όμως δεν προσπαθούμε. Βάζουμε άλλους να προσπαθούν για μας. Τους πληρώνουμε αδρά, για να ευχαριστιόμαστε που τους βλέπουμε να προσπαθούν. Η σχέση μας με τους λεγόμενους ολυμπιακούς αγώνες (και όλους τους άλλους αθλητικούς αγώνες) είναι σχέση ηδονοβλεπτική.

Η αναβίωση των Ολυμπιακών ιδεωδών με αφορμή την τέλεση των αγώνων στον τόπο που γεννήθηκαν είναι τουλάχιστον ένα κακόγονστο αστείο. Για να γίνει αυτό, θα έπρεπε να συντελεστούν απίστευτες κοινωνικές αλλαγές ή αν μη τι άλλο θα έπρεπε η σημερινή Ελλάδα ή μάλλον οι σημερινοί Έλληνες να κρατούν κάποιες από τις βασικές αξίες που έκαναν τους προγόνους μας να ιδρύσουν τις Ολυμπιάδες και να μπορούν αυτοί οι ίδιοι (οι νεοέλληνες) να μεταβιβάσουν αυτές τις αξίες στα υπόλοιπα έθνη. Αυτό το πράγμα μάλλον δεν μπορεί να γίνει και γι' αυτό μάλλον θα πρέπει εύλογα να αναρωτηθούμε αν για μία δεκαπενθήμερη φεόστα αξίζει να θυσιάσουμε τόσα χρήμα-

τα και τόσο κόπο. Γιατί τελικά οι αγώνες αυτοί δεν είναι παρά ένα είδος Σαββατιάτικου παζαριού ή αν θέλετε μία εμποροπανήγυρις όπου οι έμποροι βρίσκουν την ευκαιρία να πουλήσουν τηνπραμάτεια τους. Όπως φάνηκε και από το συμβόλαιο με το οποίο δεσμεύτηκε η ελληνική επιτροπή για την τέλεση των αγώνων, όλο το πράγμα είναι ένας επιχειρηματικός τζόγος. Με δεδομένο ότι εκτός από την Ατλάντα όλες οι άλλες πόλεις που ανέλαβαν την τέλεση των λεγόμενων ολυμπιάδων είχαν σημαντικότερες οικονομικές απώλειες και με επίσης δεδομένη την κατάσταση της ελληνικής οικονομίας οι μόνοι που θα κερδίσουν από αυτή την εμποροπανήγυρη θα είναι προφανώς οι εργολάβοι. Αυτοί θα αναλάβουν όλα τα κατασκευαστικά έργα, αυτοί θα υπερβούν (όπως σε κάθε δημόσιο έργο) δύο και τρεις φορές το αρχικό κόστος κατασκευής, αυτοί ..αυτοί...αυτοί.

Όλος ο υπόλοιπος κόσμος, θα κάνουμε ό,τι κάναμε και στις προηγούμενες λεγόμενες ολυμπιάδες. Θα καθίσουμε αναπαυτικά στην πολυθρόνα μας και θα απολαύσουμε το θέαμα. Παρ' όλες τις "σαφείς" δηλώσεις του πρωθυπουργού ότι τα οικονομικά βάρη δεν θα τα ερωμίσουμε εμείς, όλος ο κόσμος γνωρίζει πως πρόκειται να συμβεί μάλλον το αντίθετο. Σε μία περίοδο που η πατρίδα μας έχει επιτακτική ανάγκη νέων προσανατολισμών (Βαλκάνια, αποκέντρωση,...) η επιλογή της τέλεσης αυτών των αγώνων στην Αθήνα (και ΟΧΙ στην Ελλάδα γενικώς) μάλλον απομακρύνει αυτές τις επιλογές.

Ε, λοιπόν, πάει πολύ για όλα αυτά να πληρώνουμε για επτά χρόνια, μέχρι το 2004 και ίσως να αποπληρώνουμε τα χρέη για άλλα τόσα.

Ειδικός επιστήμονας και τεχνικός στις «Ολυμπιάδες» δεν είμαι και αυτονοήτως δεν προτίθεμαι να το υποκριθώ.

Έτσι οφείλω μια δικαιολογητική εξήγηση για την σημερινή μου παρουσία.

Βρίσκομαι εδώ ανταποκρινόμενος στην ευγενική πρόσκληση του φίλου συντονιστή της συζήτησής μας και του περιοδικού «Άρδην» που διευθύνει, απλά και μόνο ως πολίτης ο οποίος διατηρεί την πολυτέλεια :

- να σκέπτεται πρωτογενώς για

(που ξέρω ότι συμμερίζομαι με πολλούς από σας), αποδεκτές προδιαγραφές.

Προδιαγραφές δηλαδή, που κατά τη γνώμη μου δεν πληρούν οι εκ γενετής παγιδευμένες, υπονομευμένες και χειραγωγημένες δημόσιες συζητήσεις των μεγάλων Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, στην οριακή περίπτωση που αυτές βέβαια επιτρέπονται.

Οι σκέψεις μου αυτές και οι σχετικές διαπιστώσεις προέκυψαν με βάση την επιστημονική μεθοδολογία των «Ολοκληρωμένων Α-

τις τάσεις μεταβολών τους δια μέσου του χρόνου κατά τη διαδικασία λήψης και υλοποίησης των σχετικών αποφάσεων.

Έτσι το πρόβλημα της ανάληψης της Ολυμπιάδας και της πραγματοποίησής της στην Αθήνα του 2004 θα πρέπει να διερευνηθεί στο συγκεκριμένο φυσικό και κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον και τις συγκεκριμένες πολιτικές και πολιτισμικές συνθήκες της περιόδου αυτής.

Η διερεύνηση αυτή του προβλήματος :

· δεν μπορεί και δεν πρέπει να σταματά στην επιφάνεια των «πραγμάτων», γιατί τα «πράγματα» δεν επιδέχονται μία μόνο ανάγνωση και πολύ περισσότερο εκείνη που ποικιλοτρόπως μας επιβάλλουν ή μας υποβάλλουν,

· δεν μπορεί και δεν πρέπει να εξαντλείται σε μία μόνο διάστασή τους, αυτήν που ίσως μας ευαισθητοποιεί, μας γοητεύει, ή που ικανοποιεί τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα ή συμφέροντά μας και μάλιστα με τον τρόπο που αποφασίζουν άλλοι ερήμην μας,

· δεν μπορεί και δεν πρέπει να είναι «στιγμιαία», θεωρώντας ηθελημένα ή αθέλητα τα «πράγματα» «στατικά» σε συνθήκες εργαστηρίου, τις οποίες μάλιστα άλλοι ορίζουν ερήμην της δυναμικής πραγματικότητας της ζωής,

· δεν μπορεί και δεν πρέπει να βλέπει τα «πράγματα» από μία μόνο οπτική γωνία, γιατί τότε πιθανότατα ή και «σχεδιασμένα», ένα δένδρο μπορεί να μας κρύψει το δάσος,

· δεν μπορεί και δεν πρέπει να ασφυκτιά σε μία και μόνη έκφραση του προβλήματος αυτού σε μία και μόνη και πολλές φορές ιδεώδη και ιδεατή χρονική στιγμή, αγνοώντας τις καταβολές και τις πιθανές εναλλακτικές εξελίξεις, μεταβολές και μεταλλαγές του δια μέσου του χρόνου,

· δεν μπορεί και δεν πρέπει να είναι αποσπασματική, αποκόπτοντας τα «πράγματα» από το ευρύτερο δυναμικό φυσικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό τους περιβάλλον και τους πολυδιάστατους απ' αυτό επηρεασμούς του,

· δεν μπορεί και δεν πρέπει να εγκλωβίζεται και να εγκλωβίζει από αφέλεια ή σκοπιμότητα σε μεταφυσικά οράματα, σε υπερβατικές και αναντίστοιχες με την πράξη θεωρητικές «α-

Η ανάληψη της Ολυμπιάδας από την Ελλάδα

ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΡΟΚΟΥ*

τα ζητήματα που τον ευαισθητοποιούν και να μη προσφέρεται προς χειραγώγηση από όσους αναλαμβάνουν αυτόκλητοι να σκέπτονται και να δρουν «πριν από μας για μας» επί παντός επιστητού,

- να αξιοποιεί και να εφαρμόζει και στην καθημερινή του ζωή τις μεθόδους και τεχνικές της επιστήμης και της δουλειάς του και

- να αντιτίθεται με επιχειρήματα στα κάθε φορά κρατούντα στερεότυπα και τις αξίες του συρμού που επιβάλλονται από την διαρκώς αύξουσα συναίνεση όλων, ανεξαιρέτως όλων, των κέντρων εξουσίας.

Υπό αυτήν και μόνο την ιδιότητα θα επιχειρήσω να διατυπώσω ορισμένες σκέψεις και διαπιστώσεις μου σε μια δημόσια συζήτηση η οποία πληροί, σύμφωνα με τις δικές μου αξίες,

ποδόσεων» που υποστηρίζω ότι μπορεί να εφαρμόζεται για την τεκμηριωμένη και ολιστική αντιμετώπιση κάθε προβλήματος, άρα και του προβλήματος της διερεύνησης της σκοπιμότητας, της χρησιμότητας και της δυνατότητας ανάληψης από τη χώρα μας των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα το 2004.

Σύμφωνα με αυτήν τη μεθοδολογία, για την αντιμετώπιση κάθε συγκεκριμένου προβλήματος και τη λήψη επαρκώς τεκμηριωμένων σχετικών αποφάσεων, προϋποτίθεται η ολοκληρωμένη προσέγγιση, ανάλυση, απόδοση και αξιολόγηση των στοιχείων τα οποία συγκροτούν :

- την κάθε φορά φυσική και κοινωνικοοικονομική πραγματικότητα, στο πλαίσιο των οποίων το πρόβλημα τίθεται και πρόκειται να αντιμετωπισθεί,

· τις πολυδιάστατες σχέσεις, αλληλεξαρτήσεις και αλληλεπιδράσεις τους μ' αυτό και

* Ο Δ.Ροκός είναι καθηγητής του ΕΜΠ

ξίες», σε «ευγενείς» ή δόλιες επιθυμίες και σε αυθόρμητες ή έντεχνα υποβαλλόμενες βουλήσεις, και τέλος,

· δεν μπορεί και δεν πρέπει να προσεγγίζει, να αναλύει και να σχεδιάζει την αντιμετώπιση των «πραγμάτων» του, με ευθύγραμμες και μονοδιάστατες, μερικές, ειδικές μονοεπιστημονικές μεθόδους και τεχνικές και αντιλήψεις.

Στην περίπτωση της «πανεθνικής», «ομόθυμης», και «ακρότατα δημοκρατικής», (κατά τη μεθοδευμένη δημοσκοπική οπτική του : «τόσο «έξυπνες» απαντήσεις παίρνεις τόσο «έξυπνες» ερωτήσεις βάσεις»), επιλογής και προσπάθειας για διεκδίκηση της Ολυμπιάδας του 2004, καμία, απολύτως καμία από τις παραπάνω προϋποθέσεις για μια υπεύθυνη, ολιστική και επιστημονικά τεκμηριωμένη προσέγγιση και ανάλυση της πολυδιάστατης και δυναμικής φύσης του προβλήματος δεν τηρήθηκε.

Η στρατηγική της καμπάνιας βασίστηκε στην αναγόρευση του θέματος ως κύριου, αιχμιακού, εθνικού, πολιτικού, κοινωνικού και οικονομικού γεγονότος και στις επιτυχημένες και πολυσυλλεκτικές τεχνικές της διαφήμισης και του marketing, με επιστροφή : αντιπροσωπευτικών εκπροσώπων της σύγχρονης φαντασμαγορικής και συχνότατα κακόγουστα και καταγιστικά προβαλλόμενης κατεστημένης ελληνικής πραγματικότητας και αλλοτριωμένων αξιωματούχων κοινωνικών φορέων, αλλά και ικανών τεχνοκρατών και χρυσών πρωταθλητών και μάλιστα σε συνθήκες απόλυτης κυριαρχίας, της παγκοσμιοποιημένης αγοράς, της «κοινωνίας» της πληροφορίας και της πολιτισμικής ισοπέδωσης.

Το ζητούμενο ήταν:

– για την πολιτική ελίτ του διακομματικού εκσυγχρονισμού, ένα γαλανόλευκο αλλά και ροζ ταυτόχρονα ψευδοόραμα και φενακισμένο ιδανικό για κατανάλωση στις απογοητευμένες απ' την άθλια τρέχουσα πολιτική, κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα λαϊκές μάζες, που θα υποκαταστήσει τα πάσης φύσεως χαμένα όνειρά τους με τη μέθοδο της δραπετεύσης απ' την αλγεινή καθημερινότητα και την προσδοκία μιας, έστω και τέτοιας, «εθνικής» νίκης.

Η ενδεχόμενη κατάκτηση της αυ-

τομάτως θα σήμαινε: ηθική συνεργία του λαού στην αναγέννηση και εκ νέου νομοποίηση της ατροφικής ηγεμονίας της, έμμεση πλην σαφή προαποδοχή απ' τους εργαζομένους, τους λάτρεις του αθλητισμού και τους καθημαγμένους απ' τις συνεχείς εθνικές, κοινωνικές και οικονομικές ήττες πολίτες της ανάληψης των βαρών, όχι μόνο του τεράστιου κόστους των έργων, αλλά και των «αποτελεσματικών» διαδικασιών, (όχι κατ' ανάγκη «ηθικών», διαφανών, αντικειμενικών, επαρκώς τεκμηριωμένων και βέλτιστων οικονομικά, κοινωνικά, πολιτισμικά και περιβαλλοντικά), μια που το 2004 είναι τόσο κοντά και η λεόντειος σύμβαση με τη ΔΟΕ αναπόδραστα εξαναγκάζει σε υπερβάσεις του συντάγματος, των νόμων, των κανονισμών και των θεσμισμένων διαδικασιών.

– για τους μεγάλους εργολήπτες, κατασκευαστές, εμπορικούς αντιπροσώπους και βιομηχάνους, οι οποίοι μονοπωλούν και την εξουσία των ΜΜΕ, μία θαυμάσια ευκαιρία πρωτογενούς και δευτερογενούς προώθησης των ευρύτερων, μακροπρόθεσμων και πολυεπίπεδων συμφερόντων τους, τα οποία υπερβαίνουν και αυτή καθ' αυτή την Ολυμπιάδα και μάλιστα με πανηγυρίζοντες εκείνους οι οποίοι θα φέρουν τα βάρη, όχι μόνο του κόστους κατασκευής των έργων (συμπεριλαμβανομένων πλέον και των νομιμοποιούμενων «διαιμοσολαβητικών ωφελημάτων») και της διηνεκούς τους συντήρησης, αλλά και των ακρότατα δυσμενών επιπτώσεών τους στο περιβάλλον της εξαιρετικά ήδη και πολλαπλά επιβαρυνμένης Αθήνας.

– για το κοινωνικό κατεστημένο, μια αναπάντεχη και μεγαλειώδης ευκαιρία να κατοχυρώσει την αναγέννηση εκ της τέφρας του, (η οποία με την πάνδημη συναίνεση των πολιτικών υπαλλήλων του συντελέστηκε αλλά και διογκώνεται τα τελευταία χρόνια), με την εξώ και πέρα από κάθε λογική, δεοντολογία και αντικειμενικότητα εκχώρηση απ' το κράτος σε εκπροσώπους του, εθνικής κλίμακας και σημασίας τομέων της παιδείας, του πολιτισμού, της τεχνολογίας και της ανάπτυξης, μαζί με τεραστίων μεγεθών εθνικούς και κοινοτικούς πόρους.

Έτσι, η συναισθηματική φόρτιση, η προσδοκία μιας εθνικής «νίκης», και

η απόλυτα θεμιτή και κατανοητή επιθυμία μεγάλου μέρους των πολιτών να χαρούν στη χώρα τους ένα μεγάλο αθλητικό γεγονός, παραβλέποντας την γενικευμένη, κακόγουστη, αντιαθλητική και ασύδοτη πλέον εμπορευματοποίησή του και τις συμπαρομαρτούσες «αξίες» της (θεσμισμένη διαφθορά, ντοπαρίσματα, εκφυλισμός των εθνικών συμβόλων με διαφημιστικά μηνύματα κ.λ.π.), αποτέλεσαν το δένδρο, για να κρυφθεί το δάσος των μελλοντικών δεινών.

Γιατί π.χ., κι αν ακόμη ο οικονομικός προϋπολογισμός κατασκευής των απαραίτητων έργων για την Ολυμπιάδα ήταν αξιόπιστα ισοσκελισμένος ή και θετικός, οι πολυδιάστατες αρνητικές σε κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο συνέπειές της θα πληρώνονται για πολλές γενιές στην Ελλάδα, μαζί με το κόστος συντήρησης, φύλαξης, διοίκησης και διαχείρισής τους μετά το 2004.

Και τότε δυστυχώς, αυτοί που σήμερα άδοξα χαιρόνται θα είναι οι μόνοι που θα πληρώνουν και όχι μόνο σε οικονομικό επίπεδο.

Επειδή οι συνάδελφοί μου που θα μιλήσουν στη συνέχεια μπορούν να τεκμηριώσουν με καλύτερο από μένα τρόπο όλες τις διαστάσεις του προβλήματος, κλείνοντας θα ήθελα να μοιραστώ μαζί σας κάτι σχετικό που βρήκα και θεμήθηκα λίγο πριν έρθω στην αίθουσα αυτή.

Πριν από δέκα χρόνια, λίγο πριν παραιτηθώ απ' την κεντρική επιτροπή του κυβερνώντος κόμματος και αποχωρήσω απ' αυτό, στην σύνδο της του Νοεμβρίου του 1987, μαζί με μία σειρά άλλων προτάσεων στρατηγικού χαρακτήρα, τις παραμονές έναρξης των συζητήσεων για την «απομάκρυνση» των αμερικανικών βάσεων από την Ελλάδα, υποστήριξα στη γραπτή μου εισήγηση:

...« Άλλωστε η Ελλάδα ως ενότητα και ως έννοια, κοιτίδα, όπως λένε, και λίκνο του δυτικού πολιτισμού, της δημοκρατίας και του Ολυμπισμού, θα μπορούσε βάσιμα να ανακηρυχθεί συμβολικά πρωτεύουσα χώρα της ειρήνης, τόπος μόνιμης τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων, (που θα ήταν και ο μόνος λόγος που θα μπορούσε να τεκμηριώσει οικονομικά την αποδοχή του τεράστιου βάρους της ανάληψής τους για το 1996) και ζωντανός χώρος ανάδειξης των αξιών της δημο-

κρατίας, της ελευθερίας, του πλουραλισμού και του πολιτισμού και διασταύρωσης και σύνθεσης ρευμάτων ιδεών και τεχνών »

Στη συζήτηση που ακολούθησε και με αφορμή ερωτήσεις για το σε ποιο βαθμό η πρόταση αυτή σχετίζεται ή συμφωνεί με την πρόταση του τότε τ. Προέδρου της Δημοκρατίας Κ.Καραμανλή υποστήριξα, ότι εφ' όσον η Διεθνής Κοινότητα και η ΔΟΕ απεδέχοντο μία τέτοια πρόταση :

· ο τόπος μόνιμης τέλεσης των αγώνων αλλά και των συναφών με το πνεύμα της επιστημονικών, καλλιτεχνικών και πολιτισμικών εκδηλώσεων και δραστηριοτήτων, θα ήταν η ευρύτερη περιοχή της αρχαίας Ολυμπίας και όχι η εξαιρετικά επιβαρυνμένη από τη συσσώρευση δραστηριοτήτων και οχλήσεων Αθήνα,

· το κόστος του συνόλου των απαραίτητων εγκαταστάσεων και εξυπηρέτησεων, αλλά και της συντήρησής τους θα έπρεπε να αναληφθεί από όλες τις συμμετέχουσες χώρες, οι οποίες θα είχαν γι' αυτό κάθε ενδιαφέρον και συμφέρον να τις αξιοποιούν συνεχώς και με τον καλύτερο δυνατό τρόπο σ' ένα διαρκές, ειρηνικό και δημοκρατικό πλαίσιο πολυδιάστατης άμιλλας, αναδεικνύοντας έξω και πέρα από τις εμπορευματικές, ανταγωνιστικές και πολωτικές διαδικασίες της αγοράς, ό,τι καλύτερο, ευγενέστερο και δημιουργικότερο είχαν, για να συμβάλουν στα πεδία του αθλητισμού, του πνεύματος, των τεχνών και του πολιτισμού,

· η οργάνωση, διοίκηση και διαχείριση των Ολυμπιακών δραστηριοτήτων θα ήταν ισότιμη, κοινή ευθύνη όλων των συμμετεχουσών χωρών και μάλιστα ανεξάρτητα από το μέγεθος της οικονομικής τους συμβολής, κ.λ.π.

Παρά το γεγονός ότι «τα πάντα ρει» και στην ισοπεδωτική πολιτισμικά παγκοσμιοποίηση και κυριαρχία της αγοράς και της νεοφιλελεύθερης νέας τάξης τέτοιες ιδέες φαντάζουν παρωχημένες και γραφικές, επιτρέψτε μου να κρατήσω την πολυτέλεια να τις διατηρώ και να τις μοιράζομαι μαζί σας σ' αυτήν τη σύναξη και να συνεχίσω τη δεκάχρονη σιωπή μου σε αυτό που ονομάζουν σήμερα «δημόσιο πολιτικό διάλογο».

Όταν στο τέλος της δεκαετίας του '80 έγινε πάλι αυτή η γνωστή απόπειρα και πρόταση των Ολυμπιακών, του Ολυμπισμού σαν μια Μεγάλη Ιδέα, σαν ένα μεγάλο όραμα για το Έθνος, και γινόταν και μια συζήτηση και στην κεντρική επιτροπή του ΠΑΣΟΚ, θυμάμαι είχα πει στους αρμόδιους τότε υπουργούς, σ' αυτούς

να επίσης ένα αθλητικό γεγονός. Είδατε πολλές εφημερίδες εδώ της Αθήνας, του Αθηναϊκού κέντρου να το φιλοξενούν στις αθλητικές τους στήλες. Έχει να κάνει με τους πολιτικούς προσανατολισμούς, τους γεωπολιτικούς προσανατολισμούς, κύρια όμως ειδικά αυτήν την περίοδο τους γεωοικονομικούς

τοντάδες χιλιάδες πρόσφυγες που ήταν σαφές ότι θα έρθουν από τον Πόντο, όπως επίσης και απ' την Ήπειρο ή γενικότερα το πρόβλημα της μετανάστευσης. Τι έκανε τότε όμως κλεισμένη σ' αυτόν τον μυωπικό ορίζοντα, σ' αυτές τις τρεις πλατείες που είναι η εξουσία αυτής της χώρας, κατέφυγε στο γνωστό, κλασικό **φορμαλισμό**, ιδεολογικό φορμαλισμό που είχαν πάντοτε αυτές οι ομάδες, κατέφυγαν στην **αρχαιολατρεία** για να καλύψουν την αδυναμία τους, στους Ολυμπιακούς -εξ ου και τα αρχαία σου τα κάλλη του Ν. Γκάτσου- για να καλύψουν την αδυναμία πρότασης ενός σύγχρονου εθνικού σχεδίου για τη χώρα. Το μέγαρο Σταθάτου, εδώ στην Βασιλίσσης Σοφίας, δημιουργήθηκε τότε, ήταν το κέντρο, το επιτελείο της τότε διεκδίκησης. Κι όταν το βλέπω καμιά φορά, λέω: αν ετοιμάζαν ένα επιτελείο για τους βορειοηπειρώτες και τους Ποντίους -αυτοί είναι οι προλετάριοι σήμερα, για να δούμε και το κοινωνικό πρόβλημα αυτής της χώρας- λοιπόν θα ήταν αλλιώς η τύχη και αυτών των ανθρώπων, αλλά και της Ελλάδας. Μου 'κανε εντύπωση, παρακολουθώντας το Φίλιππο Συρίγο στη συζήτηση αυτή στον Αντένα, πως μέσα από μια άλλη οπτική, και μια άλλη εμπειρία, καταλήγαμε στα ίδια συμπεράσματα, σε σχέση με τις πολιτικές ικανότητες, την πολιτική επάρκεια, τον πολιτικό σχεδιασμό των λεγόμενων πολιτικών ελίτ, που κατά τη γνώμη μου δεν υπάρχουν επίσης στη χώρα: τους Ολυμπιακούς αυτούς, τον δεύτερο γύρο, τους εντάξαμε σε κάποιο σχέδιο, υπήρχε μια μελετημένη απόφαση, κι ένας επεξεργασμένος σχεδιασμός, υπήρχε μια στρατηγική; Η γνώμη μου είναι και νομίζω ότι αυτή είναι κι η γνώμη, του Φίλιππου του Συρίγου, όπως έλεγε πριν, ότι όχι, είναι δουλειές του ποδαριού. Είναι η πολιτική του τζιρού, που γίνεται και από τα πολιτικά και από τα οικονομικά λόμπι της χώρας. Το **ένα** στοιχείο λοιπόν κατά τη γνώμη μου είναι αυτό, ότι δεν πρόκειται για έναν σχεδιασμό. Το **δεύτερο** στοιχείο που ειπώθηκε και θέλω να το επαναλάβω, είναι ότι πρόκειται για την πιο αντιδη-

...κι εσύ κοιτάς τ' αρχαία σου τα κάλλη

του Μιχάλη Χαραλαμπίδη

που ήταν πολύ ένθερμοι υπερασπιστές αυτής της ιδέας τους θύμισα αυτόν τον στίχο του δικού μας εθνικού ποιητή από την Αρκαδία, που πιστεύω ότι είναι ο καλύτερος Έλληνας κοινωνιολόγος, ο Νίκος ο Γκάτσος.

*"Και τώρα που η φωτιά
φουντώνει πάλι
εσύ κοιτάς τ' αρχαία σου
τα κάλλη"*

**Η γεωπολιτική της
Ολυμπιάδας και
η γεωπολιτική
της ρωμιοσύνης**

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες, η ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων από μια χώρα, δεν είναι ένα γεγονός **ουδέτερο**, δεν εί-

προσανατολισμούς μιας χώρας, έχει να κάνει με την αναπτυξιακή της στρατηγική, έχει να κάνει γενικώς με τη στρατηγική της. Γιατί έφερα το προηγούμενο παράδειγμα. Αν μια τέτοια προσέγγιση, γεωοικονομική και γεωπολιτική προσέγγιση στρατηγικής υπήρχε στις πολιτικές ομάδες, στις επίσημες πολιτικές ομάδες όλων των κομμάτων τότε θα έβλεπαν μέσα από την ανάλυσή τους τις προκλήσεις που έρχονταν, τα μηνύματα που έρχονταν από τις μεγάλες πολιτικές και ιστορικές αλλαγές και γεωπολιτικές ανατροπές, γιατί από το '85 μετά τον Γκορμπατσόφ, ήταν σαφές το τι θα γίνει στα Βαλκάνια και στην ευρύτερη περιοχή. Μια εθνική ηγεσία να προετοιμάσει αυτήν την χώρα γι' αυτό το άνοιγμα. Και επίσης να προετοιμάσει τη χώρα, ώστε να δεχτεί τις εκα-

μοκρατική απόφαση που πάρθηκε στη χώρα τις τελευταίες δεκαετίες.

Διαφωνώ με την προσέγγιση των μειοψηφιών και των πλειοψηφιών. Νομίζω ότι, σε μεταβατικές περιόδους σαν κι αυτή, είναι πολύ σχετική αυτή η προσέγγιση. Σήμερα κανείς δεν είναι πλειοψηφία. Αλλά ας μη μείνω σ' αυτό το ζήτημα. Ένα άλλο στοιχείο έχει να κάνει μ' αυτά που έλεγα πριν για τους προσανατολισμούς και για τις στρατηγικές μας ή αναπτυξιακές μας προοπτικές και οπτικές, έχει να κάνει με το ίδιο το 2004. Ο **συμβολισμός** του 2004 για ανθρώπους που έχουν μια στοιχειώδη γνώση της πολύ επώδυνης ιστορικής διαδρομής αυτού του τόπου και των ανθρώπων, δεν είναι ο Ολυμπισμός, δεν είναι ο αθηναϊσμός, δεν είναι το κλείσιμο στην Αθήνα. 2004 είναι 800 χρόνια από τότε που κατέλαβαν οι σταυροφόροι, οι **Φράγκοι**, την Κωνσταντινούπολη. Κι εμείς βλέποντας την ιστορία σαν παρόν, όχι για να νομιμοποιηθούν τα κομματικά, τα πολιτικά, τα οικονομικά κατεστημένα, αλλά μέσα από μια δυναμική οπτική της ιστορίας και προέκτασή της προς το μέλλον και τις προκλήσεις, τα μηνύματα που έρχονται σήμερα από την ιστορία και την γεωγραφία, τα **Βαλκάνια**, τον **Εύξεινο** κι όλα αυτά, θα μπορούσαμε να αναδείξουμε ένα σχέδιο που αναδεικνύει τον συμβολισμό, τον πραγματικό του 2004, που είναι η **ρωμιούση**. Είναι η επανασύνδεση και η επαναεπικοινωνία με τα Βαλκάνια, τον Εύξεινο, αυτές τις πολύ κοντινές μας περιοχές, σε μια προοπτική πραγματικής συνεργασίας, επαν-επικοινωνίας, κοινής ανάπτυξης με όλους αυτούς τους λαούς, σε μια περιοχή που πάντα ήταν ενοποιημένη και όλος αυτός ο καβγάς που γίνεται, είναι να την διατηρήσουν διασπασμένη, γιατί, στις σημερινές ειδικά συνθήκες της παγκοσμιοποίησης, ένα σχέδιο **περιφερειακής** ενσωμάτωσης αυτών των λαών θα μπορούσε να εγγυηθεί την ευημερία τους, την ασφάλειά τους και να δημιουργήσει αντιστάσεις σ' αυτό που ονομάζεται "άγρια παγκοσμιοποίηση".

Ένα άλλο στοιχείο που συν-

δέεται μ' αυτό της περιφέρειας της Αθήνας, είναι και το ζήτημα της **παγκοσμιοποίησης**. Κοιτάξτε, αυτές οι "ελίτ", ελίτ σε εισαγωγικά, της χώρας, που χρησιμοποιούν, τελευταία ειδικά -θα' λεγα φλυαρούν- τον όρο παγκοσμιοποίηση, χωρίς να ξέρουν, κατά τη γνώμη μου, επειδή λίγο-πολύ τους ξέρω κιόλας, περί τίνος πρόκειται. Παρ' όλα αυτά, και παρ' όλα τα μεγάλα λόγια, νομίζω ότι μπαίνουν στον γεωοικονομικό ανταγωνισμό, σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης, με την χώρα να **υφίσταται** την παγκοσμιοποίηση.

Ένα τείχος από τσιμέντο

Εδώ όμως θα ήθελα να μείνω λίγο στο ζήτημα εδώ της ίδιας της Αθήνας, που αναφέρθηκε πριν ο κύριος Σκλαβούνος. Είναι γνωστό ότι στην αρχαιότητα οι Ολυμπιακοί διεξάγονταν σε περίοδο ειρήνης. Αυτήν την περίοδο σταματούσαν οι πολεμικές συγκρούσεις. Οι Ολυμπιακοί όμως του 2004 θα διεξαχθούν σε μια πόλη σαν την Αθήνα που τις τελευταίες δεκαετίες βρίσκεται σε μια κατάσταση σύγκρουσης, βρίσκεται σε πόλεμο με την ιστορία της, με το περιβάλλον της, βρίσκεται σε συνθήκες πολέμου με τον αέρα, μ' όλα αυτά τα προβλήματα που έχει, για να μην επεκταθώ σ' αυτά. Δεν είναι μόνο ότι οι Ολυμπιακοί θα γίνουν σε τέτοιες συνθήκες **οικολογικού πολέμου**. Είναι ότι οι συνδυασμοί όλων των ολυμπιακών εγκαταστάσεων, όπως αυτές που ειπώθηκαν πριν και ειδικά στον Φαληρικό όρμο, ουσιαστικά είναι μια κήρυξη πολέμου, νέου πολέμου, οικολογικού πολέμου, **αισθητικού** πολέμου, ενάντια στην Αθήνα. Στο Φαληρικό όρμο ετοιμάζουν πέντε ή έξη πυρηνικές βόμβες, ήδη υπάρχει μια μεγάλη βόμβα εκεί, είναι βόμβα αυτό το στάδιο που υπάρχει, ένα τείχος τσιμέντου που θα αποκόψει την Καλλιθέα, όλη αυτή την περιοχή αλλά και ευρύτερα την Αθήνα, θα την **αποκόψει** από τη θάλασσα. Βάζουν αυτή την περιοχή, αυτήν την πανέμορφη περιοχή, τη βάζουν σε μια προκρούστεια κλίση.

Υπάρχουν πολλές φωτογραφίες του Φαληρικού όρμου, ειδικά αυτού του θαυμά-

σιου ανθρώπου, του **Κώστα** του **Μπήρη**, ήταν ένας χώρος δημιουργίας, χαράς. Αρχίσει να φτιάχνεται το άλλο κέντρο της Αθήνας, ο άλλος πνεύμονας της Αθήνας. Μέσ' από αυτά θα έπρεπε να ξεκινάει μια πολεοδομική πολιτική ή και χωροταξική πολιτική γι' αυτή την πόλη, που δεν την έχει, και η οποία θα έβλεπε ότι, εντά-

Ρόκος της περιφέρειας με την Αθήνα. Το ζήτημα των Ολυμπιακών είναι και ζήτημα του κόσμου της Αθήνας, του λαού της Αθήνας που εγώ πιστεύω ότι, ένα μεγάλο δυναμικό του κομμάτι και χωρίς να έχει γίνει ουσιαστική δημόσια συζήτηση αρνείται αυτήν την **επίθεση** που γίνεται, την νέα επίθεση ενάντια στην πόλη. Γι'

Ξει, έγινε το λάθος να μείνουμε εδώ, σ' αυτά τα σοκάκια γύρω από τον Λυκαβηττό και την Ακρόπολη και υπάρχει τώρα αυτό το κέντρο, αλλά η Αθήνα έχει ανάγκη από έναν **πνεύμονα** θαλάσσιο, είναι μια πόλη που δεν μπορεί να ζήσει χωρίς τη θάλασσα, κι αυτό θα μπορούσε να είναι ο Φλοίσβος, να είναι το Φάληρο. Ακόμα και ένας σοβαρός καπιταλισμός, θα κατανοούσε ότι έτσι υπονομεύουμε την μόνη βιομηχανία που έχουμε τον τουρισμό. Με αυτά τα τείχη και τις βόμβες δεν μπορεί η Αθήνα να αποτελέσει έναν διαρκή **πόλο** έλξης για τους τουρίστες. Έχετε φίλους νομίζω ξένους, ξένος τουρίστας δεν έρχεται στην Αθήνα, έρχεται, ανεβαίνει στην Ακρόπολη και φεύγει κατευθείαν. Γι' αυτό η γνώμη μου είναι ότι πρέπει να υπάρξει ένα κίνημα πολιτών, και για να μην υπάρχει ο **διχασμός** που έλεγε πριν ο Δημήτρης ο

αυτό λοιπόν, να αντιτάξει ένα κίνημα πολιτών της αισθητικής και του κάλλους, απέναντι σ' αυτό το **κιτς**. Πρόκειται για κακογουστιά. Νομίζω ότι οι αρμόδιοι υπουργοί, αλλά και αυτοί οι δήμαρχοι, ειδικά ο δήμαρχος της Αθήνας ή θα πρέπει να σταματήσουν αυτό το **έγκλημα** που ετοιμάζεται εκεί ή αλλιώς να παραιτηθούν. Υπάρχει, όπως ξέρετε, μια απόφαση απ' το συμβούλιο Επικρατείας που βάζει μια ασπίδα νομική γι' αυτά που προετοιμάζουν για κει. Και πιστέψω ήρθε ο καιρός και αυτοί οι άνθρωποι, απ' ό,τι ακούω υπάρχουν εκεί κάποιες ευαισθησίες, να σηκώσουν αυτή την ηθική **ασπίδα** απέναντι σ' αυτό που ετοιμάζεται.

Η διεκδίκηση από τα διαπλεκόμενα ελληνικά συμφέροντα και η επιλογή από την ΔΟΕ της οργάνωσης των Ολυμπιακών αγώνων του 2004 στην Αθήνα ανέδειξε μια σειρά σημαντικών ζητημάτων. Τώρα που έληξαν οι αφελείς πανηγυρισμοί "ανίδεων και ξεπεσμένων λαών" τα οποία ήρθε η ώρα

Οργάνωση του χώρου και προστασία του περιβάλλοντος

Η τελευταία απόπειρα για μια ορθολογική οργάνωση του Χώρου στην Αττική, έγινε στις αρχές της δεκαετίας του '80. Το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας, (Ρ.Σ.Α), αντανakλώντας, τις πολιτι

μεταφορών" του Ρ.Σ.Α (Λεωφορεία, τραμ, προαστιακός σιδηρόδρομος κ.λπ.)

Η διεκδίκηση από τα διαπλεκόμενα συμφέροντα της Ολυμπιάδας του 2004 και η διεξαγωγή της στην Αττική, συνδέεται με την ανατροπή των βασικών στόχων του Ρ.Σ.Α:

- Αντί της "ανάσχεσης της επέκτασης της πόλης" θα έχουμε το "Ολυμπιακό χωριό", μια νέα πόλη 15.000 κατοίκων στις πλαγιές της Πάρνηθας.

- Αντί της προστασίας των ακτών και της απόδοσής τους σε όλους τους πολίτες ο Φαληρικός όρμος, από το Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας μέχρι τον Άγιο Κοσμά, θα διατεθεί σε χρήστες ειδικών αθλητικών εγκαταστάσεων.

- Αντί της προστασίας των τελευταίων υδροβιότοπων που απέμειναν στην Αττική, οι εγκαταστάσεις για τα κωπηλατοδρόμια στον Σχοινιά, θα ανατρέψουν την οικολογική ισορροπία και όχι μόνο δεν θα αναβαθμίσουν την περιοχή, αλλά θα αποτρέψουν τους παραδοσιακούς χρήστες της περιοχής από το να την χαίρονται.

Αντί της διαμόρφωσης των τελευταίων ελεύθερων-δασικών χώρων της Αττικής σε χώρους ανάσας για όλους τους κατοίκους της, θα έχουμε συσσώρευση νέων αθλητικών εγκαταστάσεων που απευθύνονται σε περιορισμένους χρήστες (ιπτασία και τοξοβολία, στο Τατόι, πινγκ-πονγκ στο πρώην κτήμα Βείκου στο Γαλάτσι, κλπ). Περιττό να τονίσουμε ότι οι εγκαταστάσεις που προαναφέρονται, με τα τεράστια λειτουργικά τους έξοδα, είτε θα αποτελέσουν μια μόνιμη πληγή για τον κρατικό προϋπολογισμό είτε θα αποδοθούν για εκμετάλλευση σε ιδιώτες, γεγονός που επεκτείνει την εμπορευματοποίηση του Δημοσίου χώρου και αποτρέπει τις εισοδηματικά χαμηλότερες κατηγορίες κατοίκων της Αττικής να προσεγγίσουν παραδοσιακούς χώρους αναψυχής.

Ολυμπιάδα 2004 και "διαπλεκόμενα συμφέροντα"

ΤΟΥ ΠΑΝΟΥ ΤΟΤΣΙΚΑ*

να αντιμετωπίσουμε ψύχραμα και νηφάλια. Αφήνοντας στην άκρη τα ιδεολογήματα περί "του μεγάλου, του ωραίου και του αληθινού", τα ζητήματα που τίθενται μέσω των Ολυμπιακών αγώνων, είναι εξαιρετικά σύνθετα και πολύπλευρα. Έχουν σχέση με την οργάνωση του χώρου και την προστασία του περιβάλλοντος στην Αττική, με τη σχέση πρωτεύουσας και περιφέρειας, με τη διαχείριση του δημοσίου χρήματος, με τη σχέση δημοσίου και ιδιωτικού συμφέροντος. Έχουν σχέση, λοιπόν, με κάποιες εξαιρετικά σημαντικές επιλογές που αφορούν τόσο το επίπεδο της καθημερινής μας ζωής, όσο και το μέλλον αυτού του τόπου. Στα πλαίσια αυτού του κειμένου, θα επιχειρήσουμε να προσεγγίσουμε, συνοπτικά, μερικά από τα παραπάνω ζητήματα.

κές και ιδεολογικές απόψεις του Αντώνη Τρίτση και κατά κάποιον τρόπο, του αρχικού, "ριζοσπαστικού" ΠΑΣΟΚ, διαμόρφωσε το θεσμικό πλαίσιο για την οργάνωση του χώρου και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος στην Αττική (Νόμος 1515/85). Η αντίδραση, ωστόσο των συμφερόντων εκείνων που, σύμφωνα με τον Αντ. Τρίτση, "είχαν τη δύναμη να φέρουν τόσο μεγάλη καταστροφή μέσα σε τόσο λίγο χρόνο", ήταν άμεση: Ο Αντώνης Τρίτσης, διαπομπεύεται ως "αθεροβάμων", αντικαθίσταται από το ΥΧΟΠ και, με τη δεύτερη τετραετία του ΠΑΣΟΚ ανοίγει ο δρόμος για την ανατροπή του Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας. Παλαιότερες επιλογές της προ ΠΑΣΟΚ εποχής, όπως το Αεροδρόμιο στα Σπάτα, το υπόγειο μετρό κλπ επανέρχονται στο προσκήνιο, ενώ η "μονοκαλλιέργεια" των αυτοκινητόδρομων αντικαθιστά το στόχο του "ενιαίου συστήματος

* Ο Πάνος Τότσικας είναι αρχιτέκτονας, μέλος της Επιτροπής Πολιτών κατά της Αναληψής της Ολυμπιάδας

Δημόσιο και ιδιωτικό συμφέρον

Η αναδιανομή του χώρου της Αττικής προς όφελος των ανωτέρων εισοδηματικά τάξεων, όπως περιγράφεται παραπάνω, εντάσσεται στη συνολικότερη αναδιανομή του εισοδήματος και όχι μόνο όσων ζουν στην Αττική...

Δεν χρειάζεται νομίζουμε ιδιαίτερη επιχειρηματολογία, για να αποδείξουμε ότι από την Ολυμπιάδα του 2004 δεν θα βγουν εξ' ίσου κερδοσήμενοι οι Έλληνες, αλλά κυρίως κάποιες ειδικές κατηγορίες: μεγαλοεργολάβοι, ξενοδόχοι, εφοπλιστές (κρουαζιερόπλοια), τραπεζίτες ΜΜΕ, τραπεζίτες, βιομηχανοί και κάποιοι ακόμα.

Βεβαίως, κάποια ψίχουλα από τη συνολική πίττα, αναλογούν σε εποχιακούς εργάτες και μισθωτούς, οι οποίοι βεβαίως δεν θα πρέπει να φαντάζονται ότι από την αύξηση του κύκλου εργασιών των εργοδοτών τους, θα ανέβει ουσιαστικά το βιοτικό τους επίπεδο.

Η αναδιανομή του εισοδήματος αφορά, τελικά, κάποιους λίγους, οι οποίοι θα εισπράξουν και τα όποια κέρδη, ενώ οι πολλοί, οι συνήθως φορολογούμενοι, θα πληρώνουν για πολλά χρόνια τη ζημιά που θα προκύψει από μια σειρά μη κερδοφόρων επενδύσεων. Η διαχείριση του Δημόσιου χρήματος από το λόμπι των διαπλεκόμενων συμφερόντων, όπως απέδειξαν οι πρόσφατες εμπειρίες της "Θεσσαλονίκης - Πολιτιστικής πρωτεύουσας '97" και του "Παγκόσμιου Πρωταθλήματος Στίβου '97" δεν αφήνουν περιθώρια για ανταπάτες.

Όπως έλεγε και ο συμπαθής στρατηγός Ευαγγ. Σαβράμης, Διευθυντής του Οργανισμού "Αθήνα '97" "...τους Ολυμπιακούς αγώνες, ως Έλληνες θα πρέπει να ευχόμαστε να τους χάσουμε ...όχι γιατί δεν είμαστε έτοιμοι, απλώς έχουμε πάρα πολλούς μακρυχέρηδες"...

Πρωτεύουσα και περιφέρεια

Ένα σημαντικό, τέλος, ζήτημα που αναδεικνύεται με αφορμή τους Ολυμπιακούς αγώνες του 2004, αφορά τις προοπτικές της σχέσης της πρωτεύουσας με την περιφέρεια της χώρας.

Πέρα από κάθε υποκριτική διακήρυξη για "ισόρροπη ανάπτυξη της χώρας", "αποκέντρωση" κλπ, κλπ, είναι προφανείς οι επιλογές αυτών που μας κυβερνούν: Οι προβληματικές περιο-

να συμβατές με περιοχές κατοικίας.

- Τα Μεσόγεια αντιστάθηκαν μέχρι πρόσφατα, όμως η επιλογή της δημιουργίας του Αεροδρομίου στα Σπάτα, ήταν η χαριστική βολή:

Σε λίγα χρόνια, ένα νέο πολεοδομικό συγκρότημα, από τον Μαραθώνα μέχρι τη Λαυρεωτική, θα έρθει να προστεθεί στην Αττική γη. Με επίκεντρο το νέο αεροδρόμιο, ένας πληθυσμός 500.000 κατοίκων θα συγκεντρωθεί στην Ανατολική Αττική.

από την εποχή της συνδιάρθρωσης του μικροεργολάβου και του μικροϊδιοκτήτη, στην εποχή της συναλλαγής του κράτους και των κυβερνήσεων με τις μεγάλες κατασκευαστικές εταιρείες και τα διαπλεκόμενα συμφέροντα.

Τέλος εποχής

Η Ολυμπιάδα του 2004 επιβλήθηκε στον ελληνικό λαό (αλλά και στην κυβέρνηση του Σημίτη) από τα γνωστά "διαπλεκόμενα συμφέροντα".

Τα κόμματα της κοινοβου-

χές της περιφέρειας δεν μπορούν να ελπίζουν σε σοβαρές επενδύσεις και προγράμματα, σε αξιοποίηση των συγκριτικών τους πλεονεκτημάτων.

Στην εποχή της λεγόμενης "παγκοσμιοποίησης της αγοράς", ως μοναδικός δυναμικός και ανταγωνιστικός πόλος στον ελλαδικό χώρο εμφανίζεται η "μεγαλόπολη" της Αττικής. Η Αθήνα χάνεται πλέον ως "συνείδηση όσων κατοικούν ή ζουν την εμπειρία των ίδιων τόπων". Χάνεται ως ιδέα, ως ιστορική συνέχεια. Στη θέση της αναδεικνύεται η "μεγαλόπολη της Αττικής" - Το λεκανοπέδιο της Αθήνας ξεχειλίζει.

- Η Πεντέλη και ο Υμητός χτίστηκαν, σε μεγάλο βαθμό και εξακολουθούν να χτίζονται.

- Το Θριάσιο Πεδίο μετατράπηκε σε χώρο υποδοχής δραστηριοτήτων που δεν μπορεί να εί-

Νέες οικονομικές δραστηριότητες, νέες χρήσεις γης θα αντικαταστήσουν ότι υπήρχε μέχρι πριν λίγα χρόνια στα Μεσόγεια, εξαφανίζοντας σχεδόν κάθε ίχνος από το μοναδικό, πάλαι ποτέ, Αττικό τοπίο.

Η διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 στην Αθήνα (ή μάλλον στην Αττική), εντάσσεται στη λογική της "επαναξιοποίησης" του επενδεδυμένου κεφαλαίου στην Αθήνα και της απορρόφησης νέων επενδύσεων στην Αττική. Ήδη μιλάνε για νέα ξενοδοχεία, για νέους αυτοκινητόδρομους, για νέες οικιστικές επεκτάσεις, στους τελευταίους εναπομείναντες ελεύθερους, δασικούς χώρους.

Η δημιουργία μιας νέας πόλης 15.000 κατοίκων στις πλαγιές της Πάρνηθας, το λεγόμενο "Ολυμπιακό χωριό", με αντιπαροχή, σηματοδοτεί το πέρασμα

λευτικής αντιπολίτευσης, διαπλεκόμενα και μη, συμφωνούν, ανέχονται ή στέκονται ανήμπορα να αντιδράσουν στοιχειωδώς στο ζοφερό μέλλον που σχεδιάζουν για την Αττική, για τη χώρα ολόκληρη, οι δυνάμεις που κέρδισαν την Ολυμπιάδα του 2004. Για μια ακόμη φορά, γίνεται σαφές, ότι ο "εχθρός" βρίσκεται εντός των τειχών, πρώτα απ' όλα. Ας πάψουμε να τον αναζητούμε στα εκάστοτε Ίμια.

Όπως έγραψε ο Κωστής Παλαμάς, για τους αντίστοιχους πανηγυρισμούς με αφορμή τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών αγώνων του 1896 στην Αθήνα, Βλ. *Ελευθεροτυπία* 6/9/97 - "Το μικρό και το Μεγάλο".

2 *Ελευθεροτυπία-Εψίλον*, 27. 7.97.

Ο κατακλυσμός από «σκουπίδια», τηλεοπτικής, καλλιτεχνικής και πολιτιστικής κυρίως φύσεως, δοκιμάζει, κατά κοινή ομολογία, τις αντοχές και προσβάλλει βάνουσα την αισθητική του κοινωνικού συνόλου. Όντας θέμα αυτογνωσίας κι αυτοπροστασίας, τα «σκουπίδια» αυτά μπορούν όμως να βρουν εύκολα τη θέση τους σε οποιοδήποτε «κάλαθο αγρήστων»,

σταθεί το 35-40% του πληθυσμού και το 50% των Υψηλών της χώρας, λαμβάνει χώρα το 45% των βιομηχανικών δραστηριοτήτων κι έχει εντοπισθεί το 50% των εκατοντάδων χιλιάδων αυθαιρέτων κτισμάτων όλης της επικράτειας. Κι όλα αυτά, ενώ αποτελεί μόλις το 3% της συνολικής έκτασης της χώρας.

Φυσικό επακόλουθο αυτής

της ποσότητας των παραγομένων απορριμμάτων δεν αποτελεί πλέον ούτε υπερβολή ούτε σχήμα λόγου. Παρά την αυξομειούμενη έντασή της, η μακρόχρονη αντιπαράθεση σχετικά με τη διαχείριση των απορριμμάτων, όσο κι αν εκ πρώτης όψεως φαντάζει ευτελής, όζουσα και ρυπαρή, έχει προσλάβει εδώ και καιρό όλα τα χαρακτηριστικά μιας σύνθετης κρίσης. Κρίση που στοιχειοθετείται από μια πλειάδα αλληλένδετων παραγόντων, οικονομικής, περιβαλλοντικής, κοινωνικοπολιτικής αλλά και ψυχολογικής φύσεως. Όλο και περισσότερο γίνεται πλέον αντιληπτό ότι πίσω από τα βουνά των αστικών απορριμμάτων, τις πολλές δεκάδες δισεκατομμυρίων που απαιτούνται για την διαχείρισή τους και τις στοίβες των «τεκμηριωμένων» μελετών, κρύβονται:

- συγκρουόμενα οικονομικά συμφέροντα (ελληνικά και ξένα), συχνά με τον μανδύα της οικολογικής ανησυχίας,

- στοιχεία κοινωνικού ρατσισμού και εκβιασμού,

- τοπικισμός και μικροπολιτική σκοπιμότητα δημοτικών αρχόντων και βουλευτών,

- μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων αμφιβόλου ποιότητας, που απλώς συνοδεύουν τις συμβάσεις έργων,

- σύνδρομα τύπου NIMBY (Not In My Back Yard) και έντονες προκαταλήψεις, δυσπιστία και αντικρουόμενες «ερμηνείες» για τα ερευνητικά αποτελέσματα,

- διαχρονική oligωρία, προχειρότητα και ανεπίτρεπτη απρονοησία των αρμοδίων φορέων,

- ημμάθεια και ύποπτη γραφίδα δημοσιογράφων,

- πατερναλιστική και υπεραπλουστευτική «επιχειρηματολογία» των πάσης φύσεως «ειδικών» για την ασφάλεια Χώρων Υγιεινικής Ταφής Απορριμμάτων (ΧΥΤΑ),

- εμμονή σε «σωστές» επιλογές και μηχανισμούς αλλά και σε ανεύθυνους εντυπωσιασμούς, παρά τις αρνητικές εμπειρίες του παρελθόντος,

- αφερεγγυότητα των κατασκευαστικών εταιρειών και υποβιβασμός του προβλήματος σε τεχνο-

Η κρίση των σκουπιδιών, αδιέξοδο της πολιτείας

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ ΣΤΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ

χωρίς τις παραμικρές επιπτώσεις.

Πολύ δυσκολότερη αποδεικνύεται η αντιμετώπιση ενός άλλου οχληρού παράγωγου των καταναλωτικών μας προτύπων, αυτή των πραγματικών σκουπιδιών. Το πρόβλημα, ως γνωστόν, διαταράσσει ήδη «ζωτικές ισορροπίες», επιφύλασσει κάθε τόσο οδυνηρές εκπλήξεις και ταλανίζει τους πάντες, ανυποψίαστους και μη. Ιδιαίτερα δε τους κατοίκους Μεγαλουπόλεων, με τα χωροταξικά, οικολογικά και ανθρωπογεωγραφικά χαρακτηριστικά της Αθήνας και γενικότερα της Αττικής, όπου έχουν εγκατα-

της θλιβερής κατάστασης είναι να παράγονται στην Αττική περίπου το 40% των αστικών απορριμμάτων της χώρας, που αντιστοιχεί σε 3.500-4.000 τόνους την ημέρα. Εκείνο που προβληματίζει κατ' αρχάς δεν είναι μόνο η τεράστια ποσότητα απορριμμάτων, που διατίθεται ανεξέλεγκτα στο περιβάλλον αλλά και οι αιτίες της διαχρονικής αναποτελεσματικότητας στη διαχείρισή τους (συλλογή, μεταφορά, διάθεση) από τους αρμόδιους φορείς.

Ο «πόλεμος» των σκουπιδιών

Το γεγονός ότι το μέγεθος της συνεχιζόμενης οικολογικής και κοινωνικής υποβάθμισης στην Αττική συμβαδίζει με τη σταθερή αύξηση

οικονομικό ζήτημα,

- έλλειψη στρατηγικής σε θέματα ορθολογικής ενημέρωσης του κοινού και πάνω απ' όλα

- γενικευμένη αποθέωση του καταναλωτισμού και αδιαφορία του ιδιώτη-πολίτη.

Αν στα παραπάνω στοιχεία προστεθούν η περίπλοκη τεχνολογική και η οργανωτική διάσταση του προβλήματος, το διάτρητο θεσμικό πλαίσιο, η έλλειψη αξιόπιστων στατιστικών στοιχείων, η υιοθέτηση από τους αρμόδιους φορείς του απaráδεκτου συστήματος της «μελετοκατασκευής», την εν γένει υποβάθμιση και παραμερισμό των αρμόδιων τεχνικών υπηρεσιών του ΥΠΕΧΩΔΕ αλλά και τα «σκοτεινά σχέδια» όσον προωθούν την αποτέφρωση ως εναλλακτικό τρόπο διαχείρισης των απορριμμάτων του Λεκανοπεδίου, τότε η κρίση αποκτά διαστάσεις αδιεξόδου.

Το χωροταξικό αδιέξοδο

Η αναζήτηση λύσης στο πρόβλημα της διαχείρισης των απορριμμάτων της Αθήνας άρχισε επισήμως ...το 1959. Την χρονιά εκείνη και εν αγνοία του Δήμου Αθηναίων υπεγράφη σύμβαση διαχείρισης των απορριμμάτων της πρωτεύουσας μεταξύ του υπουργείου Συντονισμού και ενός ιταλικού ομίλου. Το δημοτικό συμβούλιο δεν απεδέχθη τη σύμβαση κι από τότε ξεκινά η μεγάλη πορεία προς το αδιέξοδο.

Σήμερα ο περιφερειακός σχεδιασμός για τη διαχείριση των απορριμμάτων της Αττικής, αν και διαμορφωμένος από το 1984 και «εκσυγχρονισμένος» ήδη από το 1992, δεν υλοποιείται σε δύο από τα βασικότερα σημεία του: πρώτον στην κατασκευή και λειτουργία τριών νέων ΧΥΤΑ περιμετρικά του Λεκανοπεδίου και δεύτερον στην άμεση εξάλειψη των 20 τουλάχιστον παράνομων κι ανεξέλεγκτων χωματερών της Αττικής, που μαζί με τη «νόμιμη» των Άνω Λιοσίων προκαλούν ή εγκυμονούν σοβαρότατους κινδύνους για τη δημόσια υγεία και το περιβάλλον.

Προβλήματα «μειωμένης» βαρύτητας παρατηρούνται ασφαλώς σε όλο το φάσμα της διαχείρισης των απορριμμάτων - από τη χασοτική χωροταξική κατανομή των κάδων συλλογής απορριμμάτων και την

Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΧΩΜΑΤΕΡΗΣ ΤΩΝ ΑΝΩ ΛΙΟΣΙΩΝ

Διάθεση αποβλήτων

- Η συστηματική απόθεση απορριμμάτων άρχισε το 1970 σε μια οριοθετημένη έκταση 1.732 στρεμμάτων, από τα οποία 350 είναι ο κύριος χώρος απόθεσης. 427 στρέμματα καταλαμβάνουν τα πρανή που σχηματίστηκαν από τις διαδοχικές αποθέσεις.

- Ο εξυπηρετούμενος πληθυσμός ανέρχεται στα 3.150.000 άτομα από 72 Δήμους και 17 Κοινότητες της Αττικής.

- Στην υπάρχουσα χωματερή των Άνω Λιοσίων διατίθενται:

- 2.200 από τους 3.500 με 4.000 τόνους αστικών απορριμμάτων που παράγονται καθημερινά στην Αττική. (Τα υπόλοιπα οδηγούνται στις ανεξέλεγκτες χωματερές, που βρίσκονται διάσπαρτες σε ολόκληρο το Νομό Αττικής).

- περίπου 23.000 τόνοι βιομηχανικών στερεών αποβλήτων το χρόνο, των παρακάτω κατηγοριών: τοξικά 4.500 τόνοι, μη τοξικά 10.000 τόνοι, πετρελαιοειδείς λάσπες δυλιστηρίων 8.500 τόνοι.

- 1337 τόνοι επικινδύνων οικιακών απορριμμάτων το χρόνο. Ειδικότερα σε αυτά περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, : 66,82 τόν. υλικά καθαρισμού, 133,64 τόν. φάρμακα, 400,91 τόν. χρώματα, διαλυτικά κ.α., 66,82 τόν. φυτοφάρμακα, 668,18 τόν. μπαταρίες.

- περίπου 200 κ.μ. κωνεμένης, αφυδατωμένης λάσπης καθημερινά από το Κέντρο Επεξεργασίας Λυμάτων Ψυτάλλειας (ΚΕΛ-Ψ).

- ένα σημαντικό ποσοστό από τους 4.115 τόνους λάσπης βυρσοδεψείων, βαφείων και επιμεταλλωτηρίων το χρόνο.

Επιπτώσεις στο περιβάλλον

- Από τον εν λειτουργία Χώρο Διάθεσης Απορριμμάτων Άνω Λιοσίων οδηγούνται ετησίως στον υπόγειο υδροφόρο ορίζοντα περίπου 10.000-50.000 κ.μ. επικινδύνων ουσιών.

- Στη φάση της ευσταθούς αναερόβιας αποσύνθεσης του οργανικού φορτίου των απορριμμάτων εκλύονται στην ατμόσφαιρα 10 κ.μ. βιοαερίου ανά τόνο απορριμμάτων το χρόνο. Οι τιμές Μεθανίου εντός του χώρου διάθεσης είναι πολύ υψηλότερες από τις μέγιστες επιτρεπόμενες τιμές που έχουν θεσπιστεί από διεθνείς οργανισμούς.

Λειτουργικά έξοδα

Το ετήσιο κόστος διαχείρισης των απορριμμάτων ανέρχεται σε 3.850.000.000 δρχ. -συμπεριλαμβανομένων και των γενικών εξόδων του Συνδέσμου- (προϋπολογισμός 1994).

Πηγή: ΥΠΕΧΩΔΕ, ΕΣΔΚΝΑ.

πλημμελή εργασία των υπαλλήλων καθαριότητας ως το χαμηλό επίπεδο ανακύκλωσης και την παταγώδη αποτυχία σε θέματα ενημέρωσης του κοινού. Η χωροταξική πλευρά εξακολουθεί όμως να είναι η σημαντικότερη, καθώς συνεχίζει να προκαλεί εντονότερες κοινωνικές αντιδράσεις.

Η υπάρχουσα σπανιότητα κατάλληλων χώρων για ΧΥΤΑ στην Αττική δεν απορρέει μόνο από κάποια απαγορευτικά γεωλογικά και υδρογεωλογικά χαρακτηριστικά της περιοχής αλλά κυρίως από τη διαχρονική εκποίηση της δημόσιας γης, τους ποικίλους περιορισμούς, τις δεσμεύσεις, και τις αντικρουόμενες χρήσεις γης, που ανάγονται σε όλη την περασμένη 40ετία. Ιδιαί-

τερα μετά την «ανατροπή» του Οικιστικού Νόμου 1337/83 και τις νομιμοποιήσεις αυθαιρέτων κτισμάτων της «δεύτερης γενιάς» με το Νόμο 2145/93, το φαινόμενο θεωρείται «μη ανατρέψιμο».

Λόγω της οριακής όμως κατάστασης, το θέμα έχει ουσιαστικά μετεξελιχθεί από τεχνολογικό-περιβαλλοντικό σε καθαρά πολιτικό. Καθοριστικά στοιχεία στη λήψη αποφάσεων για τη χωροθέτηση αναδεικνύονται πλέον η πολιτική βούληση του αρμόδιου υπουργού, οι ανταχές όσων «εμπράκτως» δεν αποδέχονται τις προτεινόμενες λύσεις χωροθέτησης αλλά και ως ένα βαθμό η ανεκτικότητα των εισαγγελικών αρχών και των πολιτών.

Το τέλος του «πολέμου» δεν φαίνεται βέβαια να πλησιάζει, καθώς η πρόσφατη υπουργική απόφαση προέγκρισης χωροθέτησης τριών νέων χώρων (Κερατέα, Γραμματικό, Αυλώνας), αν και φαινομενικά αποτελεί ένα βήμα για την άρση του αδιεξόδου, σε καμιά περίπτωση δεν προδικάζει την κατασκευή έστω και ενός ΧΥΤΑ με μεγάλη συνολική χωρητικότητα στη Γεωγραφική Ενότητα της Αν. Αττικής.

Κατά πόσο οι υπάρχουσες «ενστάσεις» για τους τρεις αυτούς χώρους είναι δικαιολογημένες ή όχι θα φανούν πολύ σύντομα, όταν κατατεθούν και αξιολογηθούν οι Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων της δεύτερης φάσης, οπότε θα πρέπει να γίνει και η τελική επιλογή, τουλάχιστον ενός από αυτούς. Τότε θα αποδειχθεί επίσης αν και κατά πόσο η προστασία του περιβάλλοντος έχει την αναγκαία βαρύτητα στη στρατηγική των ιθυνόντων κι αν η δυναμική είσοδος του Συμβουλίου της Επικρατείας στον «πόλεμο» της χωροθέτησης είναι κάτι περισσότερο από ένα περιστασιακό εμπόδιο στην Οδύσσεια των απορριμμάτων.

Αντίθετα, στη Δ. Αττική ο σχεδιασμός του ΕΣΔΚΝΑ δεν συνάντησε κατ' αρχάς εμπόδια, καθώς τόσο οι δημοτικές αρχές των Άνω Λιοσίων, όσο και τα κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα της περιοχής, ευνοούσαν την επίτευξη των διαδικασιών χωροθέτησης για την επέκταση -κατά 620 στρέμματα- του υπάρχοντος Χώρου Διάθεσης, με τις τεχνικές προδιαγραφές ασφαλώς ενός σύγχρονου ΧΥΤΑ. Οι περιβαλλοντικοί όροι έχουν εκπονηθεί από τον περασμένο Μάρτιο και η χρηματοδότηση ύψους 4 δισεκατ. δραχμών έχει εξασφαλισθεί. Όμως οι προσφυγές κατασκευαστικών εταιρειών στο ΣτΕ για μια σειρά, όπως υποστηρίζουν, παρατυπιών σε σχέση με την εγκυρότητα των μειοδοτικών διαγωνισμών για τον ΧΥΤΑ αλλά και για το Εργοστάσιο Μηχανικής Ανακύκλωσης (προϋπολογισμός: 10,5 δισεκατ. δρχ.), ίσως να είναι πρόκριμα νέων, καταστροφικότερων αναβολών.

Εν κατακλείδι το σίγουρο είναι

ότι πολύ σύντομα η «νόμιμη» χωματερή των Άνω Λιοσίων ολοκληρώνει «οριστικά», λόγω «απολύτου» κορεσμού, το μεγάλο κύκλο ζωής της. Είναι πασιφανές ότι το δεδομένο αυτό δυσκολεύει αφάνταστα την όλη κατάσταση, διότι, ακόμη και αν αρθούν άμεσα οι υπάρχουσες αντιρρήσεις και τα πολλά εμπόδια στο θέμα της χωροθέτησης, είναι αμφίβολο αν ο χρόνος που απαιτείται για την κατασκευή του νέου ΧΥΤΑ είναι και διαθέσιμος. Μπροστά σ' ένα τέτοιο εφιαλτικό ενδεχόμενο είναι ασφαλώς πολυτέλεια η αναζήτηση ευθυνών από αυτούς που άφησαν τόσα πολύτιμα χρόνια ανεκμετάλλευτα ή από εκείνους που συστηματικά παρεμποδίζουν την όποια προσπάθεια άρσης του αδιεξόδου.

Χωρίς να θέλουμε να γίνουμε μάντιες κακών, είναι δύσκολο να πιστέψει κανείς ότι μεσοπρόθεσμα θα υπάρξει και στην Αττική ολοκληρωμένη διαχείριση των αστικών απορριμμάτων, σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα, τις εφαρμοσμένες τεχνολογίες και τα αυστηρά νομοθετικά μέτρα για την ουσιαστική μείωση των απορριμμάτων. Κι αυτό γιατί ουδέποτε εμφανίστηκε κάποιος φορέας που έδειξε να αντιλαμβάνεται εγκαίρως τη δυναμική που διέπει τη διαχείριση των αστικών απορριμμάτων και να προτείνει άμεσες, πειστικές και ορθές λύσεις. Λύσεις, στο πλαίσιο των οποίων οι κάτοικοι του Λεκανοπεδίου, με την ιδιότητα του ευσυνείδητου καταναλωτή και του «ενεργού πολίτη», θα ήταν σε θέση να στηρίξουν όχι μόνο κάποια δαπανηρά προγράμματα ανακύκλωσης και ανάκτησης υλικών από τα απορρίμματα αλλά κυρίως να συμβάλουν συνειδητά στην πρόληψη και τη μείωσή τους.

Επίλογος

Σε μία σχετικά πρόσφατη έκθεση του ΥΠΕΧΩΔΕ για το οικολογικό και πολιτισμικό απόθεμα της Ελλάδας, αναφέρεται από τον σημερινό Υπουργό ότι «η Ανατροπή του Μεταπολεμικού Μοντέλου Ανάπτυξης» είναι «προαπαιτούμενο για να γίνουν τα όνειρα πραγματικότητα» κι ότι «αυτή η ανατρεπτική πράξη είναι μια πράξη απολύτως απαραί-

Οικονομικά στοιχεία της διαχείρισης των απορριμμάτων στην Αττική

- Το σύνολο του προϋπολογισμού του ΕΣΔΚΝΑ προκειμένου να «ανατραπεί» η ζοφερή κατάσταση με τη διαχείριση των απορριμμάτων, ξεπερνά τα 32 δισεκατ. δρχ., από τα οποία τα 13,375 προέρχονται από το ΥΠΕΧΩΔΕ και τα 7,8 δισεκατ. δρχ. από το Ταμείο Συνοχής. Το σύνολο του διαχειριστικού προγράμματος (πλην της αποκομιδής) ανέρχεται στα 77 δισεκατ. (τιμές 1992).

- Για την περίοδο 1995-96 ο ΕΣΔΚΝΑ επιχορηγήθηκε μόνο από το ΥΠΕΧΩΔΕ (ΕΤΕΡΠΣ) με τα παρακάτω ποσά:

α) 700 εκατ. δρχ. για το Β' πρόγραμμα εφαρμογής της ανακύκλωσης στη πηγή («κάν' το κι εσύ») στη Δ. Αττική

β) 100 εκατ. δρχ. για την αγορά γης για την ίδρυση Σταθμού Μεταφόρτωσης Απορριμμάτων.

γ) 50.932.000 δρχ. για την προμήθεια και εγκατάσταση συστήματος δερματοποίησης απορριμμάτων

δ) 150 εκατ. δρχ. για την προμήθεια εξοπλισμού του προγράμματος εφαρμογής της ανακύκλωσης στη πηγή («κάν' το κι εσύ») στη Δ. Αττική

- Η διαχείριση ενός τόνου σκουπιδιών στην Αττική στοιχίζει, κατά μέσο όρο περίπου 15.000 δραχμές.

- Το 1,5% των τακτικών τους εσόδων υποχρεούνται να καταβάλουν οι Δήμοι ως «ανταποδοτικό τέλος» για τα απορρίμματα προς τον ΕΣΔΚΝΑ και τον Δήμο Άνω Λιοσίων, στα διοικητικά όρια του οποίου βρίσκεται η χωματερή. Σύμφωνα με εκτιμήσεις το ποσοστό αυτό μόνο για τον Δήμο Άνω Λιοσίων ισοδυναμεί με εισπράξεις που ανέρχονται περίπου στα 6 δισεκατ. δραχμές το χρόνο.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΛΥΜΑΤΩΝ ΨΥΤΑΛΛΕΙΑΣ

- Η παροχή αστικών λυμάτων στο Κέντρο Πρωτοβάθμιας Επεξεργασίας Λυμάτων Ψυτάλλειας (ΚΕΛ-Ψυτάλλειας) ανέρχεται στα 680.000 κ.μ. την ημέρα. Καθημερινά παράγονται 180 έως 200 κ.μ. κωνευμένης αφυδατωμένης λάσπης, με περιεκτικότητα 30-35% ξηρών στερεών. Μέχρι το 2000 ο όγκος της λάσπης προβλέπεται να ξεπερνά τα 680 κ.μ. την ημέρα και θα περιλαμβάνει μίγμα πρωτοβάθμιας και βιολογικής λάσπης.

- Από το 1994, περίπου 200 κυβικά κωνευμένης, αφυδατωμένης λάσπης από το ΚΕΛ διατίθενται από κοινού με τα αστικά απόβλητα καθημερινά στη χωματερή των Άνω Λιοσίων, χωρίς να γνωρίζει κανείς επακριβώς τις επιπτώσεις της συνδιάθεσης και τις διεργασίες που μακροπρόθεσμα μπορούν να συμβούν, καθώς δεν υπάρχει εδραιωμένη γνώση. Για το θέμα αυτό υπήρξαν στο πρόσφατο παρελθόν προσιρβές μεταξύ του Δήμου Λιοσίων και ΥΠΕΧΩΔΕ σε σημείο που να μη γίνονται για αρκετό χρονικό διάστημα δεκτές στο χώρο διάθεσης οι λάσπες από το ΚΕΛ-Ψυτάλλειας.

Μελλοντικά κι εφόσον μειωθεί σημαντικά ο όγκος κι αλλάξει η ποιοτική σύσταση των απορριμμάτων και αυξηθούν οι ποσότητες της λάσπης, η συνδιάθεση σε ΧΥΤΑ θα είναι ιδιαίτερα προβληματική. Η διεθνής εμπειρία αλλά και οι κανονισμοί ορισμένων χωρών, όπως η Γερμανία, οδηγούν στην σταδιακή κατάργηση της συνδιάθεσης της λάσπης σε ΧΥΤΑ.

- Το κόστος μεταφοράς και διάθεσης κυμαίνεται στις 5400 δρχ. ανά τόνο αφυδατωμένης λάσπης.

- Η λάσπη αυτή θεωρείται ύποπτη τοξικότητας, με ιδιαίτερα υψηλές συγκεντρώσεις ψευδαργύρου και δεν ικανοποιεί τις απαιτήσεις της οδηγίας της Ε.Ε.. Όμως και οι συγκεντρώσεις άλλων βαρέων μετάλλων σε αυτήν είναι κατά πολύ υψηλότερες από τα θεσμοθετημένα όρια των αυστηρών Κανονισμών αρκετών κρατών της Ε.Ε.

- Για τα σχεδιαζόμενα και δημοπρατούμενα έργα του ΕΣΔΚΝΑ προβλέπεται η συνδιάθεση λάσπης ολικού βάρους 150 τόνων την ημέρα για την παραγωγή εδαφοβελτιωτικού (κόμποστ), ποσότητα που θ' αντιστοιχεί στο 20% της παροχής λάσπης στο ΚΕΛ Ψυτάλλειας, κατά την πρώτη και δεύτερη φάση λειτουργίας του. Η διεθνής εμπειρία είναι αρνητική και για τη δυνατότητα διάθεσης της «κομπόστας».

Πηγή : ΥΠΕΧΩΔΕ, ΕΜΠ

τητη και λυτρωτική».

Πόσο ισχύει όμως κάτι τέτοιο για τα απόβλητα της Αττικής, όταν ο καταναλωτισμός συνεχίζει ν' απογειώνεται στα πλαίσια μιας αναπτυξιακής πολιτικής που καταστρέφει με γοργό ρυθμό το περιβάλλον; Αρκούν μόνο οι καλές προθέσεις και η διάθεση δεκάδων δισεκατομμυρίων, για να λυθεί ένα τόσο οξυμμένο πρόβλημα και μάλιστα ετεροχρονισμένα;

Στην περίπτωση της Αττικής ο χώρος και ο χρόνος είναι δραματικά περιορισμένοι, γι' αυτό και οι όποιες αποφάσεις πρέπει να είναι άμεσες. Για τους αρμόδιους φορείς που εμπλέκονται στο ιδιόμορφο «θέατρο του παραλόγου» των απορριμμάτων εκτός από το -εκαζόμενο- πολιτικό κόστος θα απαιτηθούν λεπτοί χειρισμοί, σοβαρότητα και διαφάνεια, τόσο σε οικονομικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο ειλικρινών προθέσεων.

Αυτό που αμφισβητείται σήμερα δεν είναι μόνο η ορθότητα της υπάρχουσας στρατηγικής για την διαχείριση των απορριμμάτων και η εμμονή σε διάφορους «μύθους» ολοκληρωμένης διαχείρισης αλλά και η αξιοπιστία του κράτους και ιδιαίτερα της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Αυτά που ακόμη βέβαια δεν αμφισβητούνται από τους κατοίκους του Λεκανοπεδίου είναι η καταναλωτική τους συμπεριφορά και η απαράδεκτη στάση τους απέναντι σ' ένα σοβαρό πρόβλημα που υποβαθμίζει την ίδια τη ζωή τους. Η αμφισβήτηση αυτή όμως, εκ των πραγμάτων, πρέπει να θεωρηθεί «προαπαιτούμενο» για την οριστική άρση του σημερινού αδιεξόδου αναφορικά με τα σκουπίδια του Λεκανοπεδίου. Κι αν μη λησμονούμε ότι όλοι οι διαθέσιμοι τρόποι διάθεσης των απορριμμάτων, από την καύση και την πυρόλυση ως τον ενταφιασμό, ουσιαστικά καλλιεργούν τον εφουσασμό και κυρίως συμβάλλουν στη διαιώνιση του υπάρχοντος καταστροφικού μοντέλου ανάπτυξης.

Μερικά χρόνια πριν από τον ερχομό του 1000 μχ, οι μεσαιωνικοί άνθρωποι διακατέχονταν από απίστευτες φοβίες γι' αυτό το ίδιο το "στρογγύλεμα" της χρονολογίας, πιθανολογώντας πολύ συχνά και την ίδια τη συντέλεια του κόσμου! Σήμερα, αν εξαερσεί κανείς την πιθανολόγηση μιας σημαντικής "απορρύθμισης" της βιόσφαιρας, που τοποθετείται από οικολόγους

γραφική αδεία εκδοχές της, θα γνωρίσει οπωσδήποτε μια σημαντική ανάπτυξη. Οι καρποί της, που δρέπονται ήδη από σήμερα, τιτλοφορούν χαριτωμένα αναγνώσματα με εντυπωσιακούς τρόπους ("Το μέλλον έφτασε", "το μέλλον είναι εδώ" κλπ, κλπ), δημιουργώντας την ψευδαίσθηση ότι το μέλλον είναι απεικονισμένο σε βαθμό αντίστοιχο με τη διορατικότητά... του μελλοντολογούντος. Στην πράξη όμως το

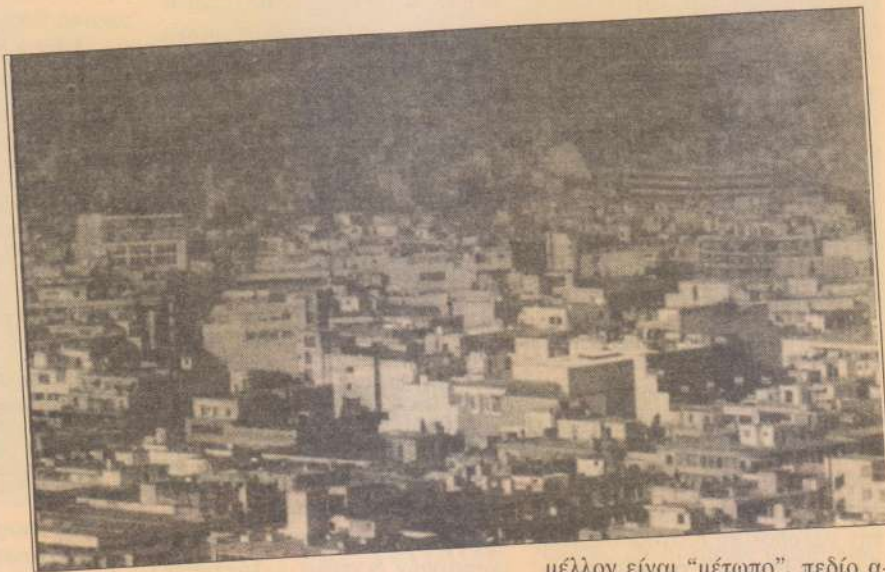
κότερου υπαίθριου χώρου.

Το 1955 η "Καταστασιακή Διεθνής" προαναγγέλλει την μετατροπή της υπαίθρου σε μια "ψυχαγωγική ψευτούπαιθρο", υπονοώντας τη συρρίκνωση των παραγωγικών της λειτουργιών και τον μεγάλης κλίμακας εποικισμό της για ψυχαγωγικές χρήσεις (τουρισμός, εξοχική κατοικία). Ο τουρισμός αυτός θα πάρει σάρκα και οστά στην περίπτωση πολλών χωρών του ανεπτυγμένου κόσμου, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας: Η εκμηχάνιση και αυτοματοποίηση της πρωτογενούς παραγωγής σε συνδυασμό με τις νέες συνθήκες της διεθνούς οικονομίας θα εκτοπίσει τους παραδοσιακούς παραγωγικούς πληθυσμούς της υπαίθρου, ενώ παράλληλα η αύξηση των αστικών εισοδημάτων και η αναζήτηση ενός "καθαρού" περιβάλλοντος πέρα από τους διαμορφούμενους πληθυσμιακούς πόλους θα δημιουργήσει ένα νέο ρεύμα ζήτησης χώρου στην περιφέρεια. Στις αρχές της δεκαετίας του '90 περισσότερα από τα 50% των ελληνικών νοικοκυριών διαθέτουν μια πρόσθετη κατοικία στην περιαστική ζώνη ή στην ευρύτερη υπαίθρο. Εξ άλλου ο "ψυχαγωγικός εποικισμός" της υπαίθρου τροφοδοτείται και από τη διεθνή ζήτηση που έλκεται από τη χαμηλή τιμή της παραθεριστικής κατοικίας στην Ελλάδα (το 1/5 περίπου της αντίστοιχης στη Γαλλία).

Όπως στην περίπτωση των άλλων ανεπτυγμένων χωρών, έτσι και στην περίπτωση της Ελλάδας υπάρχουν σε εξέλιξη δύο βασικές πολώσεις των λειτουργιών του χώρου: Από τη μια πλευρά η αποστασιοποίηση του τόπου πρώτης κατοικίας και της αναψυχής, και από την άλλη η αποστασιοποίηση χώρου κατοικίας και χώρου εργασίας.

Η πρώτη πόλωση εξουδετερώνεται μόνο σε πολύ μικρό βαθμό από τους νέους προσανατολισμούς της "βιομηχανίας αναψυχής", που εφευρίσκει μεγαθεάματα ή άλλες μορφές ψυχαγωγίας σε σχετική εγγύτητα με το χώρο κατοικίας. Η δεύτερη πόλωση αναχαιτίζεται σε μεγαλύτερο βαθμό, χάρις στην ανάπτυξη της τηλεασχολήσης και της κατ' οίκον εργασίας. Με δεδομένο ότι οι δυο

Η Αθήνα της 3ης χιλιετίας...

ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΣΧΙΖΑ*

μελετητές στα μέσα του επόμενου αιώνα, ο ερχομός μιας ακόμη χιλιετίας προκαλεί πιο μετριοπαθείς ανησυχίες. Ο κόσμος του μέλλοντος προβλέπεται να είναι ένας κόσμος των πολεοδομικών σχηματισμών, η διασπορά του πληθυσμού προβλέπεται να είναι εξαιρετικά άνιση και μάλιστα εις βάρος της παραδοσιακής υπαίθρου. Οι τεχνολογικές αλλαγές προβλέπεται να διαμορφώσουν νέα παραγωγικά τοπία με ιδιαίτερη ένταση κεφαλαίου, με μικρότερη εξάρτηση από τους εδαφικούς πόρους και μεγαλύτερο χρόνο ζωής των υλικών που υπεισέρχονται στην παραγωγική διαδικασία.

Στα επόμενα χρόνια μέχρι το 2000, η μελλοντολογία και μάλιστα με τις πιο light, δημοσιο-

μέλλον είναι "μέτωπο", πεδίο αντιπαράθεσης αντίθετων προτάσεων και τρόπων ζωής, και ως τέτοιο εμπεριέχει στοιχεία απροσδιοριστίας και υπέρβασης των σημερινών οριζώντων.

Το πολεοδομικό μέλλον του κόσμου και της Αθήνας ειδικότερα, επιδέχεται ανάγνωση μόνο μέσα από την κριτική ανάλυση των δυναμικών και συγκρουόμενων τάσεων του παρόντος. Αποκλείοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τη "Νοοτροπική" μελλοντολογία, που οδηγούσε φερ' ειπείν το Δοξιάδη να προβλέπει στο Ε' Πανελλήνιο Συνέδριο Αρχιτεκτόνων του 1966 ότι η Αθήνα του 2060 θα διαχέεται προς την Εύβοια, τη Λιβαδειά και την Πελοπόννησο, μπορούμε να προσεγγίζουμε τις σύγχρονες τάσεις στη σχέση του αστικού ιστού με την αστική περιφέρεια, τις κοινωνικές πολώσεις μέσα στον αστικό ιστό και την εξέλιξη του γενι-

* Περιβαλλοντολόγος, μέλος της σύνταξης του περ. ΟΙΚΟΤΟΠΙΑ.

αυτές κατηγορίες ανασχέσεων είναι εξαιρετικά λιλιπούτειες στην περίπτωση της Ελλάδας είναι σχεδόν βέβαιο ότι στις πρώτες δεκαετίες της επόμενης χιλιετίας οι πολώσεις του χώρου θα εντείνονται και η ζήτηση μεταφορικού έργου στο τρίπολο κατοικία - εργασία - αναψυχή θα παίρνει όλο και μεγαλύτερες διαστάσεις. Η πληροφορική και η τηλεματική δεν θα αποτελούν παρά μερικά αντιδοτα στην εξελισσόμενη υπερ-κινητικότητα.

Περνώντας τώρα σε μια μικρότερη χωρική κλίμακα όπως αυτήν της Αθήνας και της περιαστικής υπαίθρου, διαπιστώνουμε σε εξέλιξη μια αργή και επικίνδυνη "μετάσταση" της πόλης στον υπαίθρο, άλλοτε παραγωγικό και άλλοτε ελεύθερο ή κοινόχρηστο (δασικό ή παραλιακό) χώρο. Η τάση αυτή προοφρούει στις αντιστάσεις του ευρύτερου οικολογικού κινήματος, πλην όμως δεν αναχαιτίζεται ούτε προληπτικά αλλά ούτε και κατασταλτικά: Η πρόληψη, κυρίως με τη μορφή της αναβάθμισης του αστικού περιβάλλοντος και της άμβλυνσης των κινήτρων των κατοίκων για εποικισμό κοντινών "παραδείσιων" περιοχών, κάθε άλλο παρά χορηγείται στις κατάλληλες δόσεις. Όσον αφορά την καταστολή υπό την μορφή της αυστηρής οριοθέτησης των παραλιακών, δασικών ή γεωργικών περιοχών ή των τόπων εποικισμού της άγριας φύσης (βιότοποι) και αυτή επίσης υστερεί ή ασκείται ευκαιριακά από το δημόσιο τομέα. Αυτός ο τελευταίος στην εποχή του νεοφιλελευθερισμού χαρακτηρίζεται από τον περιορισμό του στο ρόλο του απλού μεσάζοντα και διαχειριστή των αγοραίων συμφερόντων.

Όσον αφορά τη μικροκλίμακα του κυρίως αστικού χώρου (λεκανοπέδιο Αθηνών), εμφανίζεται όλο και πιο έντονη η δράση μιας πόλωσης με εμφανή ταξική προέλευση: Η πόλωση αυτή εκφράζεται από την εντεινόμενη διάσταση των προνομιακών περιοχών (Εκάλη, Κηφισιά, Γλυφάδα κλπ) από άλλες υποβαθμισμένες (Αιγάλεω, Κυψέλη, Κερατσίνι, Λιόσια κλπ), από την ανισοκατανομή

ελεύθερου και αδόμητου χώρου, οδικών διευκολύνσεων, ασφάλειας και υποδομών. Κατά τα πρότυπα πολώσεων τύπου Νέας Υόρκης, με τους εκτεταμένους και τριτοκοσμικούς στην εμφάνιση θύλακες ανασφάλειας και εγκληματικότητας, το Αθηναϊκό λεκανοπέδιο παρουσιάζει σε εξέλιξη ανάλογες χωροταξικές δομές που υπάρχουν πολιτική βούληση ή από τα κινήματα των πολιτών. Αυτή η διαφοροποίηση των "κντάρων" του αστικού οργανισμού συναρθρώνεται με μια εσωτερική μετάλλαξη τους: Η ανάπτυξη του καταμερισμού των έργων και η δημιουργία εμπορικών, παραγωγικών και πολιτιστικών μονάδων υπερτοπικής κλίμακας, ενισχύει την κινητικότητα στον αστικό ιστό και αποσθρώνει τη συνοικιακή ζωή.

Η σχάση των παραδοσιακών μονάδων συγκατοίκησης διευκολύνεται ακόμη περισσότερο από τη διαμεσολάβηση της τηλεόρασης στην κοινωνική πληροφόρηση αλλά και από τις νέες, δραματικές στενότητες ελεύθερου χρόνου και χώρου: Ο πρώτος καταλαμβάνεται από τις φηγές στην περιφέρεια, ο δεύτερος από την αναπτυσσόμενη αυτοκίνηση και την υπερβολική ή ανορθολογική δόμηση. Περιοχές της Αθήνας, όπως η Κυψέλη ή του Ζωγράφου με τεράστιες πληθυσμιακές πυκνότητες ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο, παρουσιάζουν ήδη πρωτοφανή φαινόμενα αραίωσης της συλλογικής ζωής.

Ο ψυχαγωγικός (επαν) εποικισμός της ελληνικής υπαίθρου με κύριο χαρακτηριστικό τις ατάκτως ερριμμένες εξοχικές κατοικίες στην περιφέρεια, η απογραμμάτιση (στο σύνολό της) διάχυση της Αθήνας πέρα από την παραδοσιακή περίμετρο του λεκανοπεδίου (Πάρνηθα, Υμηττός, Πεντέλη, Αιγάλεω) και οι οξυτάτες πολώσεις του εσωτερικού αστικού χώρου μεταξύ "πολιτισμένων" και τριτοκοσμικών περιοχών αποτελούν τις κύριες όψεις μιας ανθρώπινης διαδικασίας που υπαγορεύεται από τη δυναμική της αγοράς.

Μιας διαδικασίας που κατά τα

φαινόμενα θα είναι ηγεμονική στις πρώτες δεκαετίες του επόμενου αιώνα. Λέμε κατά τα φαινόμενα, γιατί οι αντίθετες δυνάμεις, που αποτέλεσαν τους ιστορικούς κομιστές άλλων σχεδίων για τη μορφή του χώρου (αποκέντρωση πληθυσμού, διατήρηση του παραγωγικού χαρακτήρα της υπαίθρου, πόλη των μικρών αποστάσεων, αναζωογόνηση των συνοικιακών δομών, διατήρηση των οικολογικών ή γεωργικών στοιχείων του περιαστικού χώρου κλπ) εμφανίζονται ανίσχυρες και χωρίς συνεκτική πρόταση, ενώ, άλλοτε, απλώς συμβιβάζονται με τη δυναμική της αγοράς. Υπό την επίρεια ενός ηλίθιου "αντικρατισμού", σημαντικές δυνάμεις της παραδοσιακής Αριστεράς παραγνωρίζουν τη δυνατότητα του δημόσιου παράγοντα (εθνικού ή υπερεθνικού) να ασκήσει νέες πολιτικές στο χώρο προς όφελος της κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης, της ποιότητας ζωής και της διατήρησης της φύσης. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο κυρίαρχος λόγος του συστήματος παραμένει χωρίς ένα μαζικό πολιτικό αντίλογο, και η κοινωνία παραδίδεται ανυπεράσπιστη στην "γλαμουριά" των νεοσφαρωνικών σχεδίων και των τεχνολογικών επινοήσεων: Η εκθαμβωτική προοπτική των διευρωπαϊκών δικτύων μεταφορών (μήκους 15.000 χιλιομέτρων) ή του έξυπνου ηλεκτρονικού αυτοκινήτου, η προοπτική παραγωγής κυκλοφοριακών υποδομών ως αντιδότη της χασομικής πληθυσμιακής διασποράς στο χώρο, τίθεται εκτός εμβέλειας της πολιτικής κριτικής, σχεδόν λογίζεται σαν ένα γεγονός ουδέτερο. Στον ευρωπαϊκό χώρο, σημαντικά πολεοδομικά ντοκουμέντα όπως το "Πράσινο βιβλίο για το Αστικό περιβάλλον" (1990), που προδιαγράφουν μια νέα "κέντρομόλα" αντίληψη για τις αστικές λειτουργίες, καθιλώνονται στην κατάσταση ενός συμπαθούς ευχολογίου, ενώ στην Ελλάδα η κριτική των μεγάλων έργων παρεξηγείται πολύ περισσότερο από όσο εξηγείται στο ευρύ και χασομικό πληροφορούμενο κοινό: Η κριτική αυτή εμφανίζεται ως συνώνυμο μιας οπισθοδρομικής και μελλοντοφοβικής αντίληψης, που στοχεύει απλά και μόνο στη διατήρηση του παρό-

ντος. Το ευρύτερο οικολογικό κίνημα "ανεπαισθήτως" εντοχίζεται με τις εικόνες της μαζικής ενημέρωσης, που θέλουν αυτό το ίδιο να είναι μονοδιάστατα συντηρητικό και καθόλου προοδευτικό, απλά ρομαντικό και καθόλου συμβατό με μια άλλη εικόνα του μέλλοντος.

Η ανάληψη της Ολυμπιάδας του 2004 από την Αθήνα θα ενισχύσει ακόμη περισσότερο το "διεθνή κομπορμισμό" της ελληνικής κοινωνίας, την παθητική προσαρμογή στα κατασκευαστικά και πολιτισμικά θέσμα ενός μεγαθεάματος. Αυτή η διερεύνηση του κριτικού ελλείμματος της ελληνικής κοινωνίας, είναι αδύνατο να αναχαιτισθεί από μερικούς και αποσπασματικούς αγώνες που δεν συναρθρώνονται και δεν εκπηγάζουν από μια ενιαία σύλληψη της ποιότητας ζωής. Προέχει επομένως η αποφευχτοποίηση των μεγεθών και των μεγάλων έργων, προέχει η ανάκληση και αναζωογόνηση του ζητήματος των ριζικών αναγκών του ανθρώπου και η εκτόπιση του ψευτο-βαθυστόχαστου, τεχνικίζοντος χωροταξικού λόγου.

Στις απαρχές της 3ης χιλιετίας ο σχηματισμός ενός νέου κοινωνικού υποκειμένου για τη διαμόρφωση αντίπαλων σχεδίων ανάπλασης του χώρου και της κοινωνίας περνάει αναμφίβολα μέσα από τη λειτουργία μιας νέας ριζοσπαστικής διανόησης. Διανόησης "εξ ορισμού" αντίθετης με εκσυγχρονιστικά ή ιστορικά συμπλέγματα, ανοιχτής αλλά ταυτόχρονα και κριτικής απέναντι στις νέες τεχνολογίες, απορριπτικές κάθε εγκλωβισμού της στο ρόλο του πληροφορικού εργαλείου του συστήματος, απεξαρτημένης από την νοστροπία του γκουρού μιας ανεγκέφαλης κοινωνίας. Το "άλλο" μέλλον είναι δύσκολο, όμως αξίζει να ειπωθεί με άλλα λόγια: *Το μέλλον είναι μέτωπο, όχι μονόδρομος.*

□

Η αρχαία Αθήνα, πόλις της σοφίας, της ευμορφίας και του μέτρου. Η νέα Αθήνα, πόλις των υπερβολών, της νεύρωσης, του νέφους, της κατάθλιψης. Διότι όποιος σήμερα επιθυμεί να μην υποστεί ψυχοσωματική κατάρρευση, ενώ ζει στην πόλη των Αθηνών, θα πρέπει είτε να έχει δημιουργήσει μέσα του βασικές πηγές δη-

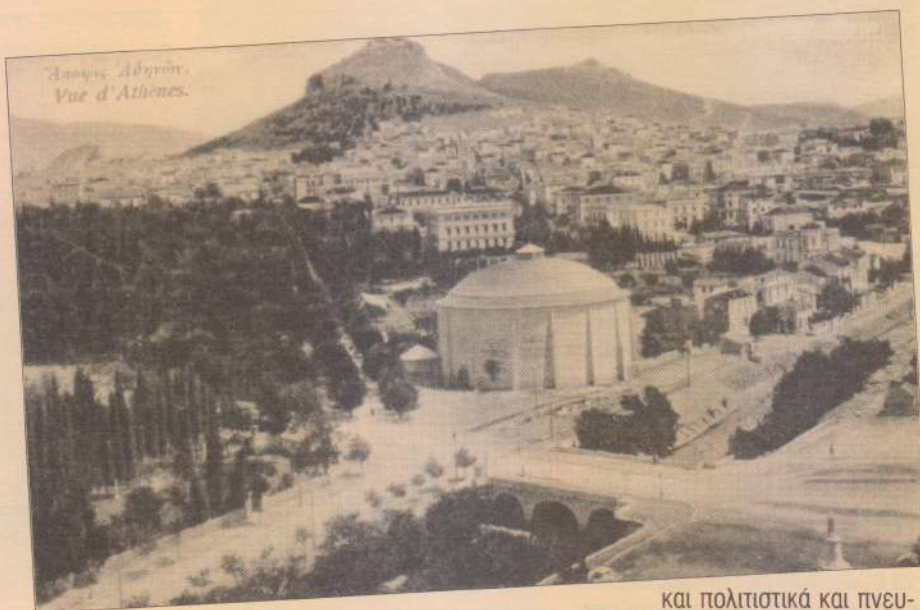
λειωτικώς συντελούμενη σύνθλιψη του στα γρανάζια μιας απρόσωπης και συχνά ασυνάρτητης μηχανής. Ίσως θα πρέπει να πούμε ότι η επιβίωση σήμερα της μισής περίπου Ελλάδος στο λεκανοπέδιο της Αττικής υπό όρους δυσβάστακτους και μοναδικά παθολογικούς είναι αποτέλεσμα της κληρονομημένης

γει το έδαφος κάτω από τα πόδια του και διαλύεται από την θλίψη. Διότι τώρα, με ό,τι έγινε, κατεστράφη θαβόμενο δια παντός το ωραιότερο και σημαντικότερο ιστορικό μνημείο του κόσμου μέσα στο τσιμέντο, την ασφάλτο, την ασχμία, των μονότονων και χωρίς φαντασία πολυκατοικιών, (δείγμα της επαρχιώτικης αρχοντοχωριάτικης αλαζονείας και δίχως σοφία ή προοπτική στο μέλλον, έπαρσης των νεοελλήνων), το νέφος και την καθημερινή ηχορύπανση.

Και βέβαια το φτωχό νεοελληνικό κράτος δεν είχε την οικονομική άνεση για να αναδείξει αμέσως τους αρχαιολογικούς χώρους -αρχαίους και βυζαντινούς- της Αθήνας. Γιατί όμως δεν είχε την σοφία να μην τους θάψει διαπαντός μέσα στο τσιμέντο; Και εδώ με το ερώτημα αυτό μπαίνουμε στην ουσία του προβληματισμού μας. Η βεβήλωση της πόλης των Αθηνών από τους νεοέλληνες, επώνυμους και ανώνυμους, έχει συγκεκριμένες αιτίες και δεν είναι γεγονός τυχαίο, περιπτώσιακό και αναίτιο. Και αυτές οι αιτίες ενυπάρχουν μέχρι σήμερα συνεχίζοντας, μετά την ύβρη και καταστροφή της Αθήνας, να καταστρέφουν τις προοπτικές του νεώτερου ελληνισμού, τόσο στη σύγχρονη Αθήνα και την υπόλοιπη Ελλάδα όσο και του εκτός Ελλάδος ελληνισμού.

Εξ άλλου πιστεύω πως η μόνη αξία και το μόνο όφελος του υπογειου μετρώ των Αθηνών είναι η, μέσω της ανακάλυψης των θαμμένων ερειπίων της Αρχαίας Αθήνας, απόδειξη και πρόκληση για σπουδή της νεοελληνικής αφασίας μας, και της απουσίας οράματος και πίστης στον πολιτισμό του λαού μας. Διότι, όπως το υπόγειο μετρώ σε μια πόλη του φωτός φανερώνει την αδυναμία μας να αξιοποιήσουμε ευγενείς και εναλλακτικές μορφές λύσεων των κυκλοφοριακών προβλημάτων της σύγχρονης πόλης μαμούθ, έτσι και η άκριτη και τυφλή υποταγή σε ποικίλα πρότυπα, οικονομικά, αναπτυξιακά, ψυχολογικά, καλλιτεχνικά, εκπαιδευτικά, πολιτιστικά και ιδεολογικά, φανερώνει την αδυναμία μας να αξιοποιήσουμε το νοητό φως και τον έμφυ-

Finis ΑΤΕΝΑΕ?

ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΠΑΥΛΟΥ*

μιουργικής ανανέωσης και αισιόδοξης αντίστασης, είτε θα πρέπει να έχει απολέσει βασικές αισθήσεις και λειτουργίες του ανθρωπίνου πνεύματος ταυτιζόμενος με την αναισθησία της κατανάλωσης, του κέρδους, του "καριερισμού" και της εύκολης αναρρίχησης με κάθε τρόπο και προς πάσα κατεύθυνση. Υπάρχει βέβαια και το τρίτο είδος ανθρώπου, αυτό του καθημερινού ανώνυμου πολίτη που επιβιώνει περιφερόμενος και ασθμαίνων υπομένοντας με καρτερία το εξωτερικό χάος χάριν μιας μυστικής και ασύνειδης διαίσθησης πως η ζωή έχει νόημα και αξία και έστω και αν οι όροι πραγματοποίησης και εκδήλωσής της είναι χαώδεις και καταθλιπτικοί. Αυτός είναι ο νέος "Σαρλώ" που με στωικότητα και χαρμολυπητερό μείδισμα ανέχεται την ασταμάτητη και ουδέποτε τε-

και πολιτιστικά και πνευματικά σφρηλατημένης ανά τους αιώνες δυνατότητας αντίστασης του λαού μας και πρωτοφανούς ανθεκτικότητας.

Προσωπικά ενθυμούμαι την Αθήνα, την δεκαετία του '60, ως την δεύτερη δεκαετία της ζωής μας και ως μαθητές δημοτικού και γυμνασίου. Τότε δεν είχε ολοκληρωθεί ακόμη το τερατούργημα που κατέστρεψε διά παντός μια από τις ομορφότερες και σημαντικότερες πόλεις του κόσμου, για να μην πούμε την ομορφότερη και σημαντικότερη, εάν δεν είχε υπάρξει η Κων/πολη. Όταν φαντάζεται κανείς ποια θα μπορούσε να ήταν η κατάσταση της Αθήνας, εάν μετά την δεκαετία του '50 όσοι κυβέρνησαν την Ελλάδα είχαν τη φρόνηση και τη σοφία να αφήσουν ανοικοδόμητη μια έκταση 2-3 χιλιομέτρων γύρω από τους κεντρικούς αρχαιολογικούς χώρους και να κτισθεί η νέα πόλις σε μια ουδέτερη περιοχή, τότε φεύ-

το πρωτοποριακό δυναμισμό του αυτόχθονος πολιτιστικού μας κληροδότηματος.

Έκφραση των αυτοκαταστροφικών μας τάσεων είναι ο κληρονομημένος ή καλύτερα κληρονομούμενος ναρκισσισμός του λαού μας, τον οποίο ανιχνεύει ο Όμηρος στα περιχώρα της Τροίας ή και πιο πριν, και ο οποίος φονεύει το Σωκράτη, προξενεί τον Πελοποννησιακό πόλεμο, εκφυλίζει το Αλεξανδρινό δράμα της Οικουμένης, υπονομεύει τις δυνατότητες περαιτέρω αντοχής του βυζαντινού ελληνισμού στην καταιγίδα των βαρβαρικών εισβολών, διαλύει και εξαφανίζει αμετάκλητα τον οικουμενικό ελληνισμό της λεκάνης της Μεσογείου και του Εύξεινου Πόντου με κορυφαία στιγμή τη μικρασιατική καταστροφή και τέλος θέτει την σφραγίδα της αμετάκλητης υποταγής και απαξίωσης του σύγχρονου ελληνισμού με τον εμφύλιο πόλεμο της δεκαετίας του '40. Σήμερα αυτός ο ναρκισσισμός εκδηλώνεται ως απρόσωπος και ισοπεδωτικός κομματικός ανταγωνισμός ή πολιτικός καριερισμός· ως γραφειοκρατική νοσηρότητα και ως δόμηση της κρατικής διοικήσεως δίχως αξιοκρατία ή ζωντάνια· ως απουσία πνεύματος και υψηλών κριτηρίων αισθητικής, αλήθειας ή κάλλους και καλοσύνης των Μ.Μ.Ε. ως νοοτροπία νόμιμης ή παράνομης κλοπής του δημόσιου πλούτου· ως νευρωτικός εγωκεντρισμός και εγωλατρεία κ.λπ., κ.λπ. Η διαφορά με το παρελθόν έγκειται στο ότι τουλάχιστον στο παρελθόν ο ελληνισμός ήταν καινοτόμος. Σήμερα η λατρεία του ξένου, του ευρωπαϊκού ή όποιου άλλου σε συνδυασμό με την άγνοια του αυθεντικού εγχώριου ιδίως στο χώρο της παιδείας εκφυλίζει την αυτόχθονη αναζωογόνηση και καινοτομία.

Μπορούμε λοιπόν να πούμε πως σήμερα η πόλις των Αθηνών ως πολιτικό, οικονομικό, διοικητικό ή πνευματικό κέντρο έχει ταυτιστεί σχεδόν απολύτως με τη μοίρα, την τύχη και το μέλλον του σύγχρονου ελληνισμού. Έστω λοιπόν και τώρα στη λήξη της 2ης μ.χ χιλιετηρίδας και την απαρχή της 3ης είναι δυνατόν να αντιστραφεί ο αρνητικός ρόλος των Αθηνών όσον αφο-

ρά την πορεία πραγμάτων; Ίσως φαίνεται ουτοπικό να φαντάζεται κανείς αλλαγή σε μια πορεία που έχει σχεδόν προδιαγραφεί εξ' αιτίας των αρχικών συνθηκών. Ο μισός ελληνικός πληθυσμός ζει στο λεκανοπέδιο της Αττικής. Μετά τη Θεσσαλονίκη και την Πάτρα ο υπόλοιπος πληθυσμός των ελληνικών πόλεων είναι κάτω των 100 χιλιάδων ατόμων. Η επαρχιακή Ελλάδα υποσιτίζεται κυρίως χάριν της Αθήνας, αφού στην Αθήνα βρίσκεται ο κύριος όγκος των ψηφοφόρων. Για να λυθούν τα διαρκώς διογκούμενα προβλήματα της πόλης μαμούθ, εκτοπίζονται από το πεδίο της προσοχής των κυβερνήσεων, βασικά και εθνικώς κρίσιμα θέματα της περιφερειακής Ελλάδας.

Κορυφαία παραδείγματα η πληθυσμιακή και δημογραφική αποψίλωση των νήσων του Ανατολικού Αιγαίου και της Θράκης. Τα τελευταία 10 - 20 χρόνια, τόσο τα νησιά του Αιγαίου όσο και η Θράκη, έχουν υποστεί μείωση του πληθυσμού κατά 50% περίπου.

Μάλιστα η **Θράκη** καθίσταται ιδιαίτερο εθνικό θέμα καθ' όσον ο εκεί μειονοτικός πληθυσμός τείνει να εξισορροπήσει τον Χριστιανικό, ενώ εάν υπάρξει δυνατότητα επαναπόκτησης της υπηκοότητας όσον μουσουλμάνων ζουν στο εξωτερικό προερχομένων από τη Θράκη, τότε σαφώς θα έχουμε **πλειοψηφία** των Μουσουλμάνων. Στην περίπτωση αυτή η κυπροποίηση και η βοσνιοποίηση της Θράκης είναι αναπόφευκτο γεγονός. Ιδιαίτερα έντονο είναι το πρόβλημα στην περιοχή του Έβρου, όπου ολόκληρες πόλεις και χωριά απειλούνται με ερήμωση. Επί παραδείγματι το **Σουφλί**, ιστορική πόλις, ιδίως για την παραδοσιακή της παραγωγή μεταξιού, μοιάζει με έρημη πόλη, ενώ το ιστορικό **Πύθιο** τα τελευταία δέκα χρόνια έχει απολέσει πάνω από χίλιους κατοίκους. Έτσι η άλογη και σχιζοφρενικά αναπτυσσόμενη Αθήνα τα τελευταία 30 - 40 χρόνια, αυτήν τη στιγμή καθίσταται υπόλογη, τουλάχιστον δημογραφικά, για τον κίνδυνο να διχοτομηθεί το Αιγαίο και να αυτονομηθεί η Θράκη. Βέβαια πέραν αυτού, το καλλιεργούμενο και αυτονομημένο πλέον μοντέλο του αθη-

ναίοκεντρισμού, πέραν των εξωτερικών υλικών και δημογραφικών όρων αποπνιγμού και βαθμιαίας απώλειας καθ' οιονδήποτε τρόπον του ακριτικού ελληνισμού δημιουργεί και ένα πνευματικό ή φιλοσοφικό αδιέξοδο όσον αφορά το μέλλον και προοπτική του ελληνισμού. Διότι τα μεγάλα και σχεδόν άλυτα προβλήματα του λεκανοπεδίου της Αττικής δημιουργούν συνθήκες ομφαλοσκοπικής και αναγκαστικής απόσυρσης της πολιτικής δυναμικής

δειξη της σύγχρονης Ελλάδας και του σύγχρονου ελληνισμού σε πολιτιστικό και πνευματικό καταλύτη του ευρύτερου βαλκανικού και μεσογειακού χώρου. Έτσι κανείς Έλληνας πολιτικός ή ελληνική κυβέρνηση ή πολιτικό κόμμα δεν έχουν σκεφτεί τη σημασία δημιουργίας ενός ελληνικού "Μπι - Μπι - Σι" σε βαλκανικές και μεσογειακές γλώσσες με πολιτιστικό καθαρά περιεχόμενο.

Όλα αυτά τα γράψαμε όχι από μνη-

από άλλα θέματα του σύγχρονου ελληνισμού εντός και εκτός Ελλάδος. Κάθε φορά χάριν του αθηναίοκεντρικού οράματος θυσιάζεται ή παραβλέπεται ο οικουμενικός και διαχρονικός ελληνισμός, μακρινός (Αμερική, Αυστραλία, Ευρώπη, Αφρική) ή κοντινός Τουρκία, Βαλκάνια, παρευξείνιες χώρες ή όπου αλλού. Έτσι σήμερα δεν φαίνεται να υπάρχει συνολική και ρεαλιστική στρατηγική όσον αφορά την πολιτιστική, εκπαιδευτική-γλωσσική και πνευματική στήριξη του ομογενειακού ελληνισμού πέραν περιπτώσιων και διαλειπτικών δράσεων. Επί παραδείγματι ακόμη η Ελλάδα δεν διαθέτει ένα **δορυφορικό σταθμό** άμεσης επικοινωνίας με τον ομογενειακό ελληνισμό. Πέραν όμως αυτού ο μεγάλος ασθενής του σύγχρονου ελληνισμού, η πόλις των Αθηνών και ο συνακόλουθος **αθηναίοκεντρικός ναρκισσισμός** δεν συμβάλλει ή δεν αφήνει περιθώρια για δημιουργία μιας στρατηγικής όσον αφορά την ανά-

σικακία αλλά από διάθεση γόνιμης συμβολής σε μια καίρια υπόθεση του σύγχρονου ελληνικού κόσμου.

Τελειώνουμε προτείνοντας τα ακόλουθα:

- **Δημιουργία σχεδίου κατευθυνόμενης αποκέντρωσης ιδίως προς την Θράκη και το ανατολικό Αιγαίο** ώστε να αποθαρρυνθούν οι όποιες βλέψεις κοντινών ή μακρινών συμμάχων.

- **Ανάδειξη του ΔΠΘ σε βαλκανικό πανεπιστήμιο με πλήρη αριθμό σχολών.**

- **Αποκέντρωση τουλάχιστον συμβολική κι ενδεικτική των Ολυμπιακών αγώνων προς Μακεδονία, Θράκη, Αιγαίο.**

**Επίκουρος Καθηγητής Πολυτεχνικής σχολής ΔΠΘ*

Το κείμενο αυτό περιέχεται στο βιβλίο του μεγάλου Πολεοδόμου-Αρχιτέκτονα με τίτλο "Οδοιπόρος προς την πηγή", εκδ. Γαβριηλίδη 1990.

Σούνιο 5/7/86

ΘΕΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ

Πρόγραμμα και Ιδεολογία

Μέρες μπροστά στο πέλαγος, τον Σαρωνικό το Αιγαίο: Καράβια λογής λογής περνάνε μπροστά μας, (εικό-νες φυσικές, ιστορία, μύθοι), και τότε θυμήθηκα μια θαυμάσια μελέτη-μάχη που είχα δώσει το 1965-1967. "Η μελέτη του Φαληρικού όρμου" για τη διέξοδο της ΑΘΗΝΑΣ προς τη θάλασσα.

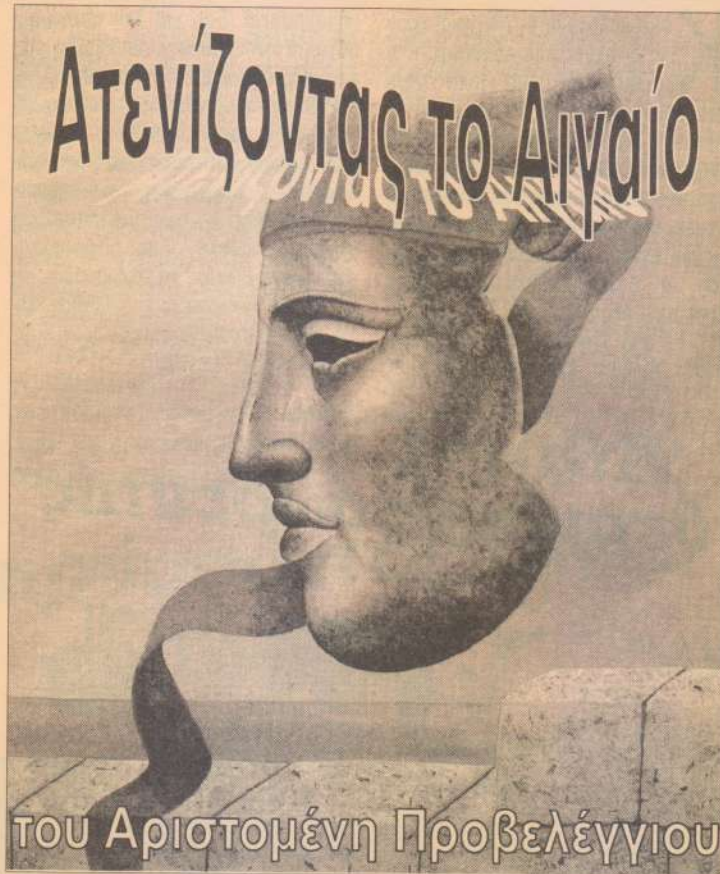
Σκέφτομαι τώρα, να η κάθαρον: "Η οικοδόμηση μιας δημοκρατικής Ελλάδας στις θάλασσες". Ας πάρουμε μια αφετηρία. Η Αθήνα και η Αττική έχουν καταστραφεί, λειτουργικά, κοινωνικά -και ας προσεχτεί αυτό- Ηθικά. Οι κάτοικοι που δεν είναι 3,5 εκατ. Όπως αυθαίρετα και δόλια αναφέρεται απ' όλους, αλλά 4,5 με δεύτερη κατοικία και ξενοδοχεία για ακόμα 1 εκατ. βιομηχανικές ζώνες και παραφυάδες 250κλμ. μήκους και οικονομική συγκέντρωση πλέον του 70% της μη αγροτικής Ελλάδας, εξακολουθούν να πληθαίνουν σε κατοίκους, οικοδομές και διάφορα έργα.

Η Αθήνα αντικείμενο και άλλοθι πολιτικής οικονομικής συναλλαγής, θα μείνει: **χωροβόρα, εθνοβόρα, εθνοκτόνα, ασύμφορη, μετέωρη, προβληματική και προβληματίζουσα**, με συνεχιζόμενες "μεταστάσεις" του μοντέλου της προς όλη την Ελλάδα (αυτό έχει προχωρήσει).

Από το 1956-1957 έως το 1967 και από το 1974 και πάλι από το 1981, η θέση μου ήταν πάγια (και έρημη για ευνόητους λόγους).

Στην μέχρι τρυγός υπερεκμετάλλευση, κωροφαγία κερδοσκοπία, κατασπατάληση και βεβήλωση, του Αθηναϊκού και Αττικού χώρου, στην Οικουμενούπολη του Δοξιάδη και Πολυκεντρούπολη του Βασιλειάδη (και των επιγόνων), αντέτασσα την "αποκέντρωση και διάσωση" με ουσιαστικά και δρακόντεια μέτρα, για το σταμάτημα κάθε, μη απαραίτητου και μόνο με εθνικά κοινωνικά κριτήρια, έργου.

Δεν αποδίδω στους Δοξιάδη-Βασιλειάδη (για των οποίων την προσωπική μνήμη έχω μια ιδιαίτερη, συναισθηματική σκέψη), ούτε σε άλλους ίσως, ονομαστικά, ενουσιειδή-

τη συνενοχή.

Αλλά πώς παραβλέφτηκε (τόχω αναφέρει σε νεώτερα κείμενά μου) το λανθάνον καταχθόνιο πολυεθνικό και αποικιοκρατικό σχέδιο "υποταγής και εκμετάλλευσης" του αφυπνιζόμενου και χειραφετούμενου και επαναστατούμενου (1940-1945) λαού της Αθήνας και της Ελλάδας, μέσω της καταστροφής της πρωτεύουσας και διαστροφής των κοινωνικών δομών του χώρου, των σημείων και συμβόλων της ιστορίας και των αγώνων και κατά κλασική αποικιοκρατική μέθοδο, τη δημιουργία υπερσυγκεντρωτικής πρωτεύουσας [Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι το ξεκίνημα των οικοδομικών επιχειρήσεων άρχισε από το 1950 περίπου με αγγλικές χρυσές λίρες που είχαν περάσει στους (ατιμώρητους φυσικά) μαυραγορίτες και συνεργάτες των χιτλεροφασιστών και ενισχύθηκαν και με χρήματα των πολεμικών αποζημιώσεων και του σχεδίου Μάρσαλ, που προορίζοντο για την ίδρυση ψευδοβιομηχανιών, αλλά δόλια διοχετεύτηκαν στις οικοδομικές επιχειρήσεις και άλλα έργα.] με δομές νεοπλασματικές, ατέρμονα κοχλία, διαρπαγής, κερδοσκοπίας και εξάρτησης.

Παράλληλα, ευνόησαν (με εγκατάληψη και τρομοκρατία) την εξασθέ-

νιση και εκφυλισμό των άλλων μικρών παραδοσιακών κέντρων και πολιτιστικών δομών και των ιδιαιτεροτήτων, εθιμικών, πολιτιστικών.

Στην επιβάρυνση και επιτάχυνση της κρίσης, κοντά στην αναπαραγωγή του κυκλώματος της διαρπαγής - κερδοσκοπίας, συνέβαλε από το 1975, και περισσότερο από το 1981, όλο το δημοκρατικό καιροσκοπικό σύστημα της ψευδο-αυτοδιοίκησης, που με το "σύνδρομο του Περιστερίου" (ο δήμος με τις 250.000 κατοίκους), εξελίχθηκε σ' όλους τους δήμους και κοινότητες σε μια ακόρεστη δίψα για οικοπεδική, οικοδομική και πληθυσμιακή ανάπτυξη, δημιουργώντας και γιγαντώνοντας την περικύκλωση της πόλης "τη φυσική της απομόνωση και απογύμνωση από κάθε διέξοδο. Τελικά, με το μοντέλο της αστικοποίησης, ακόμα και των θερέτρων στον αιγιαλό ή και στο βουνό και των αγροτικών μέχρι πτες οικισμών, με νέους σχεδιασμούς (χιλιάδες σχεδιασμούς) και οικοδομήσεις και πλήθος ανεξάντλητο, δρόμων, λεωφορειών, επιφανειών ασφάλτου και μπετόν" ανεξάντλητες ανάγκες υδρεύσεων, αποχετεύσεων, ρεμάτων τηλεφώνων.

Χωρίς βελτίωση, χωρίς διέξοδο, χωρίς κορεσμό της δίψας για οικοπεδοποίηση, καταπάτηση, οικοδόμηση,

υπηρεσίες.

Αδιέξοδο και επιβάρυνση φυσικά, λειτουργική φυσιολογική (ρύπανση γήινη και ατμοσφαιρική, ηχητική, οπτική), εξαντλητική οικονομική και πολιτική παγίδα, που αναπαράγει το καταραμένο πλέγμα του υποανάπτυκτου καπιταλισμού και της εξάρτησης "άθλια δημοκρατική ψευδοθηρική πορεία".

Είμαι στο πλευρό κάθε επαναστατικής διεκδίκησης για την αξιοπρέπεια του κοινωνικού και του πολίτη, και ιδιαίτερα των καταπατημένων και αποπροσανατολισμένων μαζών, αλλά και απδισμένους από το περιοδικό τσίρκο, άγνοιας, ανικανότητας, βουλμίας και ψεύδους.

Μέσα από τόσο καημό λέει αλήθεια και σοβαρά.

Προσανατολισμός προοπτικός: Η οικοδόμηση της θάλασσας δημοκρατικής Ελλάδας, στο Αιγαίο (τα "ξύλινα τείχη" του κρησιού), που σημαίνει όλο τον παραθαλάσσιο χώρο και πόλεις-λιμένες, (που ήκμισαν στους προηγούμενους αιώνες), όλα τα μεγαλονήσια και μικρονήσια, όλο τον παράλιο και υδάτινο χώρο.

Αυτή είναι, "πρόγραμμα και ιδεολογία", η σωστή εικόνα του Ελληνικού Αιγαίου: ανάπτυξη, δόμηση, αέναη κίνηση, μόχθος, άμιλλα, φαντασία, δημιουργία, έρευνα και ειδικευση σε κάθε θάλασσα κατασκευή (λιμάνια, πλοία, εξέδρες). Εικόνα του Αιγαίου πολύ πιο πειστική από υφαλοκρηπίδες, FIR και τουριστικά slogans.

Ξέρεις αγαπητέ φίλε (αόρατε συνομιλητή μου), 50 χρόνια εργαστηκία στοχαστικά και τίμα, δεν ήρθε ακόμα η ώρα να παραληρώ και να παραμυθιάζω, μιλάω σοβαρά και όταν μιλάω για το Αιγαίο και το απέραντο πρόγραμμα πάνω σ' αυτό, εννοώ και την Ιόνιο παραλία και Πελοπόννησο και Στερεά (καημένο Μεσολόγγι και Πρέβεζα και Πάργα) και τα Επάνησα της Ελληνικότητας και Ευρωπαϊκότητας, που δίπλα τους είναι η υποτιμημένη στις σχέσεις μας Ιταλία, η άλλοτε μεγάλη Ελλάδα και τώρα "άλλη Ελλάδα", αγωνιστική, δημοκρατική, ιστορική, εργατική, καλλιτεχνική, εφευρετική, αλλά και φιλελληνική.

Και για τους ψευδοορθολογιστές θα πώ: "Το παραμύθι χωρίς όνομα" της Πηνελόπης Δέλτα, στάθηκε ένα βασικό βιβλίο στη μνήμη μου για την κωροταξία και την οικοδόμηση της χώρας με τη θέληση του Λαού, και με τα κέρια του Λαού, χωρίς ξένα αφεντικά. Σύμφωνα;

Κάθε καλοκαίρι οι Αθηναίοι ζουν με το άγχος του καύσωνα. Η εμπειρία του 1987 ήταν τόσο δραματική που είναι αδύνατο για όσους την έζησαν να διαγραφεί από τη μνήμη τους. Ο καύσωνας σε συνδυασμό με την ατμοσφαιρική ρύπανση είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο σχεδόν χιλίων ατόμων. Η αύξηση των θανάτων που παρατηρήθηκε στην Αθήνα ήταν της τάξης του 97%. Στις υπόλοιπες αστικές περιοχές το ποσοστό έφτασε το 33%, ενώ στις μη αστικές

μηχανήματα! Όσο για τον προγραμματισμό του Υπουργείου Υγείας αρκεί να αναφέρουμε ότι πριν από λίγα χρόνια εγκαινιάστηκε το νοσοκομείο Καρδίτσας που δεν διέθετε κλιματισμό! Οι υψηλές θερμοκρασίες στις πόλεις το καλοκαίρι και πιο συγκεκριμένα στην Αθήνα θα είναι μια κατάσταση μόνιμη. Τα υψηλά κτίρια, οι ασφαλτοστρωμένοι δρόμοι, τα πεζοδρόμια, τα υλικά των οικοδομών και πλήθος άλλα τεχνικά στοιχεία απορροφούν και αποθηκεύουν μεγάλες

γόμενο θερμικό κλίμα κλιβάνου. Φαινόμενο που έχει μελετηθεί ιδιαίτερα στη Μεγάλη Βρετανία (σ.σ εκεί το ονομάζουν "νησίδα θερμότητας") κι έχουν καταλήξει στα παρακάτω βασικά συμπεράσματα:

1. Οι αστικές περιοχές παρουσιάζουν υψηλότερες θερμοκρασίες από 5,5-10 βαθμούς Κελσίου.

2. Το φαινόμενο διαρκεί όλο το χρόνο, με έντονες εποχιακές διακυμάνσεις.

3. Οι μεγαλύτερες μεταβολές σημειώνονται το καλοκαίρι.

Στην αρχή του σημειώματος αναφερθήκαμε στα κλιματιστικά και τη μεγάλη έλλειψη που εμφανίζουν τα νοσοκομεία. Σίγουρα όμως αυτά δεν είναι η λύση του προβλήματος, αφού ως γνωστό συμβάλλουν στο φαινόμενο του θερμοκηπίου. Η καταπολέμηση ενός προβλήματος επιχειρείται μ' ένα μέσο που το επιτείνει. Πραγματικός φαύλος κύκλος. Η φύση εκδικείται. Και δεν εκδικείται γενικώς και αορίστως, αλλά ένα μοντέλο ανάπτυξης το οποίο στο όνομα του κέρδους προξένησε και συνεχίζει να προξενεί τεράστιες καταστροφές στο περιβάλλον. Εκατοντάδες ρυπογόνες βιομηχανίες δίπλα σε κατοικημένες περιοχές, συνοικίες γκέτο χωρίς ίχνος πράσινου, πολεοδομικό αλαλούμ, εκατομμύρια αυτοκίνητα σε άσκοπες μετακινήσεις, απουσία ολοκληρωμένου συγκοινωνιακού σχεδιασμού με αιχμή τα μέσα μαζικής συγκοινωνίας, τσιμεντοποίηση των τελευταίων ελεύθερων χώρων κτλ. Παρά τις κατά καιρούς διακηρύξεις της σοσιαλνεοφιλελεύθερης κυβέρνησης περί επίλυσης των προβλημάτων, ένα είναι βέβαιο. Δεν θα υπάρξει η παραμικρή βελτίωση, όσο τα προβλήματα που σχετίζονται με το περιβάλλον επιχειρείται να επιλυθούν μέσω των καμπίλων ζήτησης και προσφοράς εντός των πλαισίων της αγοράς.

Η επιλογή του νέου αεροδρομίου στα Σπάτα κι όχι στο Τατόι, η κατασκευή του μετρό αντί τραμ, και η προσπάθεια ανάληψης των Ολυμπιακών Αγώνων (που θα αποκόψει την πρόσβαση στην παραλία με τις εγκαταστάσεις στο Φλοίσβο και τον Άγιο Κοσμά, θα καταστρέψει τον υγρότοπο στο Σχοινιά, θα τσιμεντοποιήσει τους Θρακομακεδόνες κ.λπ.) αποτελούν την οριστική ταφόπλακα της Αθήνας. Κάτι που χρεώνονται αποκλειστικά οι πρασινογάλαζοι "εκουγχρονιστές" και όσοι τους σιγοντάρουν ιδιαιτελώς ή ανιδιαιτελώς...

Αθήνα μια πόλη θερμοσυσσωρευτής

του Γιάννη Καλαϊτζή από Ελευθεροτυπία.

του **Νίκου Μολυβιάτη***

το 27%. Η ημερήσια θνησιμότητα αυξάνεται θεαματικά, όταν η θερμοκρασία ξεπερνά τους 30 βαθμούς Κελσίου. Κάτω από αυτήν τη θερμοκρασία, όπως έχουν δείξει σχετικές έρευνες, δεν επηρεάζεται η θνησιμότητα (βλ. εργασίες Κλ. Κουτσιγιάννη).

Ανάλογη έρευνα στις ΗΠΑ έδειξε πως μια αύξηση τεσσάρων βαθμών θα είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των θανάτων κυρίως ηλικιωμένων ατόμων που πάσχουν από καρδιαγγειακά και αναπνευστικά προβλήματα. Επιστρέφοντας στα καθ' ημάς να σημειώσουμε ότι σε μια πόλη, όπως η Αθήνα, που οι κάτοικοί της ξεπερνούν τα 4.000.000, μόνο το 45% των νοσοκομειακών κλινών διαθέτει κλιματιστικά

ποσότητες θερμότητας από τον ήλιο. Σε πολύ μεγαλύτερο ποσοστό από τη βλάστηση και το έδαφος των αγροτικών περιοχών. Τη νύχτα, επειδή το περιβάλλον ψύχεται εκπέμπει την αποθηκευμένη θερμότητα δημιουργώντας αφόρητη κατάσταση. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και το ρυπαντικό στρώμα που υπάρχει πάνω από την Αθήνα και γενικά τις αστικές περιοχές. Διοξειδίο του άνθρακα, σωματίδια σκόνης, υδρατμοί κι άλλα αέρια που προέρχονται από τις εξατμίσεις των αυτοκινήτων και τις καμινάδες των εργοστασίων, απορροφούν μέρος της θερμικής ακτινοβολίας και την επανεκπέμπουν προς τα κάτω. Όλα τα παραπάνω σε συσχετισμό με την αδυναμία εξαερισμού της πόλης, λόγω της άναρχης δόμησης και της παντελούς έλλειψης ελεύθερων χώρων και πράσινου, δημιουργούν το λε-

* Δημοσιογράφος, περιβαλλοντολόγος.

Ενεοί, οι Έλληνες πολίτες παρακολουθούν τις «**αναπτυξιακές**» επιλογές του αθηναϊκού συγκροτήματος εξουσίας. Επιλογές που αγγίζουν πλέον τα όρια του **παράλογου**, του **ανήθικου** και του **αντεθνικού**. Ένα αίσθημα παράλυσης διαπερνά την κοινωνία. Στους ακριτικούς νομούς ο θυμός του Γρεβενιώτη, του Λέσβιου, του Θρακιώτη δεν λείπει να ξεθυμάνει. Ένα πικρόχολο μειδίαμα για τους ρήτορες της «αποκέντρωσης» που στη δημογραφική πτώση των νομών και τη γκριζοποίηση των περιφερειών θεμελιώνουν τα μνημεία της

πρωτεργάτες της εθνικής μας παλιγγενεσίας, έχουν μείνει τώρα 30.000 κάτοικοι. Στο νομό Αττικής, περίπου ίσο σε έκταση με το νομό Γρεβενών, έχουν μαζευτεί 5.000.000 άνθρωποι. Οι έννοιες πλέον άνιση ανάπτυξη, αποκέντρωση κτλ., δεν μπορούν να χωρέσουν και ν' αντιμετωπίσουν τη χωροταξική μας **ανωμαλία**.

Οι πόλεις της σιωπής. Υπάρχει ένας θρήνος σ' αυτήν τη χώρα. Ο θρήνος των πόλεων. Των «πόλεων της σιωπής», όπως θα 'λεγε ο Αντόνιο Γκράμσι. Πόλεις που προσδοκούν δεκαετίες τώρα μια ανά-

λη εκτός της Αθήνας, τις έχει καθηλώσει σε μια αέναη σιωπή, στο περιθώριο, στην αφάνεια, στη στατικότητα, στην παρακμή και στις ανικανοποίητες επιθυμίες. Ο τρόπος ζωής, παρόλο που η καταναλωτική επιφάνεια τον κάνει να φαίνεται «πρωτευουσιάνικος», κατά βάθος είναι απλοποιημένος, έμμεσος και κατευθυνόμενος από την Αθήνα. Λείπουν οι ευκαιρίες και, αν βρεθούν κάποτε, τις αρπάζει η πρωτεύουσα ή τις εκφυλίζει. Τέτοιες ευκαιρίες ήταν η πτώση του **διπολισμού**, η Κουρδική επανάσταση, τα πακέτα «βοήθειας» **Ντελόρ 1 και 2**, η ιδέα της **Εγνατίας**.

Οι ανάγκες του έθνους και οι επιλογές του αθηναϊκού κράτους

Μετά το 1985 η «Περεστρόικα» και η Κουρδική επανάσταση δημιουργούν τις γεωπολιτικές προϋποθέσεις, για να ανατραπεί η εσωτερική πολιτική μας γεωγραφία και χωροταξία. Πιέζουν σε μια **ανακατανομή** της ηγεμονίας και της κεντρικότητας υπέρ των πόλεων και περιφερειών. Από παραμεθόριες και αδύναμες, που τις ήθελε ο διπολισμός και αθηνοκεντρισμός, καθίστανται τώρα κέντρα ενός νέου ιστορικού κύκλου, κατά τον οποίο η Ελλάδα **επανασυνδέεται** μ' έναν «απαγορευμένο» γεωπολιτικό χώρο. Τα **Βαλκάνια** και την **Ανατολική Ευρώπη**.

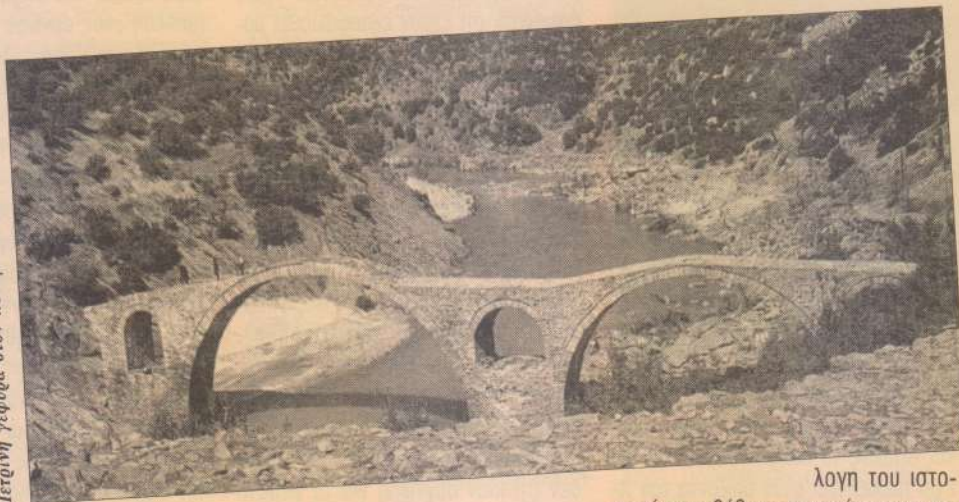
Κοντά σ' αυτήν τη γεωπολιτική ευκαιρία υπήρχε και μια άλλη. Η συσσωρευμένη περιφερειακή μνήμη και συνείδηση που μετά τη μεταπολίτευση επιζητούσε με πολιτικούς όρους ν' αντιμετωπιστεί η «ερήμωση της υπαίθρου». Τι απέγιναν όμως αυτά τα αποθέματα ευκαιριών και συνείδησης;

Στην «απειλή» μιας εσωτερικής μας περιφερειακής **ανοδιάρθρωσης**, που προκαλούσαν οι γεωπολιτικές ανακατατάξεις και η κοινωνική συνείδηση, οι παραδοσιακές ηγετικές ομάδες της Αθήνας τρόμαξαν, ενώ οι νέες που αναδείχθηκαν στο όνομα της «αποκέντρωσης» αποκαλύφθηκαν.

Στην προοπτική να χάσει η Αθήνα την **ηγεμονία** και την κεντρικότητά της στρατεύθηκαν όλοι τους στο δόγμα της «σωτηρίας της», που κατά βάθος σήμαινε τη σωτηρία των μηχανισμών απόλυτης **κυριαρχίας** της επί των άλλων πόλεων και των περιφερειών του έθνους.

Είναι κατανοητό πλέον ότι έπρεπε να βγούμε απ' τη δεκαετία του '80 με

Επικηρύσσοντας την ... Αθήνα

Πέτρινη γέφυρα στον ποταμό Κομφιάτο.

του Δημήτρη Μάρτου*

αναλησίας και του χωροταξικού παραλογισμού: το μετρό των Αθηνών, το κοσμοδρόμιο Αθηνών, τα μεγάλα έργα Αθηνών ή άλλως, όπως τα λέμε εδώ στη Μακεδονία, τα έργα της «ντροπής του αθηναϊκού κράτους». Πριν ένα μήνα στα Σπάτα ο πρωθυπουργός συμπύκνωσε το «εκσυγχρονιστικό» του όραμα πάνω στην πλακέτα θεμελίωσης του νέου **κοσμοδρόμιου**. Και ήταν όλοι τους εκεί. Οι εκπρόσωποι των κομμάτων. Στον **Έβρο** ο βουλευτής Χρήστος Κηπουρός αναρρίγησε. «*Είναι η ταφόπλακα της αποκέντρωσης*», είπε. Στα **Γρεβενά**, έναν τόπο ευλογημένο από τη φύση και την ιστορία, γιατί εκεί στα βλαχοχώρια του αναδείχθηκαν θεσμοί και

λογη του ιστορικού τους βάθους μεταχείριση και σεβασμό απ' τους μηχανισμούς του κράτους. Η Σπάρτη, η Θήβα, τα Γιάννενα, η Νάουσα, οι Σέρρες, το Ναύπλιο, η Καστοριά, το Μεσολόγγι, η Καλαμάτα, η Ερμούπολη, η Αλεξανδρούπολη, η Καβάλα, ο Βόλος, η Πρέβεζα, η Τρίπολη, η Μυτιλήνη, τα Χανιά, το Αργοστόλι και όλες οι φυσικές πρωτεύουσες του Ελληνισμού, είναι οι πόλεις που μπορούν να διευρύνουν την εσωτερική μας γεωγραφία και πυροδοτήσουν μια νέα ιστορική δράση για τον Ελληνισμό. Πόλεις που θέλουν να επανασυνδεθούν με το ένδοξο παρελθόν τους που τις ήθελε να εκτελούν λειτουργίες, όχι μόνον εθνικής αλλά και μητροπολιτικής σημασίας. Ο «νόμος της πρωτεύουσας», ο **νόμος** δηλαδή που **απαγορεύει** να υπάρξει τομέας ή δραστηριότητα εθνικής σημασίας που να έχει κέντρο μια άλλη πό-

κατασκευασμένη την Εγνατία οδό. Μια διορατική πολιτική προσέγγιση των γεωπολιτικών διεργασιών δεν θα κατανάλωνε το πρώτο "πακέτο Ντελάρ" σε μια φαύλη αναπτυξιακή ατμόσφαιρα, όπως είναι το μετρό Αθηνών, και σε 7.000 μικρά έργα στις περιφέρειες, αλλά θα επένδυε πρωταρχικά σε μεγάλα περιφερειακά έργα υποδομής για την επανασύνδεση με το νέο γεωπολιτικό περιβάλλον, αρχής γενομένης με την Εγνατία οδό. Ήρθε βέβαια η απογραφή του 1991, για να αποκαλύψει το φιάσκο της διαχείρισης του πρώτου "πακέτου", ότι δηλαδή αυτό δεν στόχευε στην "αποκέντρωση" αλλά στις ανάγκες της συντήρησης της γραφειοκρατίας του ΠΑ.ΣΟ.Κ. Κατανοεί κανείς γιατί αυτή στήνει σήμερα ανδριάντες στον άνθρωπο που

βάση την...Πλάκα. Κατέληξε δηλαδή σ' ένα είδος χωροταξικού γενιτισαρισμού.

Αλλά εκεί που αποκαλύφθηκαν οι πάλοι ποτέ οπαδοί της "αποκέντρωσης" ήταν η κατανομή του δεύτερου "Πακέτου Ντελάρ". Αυτήν την αθηναϊκή τούρτα, όπως το μυκτήρισε ο Χαλαμπίδης, ο Μάνος την έφτιαξε και ο Λαλιώτης μοίρασε τα κομμάτια της. Του Λαλιώτη, βέβαια, θα του στήσουν ανδριάντα ο Μπόμπολας και ο Λαμπράκης.

Μια φυσιολογική αναπτυξιακή διαδικασία θα ιεραρχούσε ως πρωτεύον έργο χρηματοδότησης του Β' κοινοτικού πλαισίου στήριξης την κατασκευή ή της σιδηροδρομικής Εγνατίας και την αναδιοργάνωση του εθνικού μας σιδηροδρομικού δικτύου, υπερβαίνο-

μότητάς του μιας και επικαλύπτεται ο ρόλος του απ' την Δ/ση Τεχνικών Υπηρεσιών της Νομαρχίας Αττικής. Ο προϊστάμενός του εξάλλου, δεινός στη "σοφιστική", κατάφερε να επενδύσει κονδύλια 10 δισ. προοριζόμενα για περιφερειακά έργα, στον Πειραιά, γιατί απεφάνθη ότι και ο Πειραιάς είναι περιφέρεια και όχι κέντρο. Δικαιολογείται όμως προεκλογικά και η...χωροταξική ανωμαλία.

Σε εκδηλώσεις τοπικών φορέων για την "Εγνατία οδό" σε πόλεις της Ηπείρου, Μακεδονίας, Θράκης οι εισηγητές αποκάλυπταν ότι δεν έχουν εξασφαλιστεί όλα τα κονδύλια για την κατασκευή της σ' αντίθεση με τα έργα στην Αθήνα που εξασφαλίστηκαν. Οι εκπρόσωποι του ΥΠΕΧΩΔΕ αντιδρούσαν. Έχουν εξασφαλιστεί απ' τα διευρωπαϊκά οδικά δίκτυα και άλλα ταμεία, διαβεβαίωναν. Τελευταία όμως δηλώνουν ότι έχουν εξασφαλιστεί μόνο για 420 χλμ. της Εγνατίας σε σύνολο 768 χλμ. για 135 δεν έχουν εξευρεθεί πόροι και για τα υπόλοιπα 200 χλμ. περίπου δεν προβλέπουν τίποτα. Προφανώς δεν θα έχουν προδιαγραφές αυτοκινητόδρομου. Για τα 135 χλμ. θα απαιτηθούν περίπου 150 δισ., τα οποία θα καλυφθούν, σύμφωνα με δήλωση του υπουργού, με φόρο διοδίων, το περίφημο "εγνατιόσημο", που ο ίδιος πριν λίγα χρόνια στην επιτροπή της Βουλής, όταν το εισηγήθηκε ο Νεοδημοκράτης υπουργός, το απεκάλεσε "βλακώσημο". Όχι μόνο δεν ζήτησαν συγγώμη για τα ψέματά τους, αλλά υπόσχονται και συνέχεια. Λένε το εξής ψέμα τώρα: ότι η Εγνατία οδός θα ολοκληρωθεί το 2.000, ενώ εδώ και τέσσερα χρόνια έχουν δρομολογήσει μόνο 40 χλμ. περίπου σε εύκολα σημεία της και είναι ακόμα στα χρωματογραφικά. Με τέτοιους ρυθμούς το έργο θα ολοκληρωθεί σε πάνω από 40 χρόνια. Εξάλλου η εξασφάλιση 150 δισ. με το μηχανισμό των διοδίων θα απαιτήσει πάνω από 10 χρόνια. Και πώς θα ολοκληρωθεί το έργο, όταν, απ' ό,τι γνωρίζω, για το δύσκολο τμήμα στο νομό Ημαθίας Πολύμυλος - Ασώματα δεν έχει γίνει ακόμα η μελέτη!...

Εξάλλου, ποιος μπορεί να πιστέψει ότι το "εγνατιόσημο" θα χρηματοδοτήσει την Εγνατία και όχι κάποια νέα επέκταση του μετρό, αφού ο επικεφαλής του ΥΠΕΧΩΔΕ συμπεριφέρεται περισσότερο σαν **μουχτάρης**

της Αθήνας παρά ως υπουργός της Ελλάδας; Συναγωνίζεται με το Δήμαρχο Αθηναίων για το ποιος θα εγκαινιάσει το Α' ή Β' έργο στην Αθήνα.

Τελικά, ζυγίζοντας τα πράγματα, τους ανθρώπους και τα συμφέροντα, νομίζω ότι το ΥΠΕΧΩΔΕ δεν θέλει να γίνει η Εγνατία οδός. Αν ήθελε, θα εύρισκε τα λεφτά, όπως τα βρήκε για τα έργα της Αττικής. Και αν είχε και κάποιες περιφερειακές ευαισθησίες, θα τα αποσπούσε από τα έργα της πρωτεύουσας.

Αλλά δεν είναι μόνο το ΥΠΕΧΩΔΕ η αιτία των δυσοίωνων προβλέψεων για το μέλλον της Εγνατίας. Είναι και η παράδοση που έχουμε ως χώρα στην κατασκευή των δρόμων. Ας θυμηθούμε το πρώτο επεισόδιο αυτής της παράδοσης.

Το 1833 διατυπώθηκε ένα αναπτυξιακό όραμα, που στηρίζονταν στην κατασκευή ενός εθνικού οδικού δικτύου περιφερειακού και πολυκεντρικού. Με Β. Διάταγμα της 6.9.1833 προβλέφθηκαν οι εξής οδικοί άξονες: α) Πάτρα - Μιστράς - Γύθειο, β) Ναβαρίνο - Μεγαλόπολη - Τρίπολη - Κόρινθος (με διακλάδωση στο Ναύπλιο), γ) Αθήνα - Θήβα - Λιβαδειά - Αγρίνιο - Βόνιτσα (διακλ. Χαλκίδα), δ) Αμφισσα - Λαμία - Σύνορα, ε) Μεσολόγγι - Αγρίνιο. Το σχέδιο δεν υλοποιήθηκε "λόγω της πενιχρής κατάστασης του κράτους", όπως είπαν. Η πραγματικότητα όμως είναι άλλη. Σχετίζεται με την αλλαγή της στρατηγικής της ανάπτυξης. Απ' την πολυκεντρική και περιφερειακή ιδέα της επανάστασης, μεταβήκαμε στη Βαυαρική ιδέα της πρωτεύουσας, γιατί οι δρόμοι έγιναν αλλού. Στον προνομιακό χώρο εκείνης της περιόδου, που ήταν ο χώρος των "πρωτεύουσών". Τα λεφτά απ' τα δάνεια δόθηκαν στους δρόμους Ναύπλιο - Άργος, Λουτράκι - Καλαμάκι, Αθήνα - Πειραιάς και στον οδικό και κτιριακό εξοπλισμό μερικών εξ αυτών. Οι άλλες πόλεις, αν ήθελαν δρόμους, έπρεπε να τους κάνουν μόνες τους, με "αγγαρεία".

Οι "δρόμοι" έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην αθηναϊκή κυριαρχία. Η στήρηση της επικοινωνίας των χερσαίων αστικών κέντρων μεταξύ τους αλλά και με τις ναυτικές πρωτεύουσες οδήγησε στο ξέκομμα του εσωτερικού και εξωτερικού εμπορίου και από εκεί στην παρακμή των αστικών κέντρων. Η ακτινωτή ένωσή τους, στη συνέχεια,

Ψάρεμα στο Αίγα του Έβρου.

κύρια το διαχειρίστηκε. Τον Γιώργο Γεννηματά.

Η Μελίνα Μερκούρη θεμελίωσε πρώτη αυτή μέσα απ' τα ιδεολογήματά της " Πολιτιστικής Πρωτεύουσας" και της "Χρυσής Ολυμπιάδας '96", την προοπτική της μετάβασης της Αθήνας σε διεθνές μητροπολιτικό κέντρο. Ζητώντας, μέσα από ψεύτικα για τις ανάγκες του έθνους ιδεολογήματα, τη συναίνεσή του σ' ένα μακρόχρονο πρόγραμμα αθλητικού και πολιτιστικού εξοπλισμού της πρωτεύουσας, ξανάρχινε τις άλλες πόλεις στη σιωπή τους.

Αλλά αν η Μερκούρη μπερδευε τις ανάγκες του έθνους μ' αυτές της Αθήνας, ο Αντώνης Τρίτσης, που δεν τις μπερδευε, μπροστά στην απειλή της αναδιάταξης της εσωτερικής ηγεμονίας, εγκατέλειψε τη θεωρία του "πολιτικού νέφους", για να στρατευθεί και αυτός στο δόγμα της "σωτηρίας της Αθήνας". Αντί να οραματισθεί με βάση τα ιστορικά κέντρα των "πόλεων της σιωπής", οραματίστηκε με

ντας πλέον την τρικουπική δομή και αισθητική του. Για τους Μακεδόνες και Θράκες το σιδηροδρομικό δίκτυο έχει παραμείνει στον ορίζοντα του Αβδούλ Χαμίτ Β' του 1870. Η Ηπειρος βέβαια δεν γνώρισε ακόμη το σιδηρόδρομο.

Αντίο Εγνατία

Η οδική και σιδηροδρομική Εγνατία, εκτός από μια λογική προσαρμογή στις νέες γεωπολιτικές ανακατατάξεις, θά 'ταν και η προϋπόθεση της επιστροφής των πόλεων και περιφερειών Θράκης, Μακεδονίας, Ηπείρου στην ιστορία της Ελλάδας αλλά και της Ευρώπης.

Αλλά η περισσή αθλιότητα του "πριγκιπάτου της Αθήνας" (έτσι συμπεριφέρεται και εκεί θα καταλήξει) εμποδίζει την υλοποίηση του έργου "πρώτης εθνικής προτεραιότητας", όπως το απεκάλεσε η ηγεσία του ΥΠΕΧΩΔΕ, θητεύοντας επαξίως στην υποκριτική. Βέβαια το "ΥΠΕΧΩΔΕ" χρίζει μιας επανεξέτασης της χρησι-

με την πρωτεύουσα έγινε με όρους αστυνόμευσης (ληστείες, εξεγέρσεις) και δορυφοποιήσεις (εκμετάλλευσης πόρων και φόρων). Αυτό όμως το μοντέλο των αρτηριών προς την Αθήνα και για χάρη της Αθήνας, εμπεριέχει έναν κίνδυνο. Κάποτε να κοπούν. Το ξέρουν πολύ καλά αυτοί οι αθηναϊστές. Γι' αυτό παθαίνουν υστερία, όταν κάποιος Θεσσαλός αγρότης τις φράζουν. Φοβούνται το έμφραγμα. Αργά ή γρήγορα όμως...

Ένα όραμα εθνοκτονίας

Στα μέσα του Νοέμβρη διεξάγεται στην Αθήνα ένα διεθνές συνέδριο με θέμα "Ένα όραμα για την Αθήνα - η συνέχεια, ο καταστατικός χάρτης". Ο Δήμος Αθηναίων και το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας που το οργανώνουν προσδοκούν απ' αυτό τη νομιμοποίηση ενός καταστατικού χάρτη μετάβασης της Αθήνας από πρωτεύουσα ενός έθνους σε διεθνές μητροπολιτικό χώρο. Απ' τις αμυντικές εκδηλώσεις των αθηναϊκών ελίτ, που είχαμε, μπροστά στην απειλή της κατάρρευσης της ηγεμονίας και της κεντρικότητας της Αθήνας, όπως αυτές οι εκδηλώσεις διατυπώνονται μέσα από τα ιδεολογήματα "να σωθεί η Αθήνα", "Αττική S.O.S" κτλ, περνάμε πλέον σε μια φάση επιθετικών εκδηλώσεων, συνειδητής αθηνοποίησης του χώρου. Πρόκειται για ένα όραμα που εκτός του ότι **αποενοχοποιεί** ιστορικά τον αθηναϊκό γιγαντισμό ως μοντέλο παραγωγής του χώρου στην Ελλάδα, προκαλεί μια νέα παγίδευση των εθνικών πόρων και της ενέργειας ενός λαού στην ιδέα της πρωτεύουσας.

Η στρατηγική δημιουργίας μητροπολιτικού χώρου, μέσα από γιγαντιαία, πολυδάπανα έργα, τα οποία ήδη ξεκίνησαν, όπως κοσμοδρόμιο Σπάτων, μετρό, πολυτελείς οδικές αρτηρίες, ολυμπιακών προδιαγραφών αθλητικές εγκαταστάσεις, μεγάλες αναπλάσεις στο κέντρο, με έξοδο του πληθυσμού σε οικισμούς της Αττικής, εντάξεις 100 χιλ. στρεμμάτων σε σχέδια οικισμών της Αττικής, νέα τεράστια μητροπολιτικά δημόσια κτίρια κλπ σε συνδυασμό με την εγκατάλειψη οποιασδήποτε ιδέας περιφερειακής ανασυγκρότησης, όπως Εγνατία, Εθνικός σιδηρόδρομος, διαπεριφερειακοί άξονες, λιμάνια, αναγέννηση των επαρχιακών πόλεων, αποκέντρωση

κτλ, **υπονομεύει** την ιστορική κατηγορία "Ελληνικό έθνος".

Οδηγεί επίσης η στρατηγική ενός νέου **γιγαντισμού** σε μια συνεχή αυτονόμηση των σχεδίων και των οραμάτων για την Αθήνα απ' το σύνολο του εθνικού χώρου, τη στιγμή που είναι δεδομένο ότι οποιαδήποτε επέμβαση στην Αττική επηρεάζει το σύνολο του εθνικού χώρου.

Αυτές οι τάσεις απαγκίστρωσης της αθηναϊκής στρατηγικής απ' τις ενοχλήσεις των περιφερειών αποκαλύφθηκαν ιδιαίτερα από τη σύμβαση για την κατασκευή διεθνούς αεροδρομίου στα Σπάτα της Αττικής.

Στην εισαγωγική έκθεση της σύμβασης, ο **εμπνευστής** της αντιλαμβάνεται την Ελλάδα με τη λογική της Ελλάδας "κάτω απ' το κανάλι", αφού περιορίζει το ρόλο της σε **διαμετακομιστικό κέντρο** του δυτικού κεφαλαίου προς τις αραβικές χώρες (ρόλο που είχε και τις δεκαετίες της μεγάλης αθηναϊκής υπερσυσσώρευσης '50 - '60). Αγνοεί **σκόπιμα** το ρόλο της Ελλάδας στο νέο γεωπολιτικό περιβάλλον, στα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη. Η σύμβαση επιπλέον προσεγγίζει την επένδυση ξεκομμένα από τον υπόλοιπο εθνικό χώρο, υπολογίζοντας το κόστος της ως άθροισμα κυβικών τσιμέντου και εργατοωρών. Αποκρύβει δηλαδή το υψηλό κόστος των επεμβάσεων που θα γίνουν για την αναπλήρωση των απωλειών στο φυσικό, υδάτινο, παραγωγικό, ιστορικό και δημογραφικό σύστημα.

Ένα όραμα μιας μετάβασης της Αθήνας από "πρωτεύουσα" σε **μητρόπολη** σ' αυτήν τη φάση κρίσης της εθνικής κυριαρχίας και δημογραφικής παρακμής ταιριάζει περισσότερο σε μια **"λέγκα"** παρά σε μια εθνική ελίτ.

Όταν σε μια φάση γκρίζοποίησης των περιφερειών και δημογραφικής παρακμής τους διατυπώνονται οράματα που θα κάνουν την Αθήνα τουλάχιστον 8 εκατομμύρια κατοίκους, τότε μου φαίνεται ότι η "Δημοκρατία της Παδανίας", της "Λέγκας του Βορρά", ωχριά σε αποσχιστικό δυναμισμό μπροστά στη "Δημοκρατία του Κηφισού", της **"Λέγκας των Αθηνών"**.

Η "αριστερά" των Αθηνών

Η παραγωγή του αστικού χώρου στην Ελλάδα δε φαίνεται ν' ακολουθεί το δυτικό υπόδειγμα της μετάβασης α-

πό τη φεουδαρχία στον καπιταλισμό, ούτε στη συνέχεια να εξελίσσεται με βάση την ιστορική σύγκρουση αστική τάξη / προλεταριάτο. Περισσότερο η σύγχρονη αστική διάρθρωση φαίνεται να προκύπτει απ' τις συγκρούσεις της "πρωτεύουσας" του διατάγματος της 18.9.1834 απ' τη μια και των φυσικών πρωτεύουσών από την άλλη. **Συγκρούσεις** που προσδιόρισαν τη μετάβαση από μια πολυκεντρική αστική δυναμική σε μια ιδιαίτερη αποικιακού τύπου **μονοκεντρική διάρθρωση**.

Αυτές οι συγκρούσεις ανάμεσα στα υποκείμενα της μονοκεντρικότητας και εκείνα της **πολυκεντρικότητας** εγκλώβισαν και τα πολεοδομικά υποκείμενα στο εσωτερικό της πρωτεύουσας, όπως την εργατική τάξη, τα συνοικιακά και οικολογικά κινήματα και

τους φορείς μιας "ανθρώπινης πόλης". Οδηγήθηκαν σε εκφυλισμό, αφού αποτέλεσαν την κοινωνική βάση της ιδέας της πρωτεύουσας.

Τα προβλήματα του λεκανοπεδίου χρησιμοποιούνται περισσότερο ως μηχανισμοί συναίνεσης των Αθηναίων σε διαδικασίες εκμετάλλευσης των περιφερειών: Τα σωματεία των **Οικοδόμων** της Αθήνας διαδηλώνουν αυτές τις μέρες κατά της δήμνης παύσης των εργασιών του μετρό. Η ανάγκη για δουλειά και η έλλειψη ενός κοινωνικού οράματος τους αναγκάζει να προσφέρουν το κοινωνικό άλλοθι στις εταιρείες κατασκευής και στο ΥΠΕΧΩΔΕ, για να επεκτείνουν τις δουλειές τους, για πολύ μετρό, πιο πολλά λεφτά στο μετρό, νέες θέσεις στο μετρό κτλ. Τελικά γίνονται οι "μπροστάρηδες" της υπερσυσσώρευσης στην Αττική και οι "αγωνιστές" **ενάντια** στην περιφερειακή ανασυγκρότηση της χώρας.

Αν προσεγγίσουμε την Ελληνική Ιστορία υπό το φως της **πώλης των περιφερειών**, θα διαπιστώσουμε ότι η λεγόμενη "αριστερά", εκτός από την περίοδο της Εθνικής Αντίστασης και της "Ελλάδας του βουνού", ήταν μάλλον μέλος του Αθηνοκεντρισμού, παρά σύμμαχος των περιφερειών. Ακόμη και σήμερα στηρίζει την παθολογία του γιγαντισμού της Αθήνας, γιατί προσδοκά μέσα από την προλεταριοποίηση που αυτός προκαλεί την "ανάπτυξη των εργατικών αγώνων". Γι' αυτό γίνονται υποστηρικτές των "μεγάλων έργων" στην Αθήνα, όπως "Σπάτα", "μετρό", κτλ. Διαφωνούν απλά σε ζητήματα διαδικαστικής ή ηθικής τάξης, όχι όμως στρατηγικής της ανάπτυξης.

Γι' αυτό όλες σχεδόν οι εκδοχές της

"αριστεράς" δείχνουν υπέρμετρα ευαισθησία στις μηνιαίες καθυστερήσεις των έργων του μετρό της Αθήνας. Ποτέ όμως δεν έδειξαν μια στοιχειώδη ευαισθησία για τις χρόνιες καθυστερήσεις της Εγνατίας οδού. Δεν έκαναν ούτε μια απλή ανακοίνωση.

Γι' αυτό ένα κοινωνικό κίνημα ανασυγκρότησης των πόλεων και των περιφερειών ενάντια στην αλαζονική πρωτεύουσα, θα πρέπει πλέον να διακρίνει με αυστηρούς όρους θέσεων τους συμμάχους του και όχι μέσω φευτοδιακηρύξεων περί αποκέντρωσης, εκσυγχρονισμού, δημοκρατίας και σοσιαλισμού. Όλοι οι -ισμοί και τα υποκείμενά τους πρέπει να κρίνονται πλέον από τη **θέση τους** στο χωροταξικό μας ζήτημα.

Δικαίωμα στην πόλη

Η Αθήνα δικαιούται να έχει ένα όραμα, όχι όμως έξω από τα πλαίσια ενός ε-

θνικού οράματος. Δεν μπορεί να σχεδιάζει το μέλλον της αυτόνομα από τα εθνικά προβλήματα. Δεν μπορεί, δηλαδή, να κάνει επιλογές που αξύνουν την κρίση εθνικής κυριαρχίας και τη χωροταξική ανωμαλία.

Δεν μπορεί να κάνει το μετρό Αθηνών, χωρίς πρώτα να έχει ανασυσταθεί ο εθνικός σιδηρόδρομος. Δεν μπορεί σχεδιάζει την υλοποίηση του αεροδρομίου των Σπάτων σε τέσσερα χρόνια, ενώ της **Εγνατίας οδού** σε σαράντα χρόνια. Η ανάπτυξη της, η σωτηρία της, τα οράματά της, δεν μπορούν πλέον να στηρίζονται στην υπονόμευση των άλλων πόλεων. **Ο ελληνοισμός είναι πάνω απ' όλα πόλεις και όχι παραγωγικές σχέσεις.** Αναπτύσσεται, όταν αναπτύσσονται τα δίκτυα και οι ανταλλαγές μεταξύ των πόλεων. Είναι αμφισβητήσιμη η ανάπτυξη του που στηρίζεται σε αφηρημένες έννοιες όπως "πρόσδος παραγωγικών δυνάμεων", "απορρόφηση κονδυλίων", "μεγάλα έργα" και ιδιαίτερα, όταν αυτά αλλοιώνουν την ιστορική του γεωγραφία.

Μέχρι σήμερα το δικαίωμα στην πόλη ήταν ποινικοποιημένο. Ο αθηνοκεντρισμός βολεύτηκε πίσω από την υπερδυναμική ρητορεία περί ατομικών δικαιωμάτων.

Μια ρητορεία που αναγνωρίζει μόνο **άτομα**, αλλά όχι πόλεις και παραδόσεις. Οι αθηναϊκές ελίτ προσπάθησαν να απαγκιστρώσουν τον Έλληνα απ' το αίσθημα του τόπου καταγωγής, γιατί ήθελαν να τον μετατρέψουν σε απλό οικονομικό μέγεθος και ιδιαίτερα στην οξύτερη έκφραση αυτού του μεγέθους, τον μετανάστη. Δηλαδή σε άτομο χωρίς ιστορικούς προσδιορισμούς, χωρίς πόλη, χωρίς παραδόσεις. Η Αθήνα επεδίωκε να καταστήσει τις άλλες πόλεις δορυφόρους της. Να τις μεταλλάξει από ιστορικές πόλεις σε δημογραφικές της λεκάρες. Προς τούτο ξερίζωνε κατ' αρχήν τον ιστορικό πυρήνα της πόλης, το ιστορικό κέντρο. Στερώντας τους οικονομικούς πόρους, για να συντηρηθεί, και ποινικοποιώντας το "σαν άχρηστα κακόμοιρα σπίτια" ή και "τουρκικά υπολείμματα" κατέστρεφε έτσι τις προϋποθέσεις της ύπαρξης και συνέχεια μιας πόλης, δηλαδή τη δράση των πολιτών σε συνάρτηση μ' ένα ιστορικό κέντρο και μια αστική παράδοση.

Το δικαίωμα στην πόλη συνδέεται

πλέον με την κατοχύρωση μιας χάρτας των δικαιωμάτων των ελληνικών πόλεων, που θα εγγυάται την ισότητα τους, το δικαίωμα δηλαδή στους πόρους, στις εθνικές δραστηριότητες και στις εθνικές αποφάσεις. Χωρίς αυτήν την ισότητα δεν μπορεί να υπάρξει και ουσιαστική προστασία των ατομικών δικαιωμάτων, γιατί η ισχυρή τάξη - πόλη θα επιβάλει την "άποψη" της στις αδύναμες.

Αντί, λοιπόν, της διατύπωσης ενός καταστατικού χάρτη μετάβασης της Αθήνας από "πρωτεύουσα" σε "μητρόπολη", θα πρέπει ιστορικά να διατυπώσουμε έναν καταστατικό χάρτη που να συγκεκριμενοποιεί το όραμα της μετάβασης απ' την αθηναϊκή μονοκεντρικότητα σε μια πολυκεντρική εθνική δομή με πολλές πρωτεύουσες και με διάκριση των λειτουργιών στο χώρο.

Η Αθήνα εξάλλου "μπορεί να σωθεί", αν αντιστραφεί η δίνη, αν κοπούν όλες οι αρτηρίες γιγαντισμού της, αν απαγορευθούν τα "μεγάλα έργα" στην Αττική, οι επεκτάσεις και οι μητροπολιτικοί όροι δόμησης, αν τεθεί η ίδια σε καθεστώς δημογραφικής λεκάνης για τη δημογραφική επανατροφοδότηση της Θράκης, των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου, της Δυτικής και της Ανατολικής Μακεδονίας, της Ηπείρου και της Νότιας Πελοποννήσου αν δηλαδή συμβιβασθεί με την ιδέα ότι και οι άλλες ελληνικές πόλεις έχουν **δικαίωμα** στο όραμα.

Το μέγα ιστορικό πρόβλημα του Ελληνισμού είναι **χωροταξικό**. Τα οικονομικά, εθνικά και κοινωνικά προβλήματα χρωματίζονται και οξύνονται απ' τη χωροταξική ανωμαλία. Αυτή όμως είναι αναστρέψιμη. Αρκεί να διατυπώσουμε ένα όραμα - σχέδιο με κέντρο τις ιστορικές πόλεις του Ελληνισμού και όχι την Αθήνα. Αρκεί, δηλαδή, να άρουμε το νόμο των "πόλεων της σιωπής".

Αν όμως η "Αθήνα" συνεχίσει να "τραγουδά" την αλαζονεία της, τότε σύντομα θ' ακούσει τους **πένθιμους** ήχους της δικής της **επικήρυξης**.

* Ο Δημήτρης Μάρτος είναι αρχιτέκτονας και το κείμενό του σε πρώτη -πιο εκτεταμένη- μορφή δημοσιεύτηκε στο περιοδικό **Κοινόν των Μακεδόνων**

"Όταν ένα παράδειγμα αξίζει χιλιάδες λέξεις"

Πολύς θόρυβος έχει ξεσηκωθεί από τις αναγκαστικές συνενώσεις δήμων και κοινοτήτων που υπό τον τίτλο «σχέδιο Ιωάννης Καποδίστριας» προωθεί το Υπουργείο εσωτερικών. Η αιτία της εκπόνησης του σχεδίου που σε λίγες μέρες κατατίθεται στην Ελληνική Βουλή είναι φανερή, όπως και η **αναγκαιότητά** του.

Σχέδιο Ιωάννης Καποδίστριας

του Διογένη Καμένου από την Ελευθεροτυπία.

Βαγγέλης Στογιάννης*

Ο.Τ.Α κύρια της περιφέρειας μαρζώνουν χωρίς πόρους και με τάξη μεγέθους που δεν εγγυάται προϋποθέσεις βιωσιμότητας για το μέλλον. Αυτό δημιουργεί την ανάγκη για ένα γιγαντιαίο κλίμακας εκσυγχρονισμό των Ο.Τ.Α. ο οποίος και μέσα από συνενώσεις κοινοτήτων θα επιτρέψει στην τοπική αυτοδιοίκηση να αναβαθμιστεί και να εκσυγχρονιστεί λειτουργικά.

Σε ένα τέτοιο φιλόδοξο **εγχείρημα** εύλογο είναι και το γεγονός ότι δεν χωρούν συμβιβασμοί, όπως εξίσου εύλογες είναι και πολλές από τις διαμαρτυρίες που υποκινούνται από τοπικούς άρχοντες που κινούνται στη

λογική του "κάλιο πρώτος στο χωριό παρά δεύτερος στην πόλη". Μπροστά σε αυτή την κατάσταση όμως η κυβέρνηση αντιδρά περιέργα και με τρόπο που δημιουργεί αμφιβολίες ως προς την ειλικρίνεια των προθέσεων της για λειτουργικό εκσυγχρονισμό των Ο.Τ.Α και υπόνοιες ότι τελικά το όλο εγχείρημα γίνεται με γνώμονα μικροκομματικά συμφέροντα, χωρίς διαφάνεια και προϋποθέσεις βιωσιμότητας. Ταυτόχρονα η τακτική που ακολουθεί το υπουργείο, μάλλον **εδραιώνει** παρά αποσειεί την άποψη που κερδίζει έδαφος, ότι δηλαδή το εγχείρημα προωθείται εκτός των οργάνων από εξωθεσμικούς παράγοντες.

Μπροστά σε αυτήν την κατάσταση, το υπουργείο Εσωτερικών αντιδρά με ανακρίβειες και γενικεύσεις κατά τρόπο που ρίχνει λάδι στη φωτιά η οποία **τραυματίζει** την κοινωνική συνοχή, τροφοδοτεί υπόνοιες και απειλεί ανοιχτά πλέον την βιωσιμότητα του σχεδίου και την κυβερνητική αξιοπιστία. Ας δούμε όμως με ποιο τρόπο γίνονται αυτά που εδώ καταγγέλλονται επί της ουσίας:

Ανακρίβεια πρώτη: Οι αναγκαστικές συνενώσεις προωθούνται, διότι μέχρι και σήμερα οι εθελοντικές συνενώσεις δεν υλοποιούνται με βάση τον ισχύοντα κοινοτικό καταστατικό χάρτη της χώρας.

Ανακρίβεια δεύτερη: Πρόθεση της κυβέρνησης είναι να πάψουν να υπάρχουν μικροί και ανίσχυροι δήμοι αλλά να δημιουργηθούν μεγάλοι και ισχυροί και με προϋποθέσεις βιωσιμότητας (δήλωση υπουργού Εσωτερικών 12/8).

Γενίκευση τραγική: Όσοι αντιδρούν υπηρετούν νοσηρά συμφέροντα τοπαρχών και ιδιοτελείς σκοπιμότητες. Μπροστά σε αυτήν την τακτική ένα μόνο παράδειγμα πιθανής αναξιοπιστίας αυτών των δηλώσεων είναι συντριπτικό. Ίσως υπάρχουν κι άλλα στη χώρα, αλλά αυτό είναι το μόνο που εμφανίζεται απόλυτα τεκμηριωμένο σε βαθμό μάλιστα που, αν τελικά ισχύσει, απειλεί να δυναμιτίσει τη βιωσιμότητα όλου του σχεδίου, εάν αυτό προσβληθεί ενδίκως. Αυτό το παράδειγμα είναι το παράδειγμα του δήμου της **Εστιαιώτιδας** στο Νομό Τρικάλων ο οποίος στο δημοσίευμα της 7/ 08 της "Ε" εμφανίζεται ότι **δεν ιδρύεται**, χωρίς η πρόθεση της ιδρυ-

σης του να έχει έως σήμερα διαφυστεί αρμοδίως και να με ποιον τρόπο, ώστε η αντιστοιχία με τα καταγγελλόμενα να είναι απόλυτη.

Επί της πρώτης ανακρίβειας: Οι τέσσερις κοινότητες που προχωρούν για την ίδρυση της Εστιαιώτιδας, από τις 21 Απριλίου 1997 υποβάλουν στο Υπουργείο Εσωτερικών άρτια πρόταση εθελοντικής συνένωσης τους, σε δήμο με την ονομασία τότε "**Δήμος Παραληθέων**" (παρά τον Ληθαίο ποταμό δηλαδή). Η πρόταση αυτή παράτυπα και αδικαιολόγητα παγώνει από το υπουργείο, αλλά ο δήμος επανέρχεται στα πλαίσια του σχεδίου Καποδίστριας με το όνομα Εστιαιώτιδα και τα από 21 Απριλίου 1997 διοικητικά του όρια τόσο τεκμηριωμένα ώστε την πρόταση αποδέχονται ταυτόχρονα η ΤΕΔΚ και η Περιφέρεια (αρχικά τουλάχιστον).

Επί της δεύτερης ανακρίβειας: Οι κοινότητες της Εστιαιώτιδας πληρούν τις προϋποθέσεις του σχεδίου Καποδίστριας κατά τρόπο αφοπλιστικά απόλυτο. Με 65 περίπου τ.χ. έκταση, 6 τ.χ. χώρους με εγκαταστάσεις κοινωνικού εξοπλισμού, με διακοινοτικές και διανομαρχιακές οδικές και συγκοινωνιακές συνδέσεις, με αυξητική τάση του πληθυσμού (υπάρχουν δουλειές), με εκπαιδευτήρια, πάρκα, αθλητικές εγκαταστάσεις, κολυμβητήριο, με δημόσια κτήρια υπερεπαρκή, με το 90% της βιομηχανίας του Νομού Τρικάλων στα όριά τους, με πόρους χωρίς χρέη (!), αλλά κυρίως χωρίς ανάγκες οικοδομικών κατασκευών αποτελούν τον ορισμό του μεγάλου βιώσιμου και ισχυρού Ο.Τ.Α. Ενώ Ο.Τ.Α που από την πρώτη στιγμή θα διαθέσει τους πόρους του σε ουσιαστική ανάπτυξη, καθώς έχει βγει από το στάδιο της δημιουργίας υποδομής προ πολλού.

Επί της τρίτης ανακρίβειας: Ο Δήμος φέρεται αδιάφυστα ότι δεν ιδρύεται και στη θέση του φαίνεται ότι δημιουργείται ένας ετεροβαρής και ετερόκλητος δήμος που χρειάζεται μόνο για κατασκευή δημοτικού κτιρίου, σπατάλη 500 εκ. Τουλάχιστον, καθώς ο υφιστάμενος εξοπλισμός της φερόμενης ως έδρας του, περιλαμβάνει ένα κοινοτικό κατ/μα 7τ.μ περίπου και μερικές παράγκες, χωρίς καθόλου διαθέσιμους χώρους.

Επί της τραγικής γενίκευσης: Στη διαφανόμενη κατάργηση της Εστιαιώ-

τιδας αντιδρά σήμερα το σύνολο του πληθυσμού, ο κλήρος, οι βουλευτές όλων των κομμάτων του νομού, όλα τα πολιτικά κόμματα χωρίς εξαίρεση, ενώ η σύνθεση των κοινοτικών συμβουλίων των χωριών του δήμου αποτελεί καταλυτικό **παράδειγμα** έμπρακτης δημιουργικής άρνησης του κομματισμού από τοπικές κοινωνίες, καθώς οι συνδυασμοί που έχουν υπερψηφίσει περιλαμβανομένων ανθρώπων όλων των πολιτικών πεποιθήσεων. Αυτοί όλοι σήμερα παρουσιάζονται με τραγικό τρόπο ως τοπάρχες ιδιοτελών συμφερόντων συλλήβδην.

Ίσως η Εστιαιώτιδα να αποτελεί μοναδική περίπτωση. Ίσως να υπάρχουν και άλλες τέτοιες ανάμεσα στους αντιδρώντες στο σχ.Ι.Καποδίστριας. Αυτό από μόνο του δεν είναι τόσο ση-

νομία, αυτό ακριβώς πέτυχαν. Στέρησαν το ενδεχόμενο άλλοθι της πιθανής άγνοιας από οποιονδήποτε, στέλλοντας ταυτόχρονα ένα μήνυμα με προεκτάσεις τεράστιες στην Ελληνική κοινωνία εν συνόλω. Αν η περίπτωση της Εστιαιώτιδας δεν είναι μοναδική, τότε με τον Καποδίστρια τα πράγματα είναι τραγικά. Το Υπουργείο, ο Υπουργός Εσωτερικών οφείλουν να εγκαταλείψουν πάραυτα τις γενικεύσεις και να εγγυηθούν ότι τέτοιες πιθανές αδικίες θα αποτραπούν. Αν το πράξουν, αν ξεκαθαρίσουν την ήρα από το στάρι με την τόλμη που απαιτείται εδώ και τώρα, μόνον κέρδος θα έχουν καθώς θα αποδείξουν ότι η πολιτική ηγεσία εκτός απ' το να διοικεί, γνωρίζει και να εμπνέει αφογκραζόμενη την αγωνία των πολιτών της, αποδεικνύοντας ότι τα περί ανα-

μαντικό. Το σημαντικό είναι αλλού. Οι κάτοικοι της Εστιαιώτιδας σήμερα ζητούν, προκειμένου να μην αδικηθούν, να ισχύσουν στην περίπτωση τους κατά γράμμα και ουσία οι προϋποθέσεις που θέτει το ίδιο το σχέδιο Καποδίστριας. Αν το σχέδιο αυτό κυρωθεί με νόμο κατά τρόπο που δεν δικαιώνει τέτοιες περιπτώσεις, τότε θα έχουμε νόμο με **επιλεκτική** εφαρμογή των προϋποθέσεων εν των γεννάσθαι. Αυτό όμως θα σημαίνει **εκτροπή** από τη Συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της ισονομίας με τεράστιο ηθικό και πολιτικό βάρος, καθώς θα αποτελεί εκτροπή που συνειδητά θα έχει ψηφισθεί από τη Βουλή των Ελλήνων με ό,τι αυτό σημαίνει. Διότι οι πολίτες της Εστιαιώτιδας με τον αγώνα τους που από την αρχή διεκδικεί την **ισο-**

γκαίου εκσυγχρονισμού εμπράκτως ισχύουν. Αν δεν το πράξουν δεν θα έχουν περιφρονήσει μόνον τους πολίτες αυτής της χώρας. Θα έχουν ανοίξει ταυτόχρονα ένα πολυσήμαντο βάρη από το οποίο θα αναδυθούν ενδεχομένως διάφορες Εστιαιώτιδες ως σύγχρονες υποθέσεις Ντρεΐφους κι αυτό θα είναι πολύ σοβαρό, καθώς θα συγκλονίσει την Ελληνική κοινωνία με απρόβλεπτο τρόπο.

* Ο Βαγγέλης Στογιάννης είναι μέλος της Συνταξης του περιοδικού **Νέα Οικολογία**, και το κείμενο αυτό στάλθηκε από το περιοδικό και στον υπουργό Εσωτερικών.

**Ο εκσυγχρονισμός
των ελληνικών πολιτικών
θεσμών και η
ορθόδοξη παράδοση**

Το θέμα αυτής της εισήγησης είναι «ο εκσυγχρονισμός των ελληνικών πολιτικών θεσμών και η ορθόδοξη παράδοση», αλλά, όπως ίσως θα έχετε αντιληφθεί, ο κύριος τίτλος παραπέμπει σ' ένα από τα κλασικά έργα της παιδικής λογοτεχνίας, στο μυθιστόρημα του

νούς κόσμου, που ξανοιγόταν εμπρός του.

Ανάλογη είναι, νομίζω, η περιπέτεια των νεωτέρων Ελλήνων που αποκομμένοι από τις κοινωνικές μας ρίζες, περιπλανώμεθα σε ξένα και άγνωστα πολιτιστικά και πνευματικά εδάφη. Μόνο που στην περίπτωση μας λείπει ο γέρος σίντροφος, ο σφός προστάτης και καθοδηγητής, ο φορέας δηλ. μιας πνευματικής παράδοσης, ικανής να α-

τούν την επιστροφή στην ασφάλεια των χαμένων εθνικών και θρησκευτικών παραδόσεων. Μόνο που αυτή η επιστροφή δεν είναι (δεν μπορεί να είναι) πραγματική. Είναι μια φανταστική και εν πολλοίς υποκριτική προσκόλληση σε ιδεατά σχήματα, εντελώς άσχετα με τη ζωντανή πραγματικότητα.

Υπάρχει τρίτος δρόμος; Ασφαλώς υπάρχει. Όμως για να τον εντοπίσουμε θα πρέπει πρώτα να ξεχωρίσουμε ανάμεσα σε δυο πράγματα που συνήθως συγχέονται: τους κύριους πολιτιστικούς και πνευματικούς άξονες της παράδοσής μας και τα εκάστοτε επιμέρους σχήματα που η παράδοση αυτή ενδύθηκε στη μακραίωνη εθνική ιστορία. Αυτή η διάκριση θα μας επέτρεπε να είμαστε περισσότερο ανοιχτοί στην αποδοχή και στην ανακάλυψη νέων μορφών και σχημάτων, χωρίς από την άλλη μεριά να απεμπολούμε τους ζωτικούς άξονες της Παράδοσής μας.

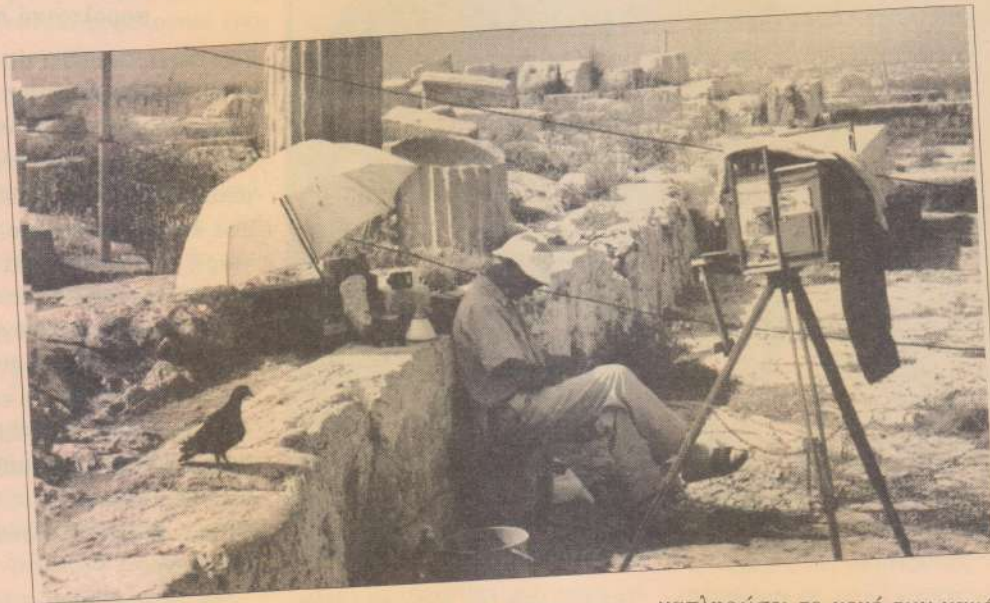
Θα προσπαθήσω να γίνω σαφέστερος ξεκινώντας από ένα παράδειγμα που το δανείζομαι από την τρέχουσα επικαιρότητα.

**Η ανασυγκρότηση
των τοπικών κοινοτήτων
(με αφορμή τον «Καποδίστρια»)**

Όπως είναι γνωστό, το Υπουργείο Εσωτερικών έχει θέσει πρόσφατα σε εφαρμογή το Πρόγραμμα «Καποδίστριας», σκοπός του οποίου είναι η ανασυγκρότηση των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Δήμων και Κοινοτήτων) για τη δημιουργία, όπως λέγεται, «βιώσιμων» και «λειτουργικών» δήμων. Άλλοι βλέπουν στον «Καποδίστρια» μια προσπάθεια εκσυγχρονισμού, ενώ άλλοι πιστεύουν ότι πρόκειται για τη χαριστική βολή στις ούτως ή άλλως καταρρέουσες τοπικές κοινότητες.

Κι εδώ βέβαια αγγίζουμε μια από τις καιρίες πληγές της πολι-

«Χωρίς Κοινότητα»*

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ ΞΥΔΙΑ

Έκτορος Μαλώ «Χωρίς Οικογένεια». Το μυθιστόρημα αυτό μιλά για ένα ορφανό παιδί που ρίχτηκε σε μια μεγάλη περιπλάνηση σ' άγνωστα και μακρινά μέρη. Μέσα απ' αυτήν του την περιπέτεια το παιδί μπόρεσε να αναπτυχθεί και να ωριμάσει ως άνθρωπος χάρη στη συντροφιά και την πνευματική καθοδήγηση ενός γέροντα, που αναπλήρωσε την αγάπη και την προστασία της χαμένης του οικογένειας. Αυτός το βοήθησε να αντιμετωπίσει τους κινδύνους και να προσανατολιστεί θετικά στους ορίζοντες του νέου, αχα-

ναπληρώσει το κενό των χαμένων μας θεσμών και παραδόσεων.

Έτσι, χωρίς ψυχосυναισθηματική ασφάλεια και χωρίς πνευματική καθοδήγηση οι Έλληνες **ταλαντευόμαστε** διχασμένοι ανάμεσα σε δυο εξίσου αδιέξοδες προοπτικές:

- Οι περισσότεροι (οι θεωρούμενοι «προοδευτικοί») ακολουθούν τη γραμμή του λεγόμενου «εκσυγχρονισμού» και του «εξευρωπαϊσμού». Έχοντας ρίξει μαύρη πέτρα σε ό,τι θυμίζει το παρελθόν, προχωρούν χωρίς δισταγμούς στην υιοθέτηση κάθε τι μοντέρνου και ξενικού.

- Κι οι υπόλοιποι (οι θεωρούμενοι «συντηρητικοί») αναζη-

τικής συγκρότησης του νεοελληνικού έθνους, που είναι η πολιτική αποδιοργάνωση και η **αποσύνθεση** των τοπικών κοινοτήτων. Ο νεώτερος ελληνισμός, τουλάχιστον από τον 17ο αιώνα και μετά, βασίστηκε στη συγκρότηση **αυτόνομων** πολιτικών κοινοτήτων (άλλοτε περισσότερο δημοκρατικών κι άλλοτε περισσότερο ολιγαρχικών). Η συγκρότηση του νεοελληνικού κράτους, με την πολιτική των Βαυαρών και

ηγεσία του ΥΠ.ΕΣ., αυτό όμως για το οποίο είναι υπεύθυνη είναι το πώς αντιλαμβάνεται την επιχείρηση ανασυγκρότησης των τοπικών πολιτικών θεσμών: ως ανασυγκρότηση **διοικητικών** μηχανισμών ή ως ανασυγκρότηση των τοπικών **κοινοτήτων** και των πολιτικών τους λειτουργιών; Αν κανείς ξεκινούσε από το δεύτερο πρόβλημα, τότε θα έπρεπε να μιλήσει για μια καθολικότερη **αναδιάρθρωση** των τοπικών

αντιλαμβάνεται το ΥΠ.ΕΣ., αφορά τις καθαρά διοικητικές-γραφειοκρατικές λειτουργίες του και όχι την καθαυτό πολιτική και κοινωνικο-οικονομική του διάσταση ως πολιτικού **κέντρου** της τοπικής κοινότητας. Οι ΟΤΑ δηλ. εκλαμβάνονται ως μια **βαθμίδα** της κρατικής διοίκησης με ορισμένες αρμοδιότητες (π.χ. έκδοση πιστοποιητικών, κατασκευή δημοτικών έργων, συλλογή απορριμμάτων

στην ανασυγκρότηση τοπικών κοινοτήτων. Η αλήθεια όμως είναι ότι στην πλειονότητα των περιπτώσεων ο περίφημος αναπτυξιακός ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης **εξαντλήθηκε** σε ορισμένες επί πλέον αρμοδιότητες, που εντάχθηκαν προσθετικά και διεκπεραιωτικά -και πολλές φορές απλώς διακοσμητικά- στον υφιστάμενο διοικητικό κορμό των ΟΤΑ, χωρίς να οδηγήσουν στην ανασυγκρότηση και στον εκσυγχρονισμό του πολιτικού ιστού της τοπικής κοινωνίας.

Ένα κοινοτικό φορολογικό σύστημα

Για να μη νομισθεί ότι μιλώ εκ του ασφαλούς, από μια αόριστη θεωρητική άποψη, θα σας δώσω ένα παράδειγμα συγκεκριμένης μεταρρυθμιστικής πρότασης για ένα **«κοινοτικό τρόπο φορολογίας»**, που πιστεύω ότι θα οδηγήσει τόσο στην ουσιαστικοποίηση όσο και στον εκσυγχρονισμό των τοπικών λειτουργιών και στην ανασυγκρότηση των τοπικών κοινοτήτων. Και θα σας παρακαλούσα να μην σταθείτε στις τεχνικές λεπτομέρειες της πρότασης, αλλά στην ιδέα που τη διαπερνά.

Μιλάμε συνήθως για την ανακατανομή των οικονομικών πόρων μεταξύ της κεντρικής διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης. Στην πραγματικότητα όμως το πρόβλημα που θέτουμε αφορά τη διένεξη μεταξύ δύο κέντρων πολιτικής εξουσίας και γραφειοκρατικού ελέγχου. Φανταστείτε μια άλλη μορφή φορολογίας, με δύο βασικές **διαφορές** από το σημερινό σύστημα. Κατ' αρχάς, υπεύθυνη για τη συγκέντρωση όλων των τοπικών φορολογικών εσόδων θα ήταν **αποκλειστικά** η τοπική αυτοδιοίκηση (δεν θα υπήρχαν άλλοι κεντρικοί φόροι, ούτε εισφορές Ι-ΚΑ κλπ). Η τοπική αυτοδιοίκηση θα συγκέντρωνε το σύνολο των φόρων και αυτή θα έπρεπε

Φωτ. Τάκης Τσιούτας.

των μετέπειτα ελληνικών κυβερνήσεων, είχε ως αποτέλεσμα την πολιτική αποδιοργάνωση των τοπικών αυτών κοινοτήτων και τη μετατροπή τους σε απλές **βαθμίδες** της κρατικής διοίκησης, γεγονός που έχει οπωσδήποτε συμβάλει καθοριστικά στην κοινωνικο-οικονομική αποδιοργάνωση της ελληνικής υπαίθρου. Το ότι ως βαθμίδες της κρατικής διοίκησης οι ΟΤΑ υπήρξαν άλλοτε περισσότερο κι άλλοτε λιγότερο ανεξάρτητοι, έχει δευτερεύουσα σημασία μπροστά σ' αυτό καθεαυτό το γεγονός του υποβιβασμού τους σε απλούς διοικητικούς οργανισμούς.

Για το γεγονός βέβαια αυτό δεν είναι υπεύθυνη η σημερινή

θεσμών, ώστε να αποτελέσουν όντως μια πρώτη βαθμίδα πολιτικής συγκρότησης του έθνους, δηλ. το ουσιαστικό θεμέλιο της ευρύτερης εθνικής πολιτικής συγκρότησης, κι όχι απλώς το κατώτερο εξάρτημα της κρατικής διοίκησης. Θα έπρεπε τότε να μιλήσουμε για την ανασυγκρότηση των ευρύτερων κοινωνικών και οικονομικών **λειτουργιών** που συγκροτούν την τοπική κοινότητα και όχι απλώς για την ανασυγκρότηση των διοικητικών λειτουργιών των ΟΤΑ.

Όμως η προσπάθεια του ΥΠ.ΕΣ. περιορίζεται στη βελτίωση των ΟΤΑ ως διοικητικών οργανισμών. Η έννοια της «βιωσιμότητας» και της «λειτουργικότητας» ενός ΟΤΑ, όπως την

κ.λπ. κ.λπ.) και αγνοείται η άλλη διάστασή τους, που αφορά τον πολιτικό και κοινωνικό ιστό της τοπικής κοινότητας.

Θα μπορούσε ίσως εδώ να μου καταμαρτυρήσει κάποιος ότι **παραγνωρίζω** τη γενικότερη αναβάθμιση της τοπικής αυτοδιοίκησης την τελευταία εικοσαετία, την εμπλοκή της στην τοπική ανάπτυξη και στον τοπικό προγραμματισμό, την καθιέρωση της δευτεροβάθμιας αυτοδιοίκησης κ.λπ. Δεν τα αγνώω όλα αυτά, και αδιάστακτα θα αναγνωρίζω ότι η αναβάθμιση της τοπικής αυτοδιοίκησης και η γενικότερη περιφερειακή και χωροταξική πολιτική -ιδιαίτερα την προηγούμενη δεκαετία- θα μπορούσε να είχε συμβάλει θετικά

να μεταφέρει στην κεντρική διοίκηση ή στους άλλους ασφαλιστικούς φορείς το καθορισμένο ποσοστό που θα αναλογούσε σ' αυτούς.

Πιο σημαντικό όμως είναι το **δεύτερο** στοιχείο της πρότασης. Αφού καθοριζόταν ένα **ετήσιο** πρόγραμμα δαπανών (σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο) και αφού λαμβάνονταν υπ' όψη και διάφορα άλλα αναγκαία στοιχεία, όπως ο **πληθυσμός**, το **τοπικό εισόδημα** κλπ, θα οριζόταν το ποσό που θα αντιστοιχούσε στη φορολογική συμβολή κάθε περιοχής στο συνολικό εθνικό φορολογικό έσοδο. Μετά αυτόν τον πρώτο **συλλογικό** καταμερισμό των αναμενόμενων φορολογικών εσόδων, θα ακολουθούσε, σε τοπικό πλέον επίπεδο, ένας δεύτερος **συλλογικός** καταμερισμός με βάση τα επαγγέλματα (τόσα θα πληρώσουν οι δικηγόροι, τόσα οι μηχανικοί, τόσα οι γιατροί, τόσα οι έμποροι, τόσα οι βιοτέχνες κ.ο.κ.). Στη συνέχεια ο κάθε τοπικός επαγγελματικός σύλλογος θα αναλάμβανε να μοιράσει το ποσό που θα του αντιστοιχούσε, διαμορφώνοντας μια πρόταση για το φόρο που θα έπρεπε να πληρώσει το κάθε μέλος του.

Δεν ισχυρίζομαι ότι μ' ένα τέτοιο σύστημα θα εξαφανίζονταν όλα τα προβλήματα ή ότι έτσι θα θεραπεύονταν οι αιώνιες ανθρώπινες αδυναμίες απ' τις οποίες πηγάζει κάθε αδικία (όπως η φοροδιαφυγή κ.λπ.). Ισχυρίζομαι όμως ότι μια τέτοια μεταρρύθμιση θα άλλαζε **ριζικά** το χαρακτήρα των τοπικών θεσμών. Κατ' αρχάς θα προσέδιδε άλλους ρόλους στους τοπικούς επαγγελματικούς συλλόγους, που θα μετατρέπονταν σε ουσιαστικά **κέντρα** της τοπικής κοινωνίας, και θα αποκτούσαν μια οργανική σύνδεση με τους ΟΤΑ. Οι δε ΟΤΑ, από ένα αδύναμο **εξάρτημα** της κρατικής διοίκησης θα μετατρέπονταν σε ένα ισχυρό **κέντρο** τοπικής εξουσίας,

συναρτημένο με το σύνολο των τοπικών θεσμών και λειτουργιών.

Κυρίως όμως ο **κοινοτικός** χαρακτήρας αυτού του συστήματος συνίσταται στο ότι το άμεσο υποκείμενο της φορολόγησης δεν είναι το αυτοτελές άτομο-υπήκοος (γυμνό από δεσμούς και άλλους υπαρκτικούς προσδιορισμούς), αλλά οι **κοινότητες** που συναπαρτίζουν την ευρύτερη κρατική (εθνική ή διεθνική) οντότητα. Έτσι ο ατομικός φόρος δεν θα καθοριζόταν από την απρόσωπη σχέση του φορολογούμενου ατόμου-υπηκόου προς το κράτος (βάσει των δήθεν «αντικειμενικών» κριτηρίων κ.λπ.), αλλά με μια **κατ' ουσίαν** πολιτική απόφαση των μελών της τοπικής κοινότητας για την ανάληψη των κοινών φορολογικών τους υποχρεώσεων, στη βάση των κοινών διαπροσωπικών σχέσεων και της προσωπικής αλληλογνωριμίας τους. Δεν θα είχε κανείς απέναντί του ένα απρόσωπο γραφειοκρατικό σύστημα, από το οποίο θα μπορούσε να ξεφύγει με διάφορα τετρίπια, αλλά θα είχε απέναντί του πρόσωπα που τα γνωρίζει και τον γνωρίζουν, μαζί με τα οποία θα εκλείπει να αναλάβει μια **κοινή ευθύνη**. Θα μου πείτε ότι και τώρα ουσιαστικά η φορολογική συμβολή του καθενός εκφράζει το μερίδιο της ευθύνης του απέναντι στο σύνολο. Υπάρχει όμως μια **ριζική** διαφορά ανάμεσα σε μια ευθύνη που την μοιράζονται δέκα εκατομμύρια άτομα, άγνωστα μεταξύ τους, και στην ευθύνη που την μοιράζονται πέντε χιλιάδες ή πεντακόσια πρόσωπα, που γνωρίζουν προσωπικά ο ένας τον άλλον.

Κοινότητα και πρόσωπο

Ίσως πολλοί από το ακροατήριο να πουν: καλά όλα αυτά, τί σχέση όμως έχουν με το θέμα αυτής της ημερίδας, που είναι η **Ορθόδοξη** Παράδοση; Κι όμως, σ' αυτήν ακριβώς την πρόταση

βλέπουμε πώς η Ορθόδοξη Παράδοση δεν μας οδηγεί σε μια προσκόλληση στο παρελθόν, αλλά μπορεί να εμπνεύσει νέες μορφές κοινωνικής πρακτικής. Γιατί πέρα απ' όλα τα άλλα, πηγή εμπνεύσης της παραπάνω πρότασης είναι η **κοινοτική** και **προσωποκεντρική** αντίληψη και το **κοινοτικό** και **προσωποκεντρικό** βίωμα της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας. Αυτά μας οδηγούν σε μια ανάλογη α-

να αναφέρω παραδειγματικά ως σύγχρονες θεωρητικές συμβολές σ' αυτό το ζήτημα το *Ορθός Λόγος και Κοινωνική Πρακτική* του Χρήστου Γιανναρά ή την *Έκλειψη του Υποκειμένου* του Θεόδωρου Ζιάκα).

Πολλοί λένε ότι το σημερινό πολιτικό σύστημα είναι μόνο **κατ' επίφασιν** δημοκρατικό. Κι είναι αλήθεια ότι στην πραγματικότητα τα απομονωμένα άτομα-πολίτες ή τα άτομα-κατανα-

Η Πορταριά τον 19ο αιώνα, από τον S. Pomardi (E. Dodwell, Λονδίνο 1819).

ντίληψη των πολιτικών λειτουργιών, εντελώς αντίθετη προς τα **απρόσωπα** μαζικά πολιτικά και γραφειοκρατικά συστήματα (των δήθεν «αντικειμενικών» κριτηρίων, της μετατροπής των ανθρώπων σε απλά στοιχεία ηλεκτρονικών υπολογιστών κ.λπ. κ.λπ.).

Αν έχει σήμερα νόημα να μιλάμε για «κοινοτισμό», αυτό σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να σημαίνει την **επιστροφή** σε κάποια παραδοσιακά μοντέλα κοινοτικής οργάνωσης. Το ζητούμενο από μια σύγχρονη κοινοτική πολιτική αντίληψη και πρακτική είναι πριν απ' όλα το να **ξαναορίσει** τις έννοιες του πολίτη και της πολιτείας: του μεν πολίτη από τη σκοπιά του **προσώπου** κι όχι από τη σκοπιά του ατόμου, της δε πολιτείας από τη σκοπιά της κοινότητας προσώπων κι όχι απ' τη σκοπιά μιας κοινωνίας - συνεταιρισμού ατομικότητων ή συνάθροισης μαζών. (Και στο σημείο αυτό θα μπορούσα

λωτές δεν διαθέτουν καμία πραγματική πολιτική υπόσταση έναντι της απρόσωπης γραφειοκρατίας, ή των νέων ολοκληρωτικών μηχανισμών (ΜΜΕ κ.λπ.) που χειραγωγούνται από προσωποπαγείς ολιγαρχικές εξουσίες. Θεωρείται δε ότι η λύση έναντι αυτού του σύγχρονου ολοκληρωτισμού βρίσκεται στην ανάπτυξη μηχανισμών κοινωνικού ελέγχου και στη διαρκή διεύρυνση των ατομικών δικαιωμάτων έναντι του κράτους. Προσωπικά πιστεύω ότι αυτός ο δρόμος του δήθεν «κοινωνικού ελέγχου» και των λεγόμενων «δικαιωμάτων» είναι **αδιέξοδος** και ότι η πραγματική εναλλακτική λύση βρίσκεται μάλλον στην αντίστροφη κατεύθυνση, της διεύρυνσης, όχι των δικαιωμάτων, αλλά των **υποχρεώσεων** του πολίτη. Το ζήτημα δηλ. δεν είναι η κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων έναντι του απρόσωπου κράτους, αλλά η υπευθυνολογία του πολίτη ή, με άλλα λό-

για ο καθορισμός των υποχρεώσεων του στο επίπεδο των ικανοτήτων, των ενδιαφερόντων και των ζωτικών συμφερόντων του. Στη δική μας παράδοση ο πολίτης δεν είναι ένα αόριστο «άτομο», αλλά ένα συγκεκριμένο «πρόσωπο», με συγκεκριμένους δεσμούς και αναφορές, που καθορίζονται από τις φυσικές ή πνευματικές συγγενειές του, τα ζωτικά του συμφέροντα, τις ικανότητές του, τα ενδιαφέροντά του και τις επιθυμίες του. Οι δεσμοί αυτοί και οι αναφορές του πολίτη-προσώπου ορίζουν και την ένταξή του σε κάποια κοινότητα ή σε κάποιες κοινότητες. Το πρόσωπο αποκτά πολιτική υπόσταση, δηλ. γίνεται πολίτης, μέσω των αμοιβαίων υποχρεώσεων μεταξύ αυτού και της κοινότητας ή των κοινοτήτων στις οποίες ανήκει. Με βάση τα παραπάνω η κοινοτική εναλλακτική λύση στο σύγχρονο πολιτικό σύστημα βρίσκεται στην κλιμακωτή οργάνωση του πολιτικού χώρου και των πολιτικών λειτουργιών σε διακεκριμένα και ιεραρχημένα κοινοτικά επίπεδα και τομείς, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η ουσιαστική κάθε φορά συμμετοχή όσων έχουν ζωτικά συμφέροντα αλλά και οργανική δυνατότητα παρέμβασης στο εκάστοτε επίπεδο ή στον εκάστοτε τομέα.

Είναι γνωστό και έχει επισημανθεί από πολλούς ότι ο Έλληνας δεν μπόρεσε ούτε θα μπορέσει ποτέ ως πολίτης-άτομο να συμβιβαστεί με τις αντικειμενικές νόρμες της απρόσωπης κοινωνίας και το ρασιοναλισμό του απρόσωπου κράτους. Γι' αυτό και απέναντι στο ισχύον πολιτικό σύστημα λειτουργεί παθολογικά και υποκριτικά χρησιμοποιώντας τις δήθεν απρόσωπες και αντικειμενικές δομές για να υπηρετήσει τους προσωπικούς του δεσμούς και τις υποκειμενικές του αναφορές κι επιδιώξεις. Κι οι «συνήθεις» εκσυγχρονιστές, που λένε ότι θα ξεριζώσουν

το ρουσφέτι, τις πελατειακές σχέσεις κ.ο.κ., επιεικώς ματαιοπονούν, αν δεν υποκρίνονται. Ο μόνος και ο πλέον ουσιαστικός εκσυγχρονισμός που θα είχε θέση στην ελληνική κοινωνία θα ήταν όχι το ξεριζώμα ή η απόθεση των προσωπικών δεσμών και αναφορών -δηλ. η μετάθεσή τους στο σκοτεινό υπόγειο του πολιτικού συστήματος- αλλά η **ανάδυσή** τους στο φως και η θετική αναγνώριση της σχετικής τους θέσης μέσα σ' ένα ευρύτερο πολιτικό **σύστημα** κοινοτικών δεσμών και αναφορών των προσώπων-πολιτών.

Στη βάση αυτής της αντίληψης για το πρόσωπο και την κοινότητα (σε αντιδιαστολή προς το άτομο και την εταιρική ή τη μαζική κοινωνία) θα μπορούσαμε πράγματι να μιλήσουμε για μια εκσυγχρονιστική μεταρρύθμιση των ελληνικών πολιτικών θεσμών, που, χωρίς να αντιγράφει τα παραδοσιακά σχήματα, θα βασιζόταν στα **αυθεντικά** δεδομένα της ελληνικής πολιτειακής παράδοσης.

Πολιτική κοινότητα και εκκλησιαστική κοινωνία

Στο σημείο όμως αυτό, που φτάσαμε να μιλάμε για την κοινότητα ως έκφραση της ελληνικής πολιτειακής παράδοσης, θα πρέπει να κάνουμε μια κρίσιμη διευκρίνιση.

Τις τελευταίες δυο δεκαετίες, τόσο στη χώρα μας όσο και στο εξωτερικό (κυρίως στην Αμερική), γίνεται πολύς λόγος για τον «**κοινοτισμό**», έκφραση του οποίου θα μπορούσε να πει κανείς ότι είναι και όλα όσα σας εξέθεσα παραπάνω. Η κοινοτιστική προβληματική βασίστηκε κατά ένα μέρος στα δεδομένα της παραδοσιακής κοινοτικής οργάνωσης, η οποία εξακολουθούσε εν πολλοίς να επιβιώνει έως τις αρχές του αιώνα μας. Πέρα όμως απ' τα πραγματικά δεδομένα της ζωντανής κοινοτικής παράδοσης, οι σύγχρονες κοινοτι-

στικές ιδέες συνδέθηκαν πολλές φορές και με μια βαθύτερη μεταφυσική αναζήτηση της εκκοσμικευμένης (της άθρησκης δηλαδή) νεώτερης φιλοσοφικής σκέψης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της μεταφυσικής αφηρησίας του κοινοτισμού είναι ο γερμανικός **ιδεαλισμός** και ο φιλοσοφικός **ρομαντισμός** του περασμένου αιώνα. Ως όχημα μιας εκκοσμικευμένης μεταφυσικής οι κοινοτιστικές ιδέες έγιναν πολλές φορές το σύμβολο μιας κοσμικής εθνικής εσχολογίας, όπου η κοινότητα εμφανιζόταν ως ο κατεξοχήν φορέας του εθνικού πνεύματος (άλλοτε του γερμανικού, άλλοτε του σλαβικού, άλλοτε του ελληνικού κ.ο.κ.), κι αυτό ερήμην ή και σε αντίθεση προς την θρησκευτική-πνευματική παράδοση των λαών αυτών. Κι εμείς πολλές φορές μιλάμε για τις «ελληνικές κοινότητες», που, «είτε με τις αρχαιότητες είτε με ορθοδοξία» (κατά τη γνωστή ρήση του Δ. Σαββόπουλου), εμφανίζονται ως ένα νέο εθνικό ιδεώδες ή ως φορέας μιας εθνικής «ουσίας», που για πολλούς είναι πιο συνεκτική απ' τη χριστιανική εκκλησιαστική παράδοση.

Έναντι λοιπόν αυτής της κοσμικής μεταφυσικής διάστασης του κοινοτισμού, ή μ' άλλα λόγια, έναντι μιας κοσμικής «κοινοτιστικής εσχολογίας», οφείλω να διευκρινίσω τούτο: πως η επίτευξη ουσιαστικής κοινωνίας **ξεπερνά** τις δυνατότητες των ανθρώπων (τις πολιτικές, τις ηθικές, ακόμα και τις θρησκευτικές). Όπως αποδείχθηκε περίτρανα απ' τ' αδιέξοδο του αρχαίου ελληνορωμαϊκού κόσμου, η κοινωνία **δεν είναι** ένα φυσικό δεδομένο. Ως αίτημα η κοινωνία ενυπάρχει στην ανθρώπινη φύση, αλλά την υπερβαίνει. Είναι ένα αίτημα που υπερβαίνει τα κοινωνιολογικά δεδομένα, όπως η αρμονία υπερβαίνει τα κοσμολογικά δεδομένα. Ό-

πως απέδειξε η χριστιανική αποκάλυψη, η κοινωνία είναι επίτευγμα θεανθρώπινο. Η μόνη ιστορική δυνατότητα ουσιαστικής κοινωνίας είναι αυτή που πραγματώνεται εκκλησιαστικά. Δια του Ιησού Χριστού εν Αγίω Πνεύματι η κοινωνία αποκαλύφθηκε ως **εσχολογικό** και ταυτόχρονα ως ιστορικό μέγεθος, που διείσδυσε στα κοινωνιολογικά και κοσμολογικά δεδομένα της ιστορίας, αποκαθιστώντας τα οντολογικά θεμέλια και διευρύνοντας τους ορίζοντες της ανθρώπινης πολιτικής, ηθικής και θρησκευτικής πράξης. Αν η αρχαιοελληνική πόλις έθεσε το αίτημα της συνύπαρξης κοινότητας και προσώπου, η χριστιανική Εκκλησία κατέστησε αυτό το αίτημα ιστορικά εφικτό («οὐ γάρ εἰσιν δύο ἡ τρεῖς σινηγμένοι εἰς τό ἕμῳν ὀνομα», Ματθ. 18.20), ως προεικόνημα της αναμενόμενης κοινωνίας των εσχάτων.

Αν έτσι έχουν τα πράγματα, θα έπρεπε εδώ να ξεκινήσουμε μια άλλη συζήτηση για το ποιά είναι η σχέση πολιτικής κοινότητας και εκκλησιαστικής κοινωνίας; Ο βυζαντινός και ο τουρκοκρατούμενος ελληνοισμός έδωσαν τις δικές τους απαντήσεις στο ερώτημα αυτό, μέσω της συναλληλίας αλλά και της διαρκούς έντασης των πολιτικών και των εκκλησιαστικών θεσμών. Εμείς καλούμαστε να διδαχθούμε απ' αυτές τις απαντήσεις, για να δώσουμε τη δική μας απάντηση που, είτε το θέλουμε είτε όχι, θα πρέπει να είναι ιστορικά **πρωτότυπη**, αλλιώς δεν θα είναι απάντηση σε κανένα ερώτημα.

**Εισήγηση του Β. Ξυδιά στην ημερίδα «ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ» στο Κουτουλουφάρι Χερσονήσου (Ηράκλειο Κρήτης) Παρασκευή, 8 Αυγούστου 1997.*

Η θέση και ο ρόλος της κάθε χώρας στον διεθνή **καταμερισμό** εργασίας και οι οικονομικές και πολιτικές σχέσεις με τις γειτονικές χώρες **καθορίζουν** λιγότερο ή περισσότερο την εσωτερική κατανομή και ανακατανομή των πόρων και των ανθρώπων. Και αν κάτι τέτοιο ισχύει τόσο για τις μεγάλες όσο και τις μικρές χώρες, είναι προφανές ότι έχει ένα πολύ διαφορετικό ειδικό βάρος για τις **μικρές** χώρες, ιδιαίτερα εκείνες που ε ξ α ρ -

ταν πάντοτε εξαιρετικά σημαντικός εξαπτίας της γεωγραφίας και της ιστορίας. Η Ελλάδα βρίσκεται στο **πέραςμα** μεταξύ Ανατολής και Δύσης, Βορρά και Νότου, Παράλιων και Ηπειρωτικών περιοχών και πολιτισμών. Όλες οι σημαντικές πόλεις της ελληνικής ιστορίας ήταν λιμάνια και οι Έλληνες πάντα ήταν ναυτικοί και έμποροι.

Οι Έλληνες, κάτω από την Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν έ μ π ο ρ ο ι .

και την βαθμιαία αποσύνθεση των ανατολικών και κεντρο-ευρωπαϊκών αυτοκρατοριών, αποδείχθηκε ανέφικτη η δημιουργία μιας νέας οικονομικής και πολιτιστικής οντότητας ευρύτερης κλίμακας και σιγά-σιγά η Ελλάδα πέρασε κάτω από την Δυτική ηγεμονία.

Σχεδόν για έναν αιώνα, μέχρι το 1922, το ελληνικό κράτος και η Αθήνα ως το νέο πολιτικό κέντρο μεταβάλλονται στο επίκεντρο μιας **τριγωνικής** σχέσης. Κεφάλαια και εισοδήματα εισρέουν από τα εκατομμύρια των διάσπαρτων Ελλήνων στα Βαλκάνια, τη Μικρά Ασία, την Αίγυπτο, τη Νότια Ρωσία κλπ. Αυτή η **εισροή** τροφοδοτεί την συσσώρευση και την κατανάλωση στο εσωτερικό της χώρας και ενισχύει το εμπόριο με τη Δύση. Η Αθήνα είναι το κέντρο αυτού του τριγώνου, που μετά το 1922 καταρρέει σε ό,τι αφορά την ανατολική του συστατική και η Ελλάδα εγκαταλείπεται σε μια άνηση αντιπαράθεση με τη Δύση. Οι Έλληνες επιστρέφουν μαζικά στο ελληνικό κράτος, ή μεταναστεύουν πολύ μακριά, στην Αμερική. Στο εσωτερικό της χώρας οι περισσότεροι εισρέουν στις πόλεις και προπαντός στην Αθήνα που μεταβάλλεται οριστικά στον κυρίαρχο και υπερτροφικό αστικό πόλο. Τα άλλα μεγάλα κέντρα του ελληνισμού, η **Κωνσταντινούπολη**, η **Σμύρνη**, τα λιμάνια της Μαύρης Θάλασσας χάνονται. Η ελληνική οικονομία μετασχηματίζεται σε μια παρασιτική απόφυση της Δύσης. Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος ολοκλήρωσε τη διαδικασία, εξαπτίας της διαίρεσης της Ευρώπης σε δύο στρατόπεδα. Οι σχέσεις της ελληνικής οικονομίας με την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη που γνώρισαν μια κάποια ανάπτυξη στην δεκαετία του '60 κυρίως, περιορίστηκαν ουσιαστικά, ιδιαίτερα μετά την ένταξη της Ελλάδας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, τη γενικευμένη κρίση των σοσιαλιστικών οικονομιών και την ταυτόχρονη βαθύτατη κρίση της ελληνικής οικονομίας.

Μπορούμε έτσι να ορίσουμε την «ανάπτυξη» της ελληνικής οικονομίας -από την εποχή της δημιουργίας ενός ανεξάρτητου κράτους, μετά την εθνική επανάσταση του 1821- ως μια διαδικασία σταδιακής **αποξένωσης** από την νοτιοανατολική Ευρώπη και του μετασχηματισμού της σε μια δυτι-

Εξωτερικές Ανταλλαγές και εσωτερική ανισορροπία*

Η λίμνη της Κάλκας ένα χρόνο μετά την αποξήρανσή της (φωτ. Τάκης Γιούσιος).

του Γιώργου Καραμπελιά

Το κείμενο αποτελεί μέρος μεγαλύτερου κειμένου που περιλαμβάνεται στο υπό έκδοση βιβλίο του συγγραφέα με τον τίτλο: **Αναζητώντας ταυτότητα**.

τώνται από τον διεθνή καταμερισμό εργασίας και την παγκόσμια αγορά. Έτσι, για παράδειγμα, η υπερτροφία του **Μπουένος Άιρες** ή του **Μοντεβιδέο**, στο νότιο κώνο της Αμερικής είναι άμεση συνέπεια του ρόλου τους ως εξαγωγικών κέντρων σε μια εξωστρεφή αγροτική οικονομία. Αντίστροφα η σχετικά ισόρροπη κατανομή στο χώρο, των γερμανικών πόλεων είναι έκφραση του δυναμισμού της εσωτερικής συσσώρευσης.

Στην μακρά και πολυκύμαντη ιστορική διαδρομή του ελληνικού χώρου, ο εξωγενής παράγων ή-

ναυτικοί και αγρότες, με μια οικονομία λιγότερο ή περισσότερο ενσωματωμένη στο Οθωμανικό κράτος και μια ανάλογη χωροταξική **κατανομή** ανθρώπων και πόρων. (Μικρά εμπορικά και διοικητικά κέντρα καθώς και λιμάνια με ορισμένες μεγαλύτερες πόλεις κυρίως στη Βόρειο Ελλάδα). Οι Έλληνες έπαιζαν το ρόλο του εμπορικού και πολιτιστικού **μεσολαβητή** μεταξύ της Οθωμανικής και της Ρωσικής Αυτοκρατορίας, με τη Βενετία, την Τεργέστη και την Αυστρία, αλλά και με τις μεγάλες δυτικές δυνάμεις, την Γαλλία και την Αγγλία.

Η Αθήνα ως πολιτικό επίκεντρο του ελληνισμού

Μετά την επανάσταση του 1821

κή απόφαση στην νοτιο-ανατολική Ευρώπη, με συνέπεια τον αυξανόμενο γιγαντισμό της Αθήνας ως έκφρασης και αποτύπωσης στο χώρο αυτής της νέας κυρίαρχης σχέσης

Η δομή του ελληνικού εξωτερικού εμπορίου

Στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα και πριν από τους Βαλκανικούς πολέμους του 1911-12, η εμπορική κίνηση του ελληνικού κράτους είχε τη δομή που αποδίδεται με τον Πίνακα I.

Πριν από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, η Ρωσία ήταν ο δεύτερος και ο Αυστροουγγαρία ο τρίτος προμηθευτής της Ελλάδας, πριν από τη Γερμανία, τη Γαλλία ή την Ιταλία και πίσω μόνο από την Αγγλία. Η Αυστρία ήταν ο τρίτος πελάτης των ελληνικών εξαγωγών. Όμως μετά τον Α' Πόλεμο, την διάλυση της Αυστροουγγαρίας, τη μπολσεβίκικη επανάσταση και την Μικρασιατική καταστροφή η δομή του εξωτερικού εμπορίου

λιγότερο ή περισσότερο ταχείας ανάπτυξης του διεθνούς εμπορίου, το ποσοστό της Κεντρικής και της Ανατολικής Ευρώπης συρρικνώνεται και εκείνο της Δυτικής μεγαλώνει. Μετά την κρίση του 1929, το ελληνικό εμπόριο κατευθύνεται προς τη Γερμανία, με το σύστημα του clearing, και προς την κεντρική και ανατολική Ευρώπη. Μετά τον Β' παγκόσμιο Πόλεμο μπορούμε να διαπιστώσουμε την ίδια διαδικασία. Μέχρι το 1966 το εμπόριο της Ελλάδας με την Ανατολική Ευρώπη διευρύνεται και η Ελλάδα υποσκελίζεται μόνο από την Φιλανδία σε ό,τι αφορά το ποσοστό του εμπορίου της με την Ανατολική Ευρώπη. Από τη στιγμή που το διεθνές και ευρωπαϊκό εμπόριο αναπτύσσεται και πάλι με την νέα διεθνοποίηση της οικονομίας, ιδιαίτερα μετά την κρίση του 1974, και μετά την είσοδο της Ελλάδας στην ΕΟΚ, το ποσοστό της Δυτικής Ευρώπης γίνεται κυρίαρχο και εκείνο της Ανατολικής Ευρώπης μειώνεται. (Βλέπε Πίνακα III.)

Πίνακας I

Εξωτερικό Εμπόριο της Ελλάδας
(επί τοις %)

Χώρες	1864		1899		1909	
	Εισαγ.	Εξαγ.	Εισαγ.	Εξαγ.	Εισαγ.	Εξαγ.
Η.Π.Α.	0,60	0,93	3,2	6,6	3,4	8,5
Αγγλία	28,26	47,99	15,3	28	22,6	25
Γερμανία			7,4	5,2	8,9	9,1
Γαλλία	18,43	5,33	7,9	12	6,9	7,5
Δυτ. Ευρ.	51,99	55,77	38,6	67,7	46,9	61,1
Αυστρία	16,83	11,24	8,6	11,6	12,6	10,1
Ρωσία	3,70	2,68	25,1	1,5	19,5	1,4
Τουρκία	20,43	19,02	12,2	7,4	8,4	6,3
Κεν. & Αν. Ευρώπη	45,21	40,70	46,4	21,1	41,7	18,4
Αίγυπτος	2,30	2,59	0,3	3,6	0,7	7,4

ΠΗΓΗ, Ετήσια έκθεση του Υπουργείου Εμπορίου, Στατιστικό Δελτίο 1864, 1900, 1912.

μεταβάλλεται απότομα και δραματικά. Ο δυτικόστροφος προσανατολισμός γίνεται ακαταμάχητος.

(Βλέπε Πίνακα II)

Μπορούμε ήδη να εγκαθιδρύσουμε μια τυπολογία του ελληνικού εμπορίου. Σε κάθε περίοδο

Το εμπόριο με τις Ανατολικές χώρες όχι μόνο ήταν ιδιαίτερα σημαντικό μέχρι τη δεκαετία του 1970, αλλά ήταν και λίγο-πολύ ισορροπο, πράγμα ιδιαίτερα σημαντικό για μια χώρα όπου παραδοσιακά οι εξαγωγές καλύπτουν το 25-50% των εισαγωγών. Πρόκει-

Πίνακας II

Εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας
(επί τοις %)

Χώρες	1922		1929		1938	
	Εισαγ.	Εξαγ.	Εισαγ.	Εξαγ.	Εισαγ.	Εξαγ.
Βορ.Αμερική	36,0	26,7	16,5	16	9,5	17,8
Αγγλία	14,4	17,0	12,0	11,9	13,1	8,3
Γερμανία	6,0	21,1	9,4	23,1	28,9	38,4
Δ.Ευρώπη	38,6	61,1	37,9	67,5	48,0	58,2
Κεντ & Αν. Ευρ.	11,4	5,2	23,7	7,3	21,9	13,5
Τουρκία	3,6	3,7	6,3	0,2	1,8	0,7
Β.ΑφρικήΜ. Ανατολή	5,7	4,9	2,5	4,6	1,8	2,4

ΠΗΓΗ: Υπουργείο Εμπορίου, Στατιστικό Δελτίο 1922, 1929 και Στατιστική Επετηρίδα 1959,60

ται για ένα πρόσθετο δεδομένο που επιβεβαιώνει την σημασία του εμπορίου με την Ανατολή και το Νότο για την ισόρροπη ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Το συνολικό εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας τα τελευταία 25 χρόνια δίνεται με τον Πίνακα IV.

Τα προηγούμενα συμπεράσματα αναδεικνύονται ανάγλυφα. Η ελληνική οικονομία, για την περίοδο που διανύουμε, εγκαταλείπει το ιστορικό και γεωγραφικό της περιβάλλον και περνάει από-

αντίστοιχα... Εάν πραγματοποιήσουμε μια διαρθρωτική ανάλυση των εισαγωγών θα καταλήξουμε στα αυτά συμπεράσματα. Το εμπόριο με τη Δύση είναι λίγο-πολύ αυτό μιας υπανάπτυκτης χώρας με το Κέντρο. Εισάγουμε περίπλοκα και υψηλής προστιθέμενης αξίας βιομηχανικά προϊόντα και εξάγουμε υφαντουργικά και αγροτικά προϊόντα.

Η διαφορά με τις χώρες του Τρίτου Κόσμου συνίσταται στο γεγονός ότι το πελώριο εμπορικό έλλειμμα καλύπτεται από τους ά-

Πίνακας III

Ελληνικό εμπόριο με τις σοσιαλιστικές χώρες

	X	M	X+M	X/M	X	M	X+M
(Εκατομμ. τρέχοντα \$)				%	Ως προς το σύνολο των ανταλλαγών %		

1950	1	2	3	50%	1,1%	0,5%	0,6%
1966	119	126	245	94%	29,3%	10,3%	15,0%
1980	705	817	1.522	86%	13,6%	7,7%	9,6%
1985	454	916	1.370	50%	10,0%	9,0%	9,3%

X= Εξαγωγές, M=Εισαγωγές

ΠΗΓΗ: Σωτήρης Βαλντέν: Το εμπόριο της Ελλάδας με τις Ανατολικές χώρες και η ένταξη στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες(1981-1985) Ινστιτούτο Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα 1988.

λυτα στην επιρροή της Δυτικής Ευρώπης. Το εμπόριο με όλους τους βόρειους, ανατολικούς και νότιους γείτονές της αντιπροσώπευε 36,7% των ελληνικών εξαγωγών το 1980 και το 29,7% των εισαγωγών. Εφτά χρόνια αργότερα είχε πέσει στο 16% και το 19,2%

δηλους πόρους και την είσοδο κεφαλαίου σε ενδημική βάση. Μόνο το εμπόριο με την Ανατολική Ευρώπη και κυρίως με τη Μέση Ανατολή και τη Βόρειο Αφρική θα μπορούσε να είναι περισσότερο ισορροπημένο και θα μπορούσε να επιτρέψει την ανάπτυξη της ελλη-

Πίνακας IV

Εισαγωγές και εξαγωγές κατά προέλευση και προορισμό
 (επί τοις % του συνόλου)

	1966		1973		1980		1987		1990		1994	
	X	M	X	M	X	M	X	M	X	M	X	M
A. ΗΠΑ, Κορέα, Ιαπων.	12,0	19,3	8,4	18,4	7,1	19,5	9,3	10,3				
B. Χώρες ΕΟΚ	45,0	53,0	56,5	51,5	64,4	40,8	65,8	59,40	63,7	64,	54	64,3
Ιταλία	5,0	10,1			9,7	8,2	16,3	12,1	16,7	14	15,4	16,6
Γ. ΑΝΑΤ.ΕΥΡΩΠΗ	28,2	10,3	15,8	6,9	12,5	7,4	5,4	7,1	4,7	4,2		
Ρουμανία	1,8	0,6	2,1	1,0	1,8	0,7	0,7	0,5	0,7	0,4	0,8	0,4
Βουλγαρία	4,6	1,6	0,9	0,5	1,2	0,9	0,7	0,6	0,6	0,6	4,4	1,5
Δ.Β. Αφρ., Μ. Ανατολ	7,1	5,2	10,0	9,3	22,3	22,1	7,5	11,6				
E. Κύπρος	1,3	0,0	1,8	0,1	1,6	0,1	1,5	0,2	0,3	2,5	0,26	3,25
Γ+Δ+Ε	36,7	16,0	28,8	16,9	36,7	29,7	16,0	19,2				

ΠΗΓΗ ΕΣΥΕ, Στατιστική Επετηρίδα, 1978, 1975, 1981 1988.

νικής βιομηχανίας. Πράγματι, η είσοδος της Ελλάδας στην ΕΟΚ σημάδεψε μια **επιδείνωση** της δομής του ελληνικού εμπορίου προς όλες τις πιθανές κατευθύνσεις. Οι προϋπάρχουσες τάσεις προς μια ανάπτυξη εξαρτημένη από τη Δύση γνώρισαν μια νέα ενίσχυση. Η Ελλάδα εισάγει όλο και περισσότερα βιομηχανικά και πρόσφατα ακόμα και αγροτικά προϊόντα, καλύπτει από εξαγωγές μόλις το 25-30% των εισαγωγών και στους παραδοσιακούς άδηλους πόρους ήρθαν να προστεθούν οι ΕΟΚικές επιδοτήσεις (Βλέπε **Πίνακα V**).

Προφανώς το εξωτερικό εμπόριο της Ελλάδας μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνον σαν **ένδειξη**, γιατί αποτελεί μόνο ένα μέρος του συνολικού ισοζυγίου των πληρωμών ενώ η κάλυψη του χρόνιου ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου προέρχεται κατά μεγάλο ποσοστό από τους άδηλους πόρους και την είσοδο κεφαλαίων (επί παραδείγματι, το 1988, οι άδηλοι πόροι ανήλθαν στο ύψος των 10 δισεκατομμυρίων \$ και οι εξαγωγές μόλις στα 6 δισεκατομμύρια \$).

Έτσι όταν προσπαθούμε να χρησιμοποιήσουμε την εμπορική κίνηση ως αποκλειστικό δείκτη των εξωτερικών οικονομικών σχέσεων της Ελλάδας, υποχρεωτικά υποεκτιμούμε τις διαστάσεις των φαινομένων που διαπιστώσαμε. Στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, ένα μεγάλο μέρος των άδηλων πόρων

και της εισροής κεφαλαίων είχε **προέλευση** τα Βαλκάνια, τη Μικρά Ασία και τη Βόρεια Αφρική. Κατά συνέπεια η συμμετοχή αυτών των περιοχών στο συνολικό οικονομικό ισοζύγιο της Ελλάδας ήταν υψηλότερη από ό,τι υποδεικνύει η εμπορική κίνηση. Αντίστροφα στην μετά τον Α' και τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο περίοδο, σχεδόν το 90% των άδηλων πόρων προέρχεται από τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ευρώπη. Οι εκτιμήσεις μας

που βασίζονται μόνο στην εμπορική κίνηση στην πραγματικότητα υποτιμούν έντονα την σημερινή ανισορροπία των οικονομικών μας σχέσεων με τη Δύση.

Εξωτερική εξάρτηση και εσωτερική υπερτροφία του κέντρου

Αυτή η δομική ανισορροπία και ο **παρασιτικός** χαρακτήρας της έ-

νταξης της Ελλάδας στον διεθνή καταμερισμό της εργασίας (το χρόνο εμπορικό έλλειμμα αποκαλύπτει μια άλλη ανισορροπία, εσωτερικού χαρακτήρα, ανάμεσα στην παραγωγή και την κατανάλωση) **εγχαράχθηκε** στην χωροταξική κατανομή πληθυσμού και εργασίας στο εσωτερικό της Ελλάδας. Η Αθήνα και ο Πειραιάς έγιναν το κέντρο αυτής της εξαρτημένης παρασιτικής ανάπτυξης και απορρόφησαν πόρους από όλη τη χώρα.

Στην διάρκεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, σημαντικές πόλεις ήταν η **Θεσσαλονίκη**, το **Μοναστήρι**, τα **Γιάννενα**, η **Λάρισα** κ.λπ., και η Αθήνα ήταν μια ασήμαντη μικρή πόλη έξι ή επτά χιλιάδων κατοίκων. Η ανάπτυξη της Θεσσαλονίκης, της **Καβάλας**, του Μοναστηρίου, ή της σήμερα κατεστραμμένης **Μοσχόπολης** στην αλβανική Βόρειο Ήπειρο, αποτελούσαν την έκφραση των δεσμών της ελληνικής οικονομίας με την οθωμανική τους ενδοχώρα και την Κεντρική Ευρώπη, ιδιαίτερα την Αυστροουγγαρία. Στη Νότιο Ελλάδα, η πόλη της **Πάτρας** ήταν το κέντρο του εμπορίου σταφίδας, της κυριότερης εξαγωγικής καλλιέργειας ήδη από την εποχή του 17^{ου} αιώνα και τους Ενετούς.

Στο ανεξάρτητο κράτος του 19^{ου} αιώνα, οι πολιτικοί της Πάτρας και της Πελοποννήσου κυριάρχησαν στην ζωή της χώρας και επέβαλαν την αντίληψή τους για την ενσωμάτωση στη διεθνή αγορά.

Άλλες σημαντικές πόλεις του 19^{ου} αιώνα, ιδιαίτερα στα νησιά, με πιο χαρακτηριστική την **Ερμούπολη** της Σύρου, σύντομα υπέκυψαν στην τερατώδη ανάπτυξη των Αθηνών. Η Αθήνα και ο Πειραιάς - ως το κέντρο της πολιτικής εξουσίας και κατανάλωσης - είναι μια πόλη συνδεδεμένη αφεδιάλυτα με μια εξωστρεφή ανάπτυξη. Μέχρι το 1922 και προς τις δύο κατευθύνσεις που επισημάναμε και στη συνέχεια μονοδιάστατα προς την Δυτική Ευρώπη και την Αμερική (Βλέπε **πίνακα VI**).

Στη μεταπολεμική περίοδο, ο πληθυσμός της ευρύτερης περιοχής της πρωτεύουσας τριπλασιάστηκε και αντιπροσωπεύει πλέον το 35% του συνολικού πληθυσμού. Αυτή η υπερσυγκέντρωση θα πρέπει να συνδυαστεί με το ρόλο των Αθηνών ως καταναλω-

Πίνακας V

Διαρθρωτική ανισορροπία του εξωτερικού εμπορίου
 (Σε εκατομμύρια τρέχουσες δραχμές)

	Εισαγωγές	Εξαγωγές	X/M%
1864	54,9	25,2	45,9
1899	132,0	93,0	70,0
1909	137,5	101,7	74,0
1922	3.169,7	2.489,1	78,5
1929	13.276	6.960	52,4
1938	14.760	10.150	68,7
1957	15.734	6.588	41,8
1965	34.012	9.833	28,9
1973	102.978	42.811	41,6
1980	452.881	221.108	48,8
1990	3.053.727	1.267.507	40,0
1995	6.013.617	2.539.266	42,2

ΠΗΓΗ: Στατιστική εξωτερικού εμπορίου και Στατιστική επετηρίδα από το 1864 έως το 1990.

τικού κέντρου και μπορεί να απεικονιστεί καθαρότερα στην κίνηση του θαλάσσιου διεθνούς εμπορίου των διαφορετικών λιμανιών της Ελλάδας.

Το σχήμα μας παρουσιάζεται εναργέστερα αν συγκρίνουμε την αξία των εισαγωγών-εξαγωγών των διαφόρων πόλεων (Βλέπε Πίνακα VII).

Έτσι μπορούμε να καταλήξουμε σε μια σειρά συμπεράσματα σε ό,τι αφορά:

νω από ό,τι εξάγει. Εισάγει το 63% του συνόλου των εισαγωγών, και εξάγει μόνο το 22%, στο ίδιο επίπεδο με τη Θεσσαλονίκη, μια πόλη τέσσερις φορές μικρότερη. Η αξία του εμπορίου όλων των υπολοίπων περιοχών της χώρας είναι ισοσκελισμένη και το έλλειμμα δημιουργείται από την μεγάλη ανισορροπία των Αθηνών (1:5,3).

Τελικώς αυτό το παρασιτικό υπόδειγμα ανάπτυξης, εξαρτημένο κατ' εξοχήν από τη Δυτική Ευρώπη, όχι μόνο διαστρέβλωσε δια-

πηρεάζουν άμεσα την ελληνική οικονομία και κοινωνία. Μπορεί να οδηγήσουν σε μια πάρα πέρα αποδιοργάνωση της οικονομικής ζωής και των ανταλλαγών ανάμεσα στις βαλκανικές χώρες και την Ελλάδα. Η πολιτική αστάθεια, κυρίως στη Γιουγκοσλαβία, και τα προβλήματα των μειονοτήτων, μπορεί να οδηγήσουν σε μια μείζονα και παρατεταμένη κρίση στα Βαλκάνια. Αλλά όπως ξέρουμε, και όπως μας το θυμίζει ο **Αντρέ Γκορζ**, οι περίοδοι των κρίσεων είναι περίοδοι μεγάλων δυνατοτήτων. Το τέλος της διαίρεσης της Ευρώπης σε δύο διαχωρισμένα οικονομικά και κοινωνικά στρατόπεδα μπορεί να αποδειχτεί εξαιρετικής σημασίας για μια χώρα σαν την Ελλάδα. Η Ελλάδα περιστοιχίζεται από τρεις τουλάχιστον πρώην σοσιαλιστικές χώρες και η Πράγα και η Βουδαπέστη βρίσκονται πλησιέστερα από το Λονδίνο, το Παρίσι ή την Μαδρίτη. Το οικονομικό επίπεδο της Ελλάδας μπορεί να συγκριθεί με τους Βόρειους γείτονές της και όχι με τους Δυτικούς εταίρους της. Είμαστε μέρος της Νοτιο-ανατολικής Ευρώπης και όχι της Δυτικής. Για όλους αυτούς τους λόγους η **ανάπτυξη** των σχέσεών μας με την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη και ιδιαίτερα με τα Βαλκάνια είναι η **μόνη** διέξοδος για μια περιφε-

ριακά ενσωματωμένη και ισόροπη ανάπτυξη. Αν μια νέα σταθερή τάξη μπορέσει να εγκαθιδρυθεί στα Βαλκάνια, αυτή θα μπορούσε να μετασχηματίσει βαθύτατα την κατάσταση του συνόλου των βαλκανικών χωρών.

Αυτή η δυνατότητα, δηλαδή η δημιουργία ενός νέου πόλου ανάπτυξης, όχι μόνο θα μετασχηματίσει τη συνολική οικονομία της Ελλάδας και το χαρακτήρα της συμμετοχής στην ΕΕ, αλλά μπορεί επίσης να μετασχηματίσει την χωροταξική **κατανομή** της εργασίας και του πληθυσμού στο εσωτερικό της χώρας. Η ανάπτυξη σχέσεων με τους άμεσους γείτονές μας θα οδηγήσει σε μια αναζωογόνηση της ελληνικής περιφέρειας, ιδιαίτερα στο Βορρά, και η Θεσσαλονίκη θα ανταγωνίζεται την Αθήνα σαν ένας πιθανός πόλος μιας μη παρασιτικής αναδόμησης της ελληνικής οικονομίας.

Μια περιφερειακά ενσωματωμένη ανάπτυξη μπορεί ταυτόχρονα να απαντήσει εν μέρει και στην γενικευμένη κρίση της ένταξης της Ελλάδας στο διεθνή καταμερισμό εργασίας. Πράγματι μετά την κρίση του 1974 και κατά την δεκαετία του '80, η ελληνική οικονομία απέτυχε να ολοκληρώσει την διεθνοποίηση του βιομηχανικού της τομέα και αντιμετωπίζει σήμερα μια σαρωτική **αποβιομη-**

Πίνακας VI

Η αύξηση του αστικού πληθυσμού

(πληθυσμός σε χιλιάδες)

	1853	1920	1940	1961	1981	1991
Θεσσαλονίκη		174	278	380	706	749
Όλες οι πόλεις χωρίς την Αθήνα		106,5	638	782	1.290	2.412
Αθήνα	36	453	1.124	1.852	3.027	3.070
Αττική						3.520
Αθήνα/Λοιπές πόλεις επί τοις %	33,8	71	143	143		148**

*Για το 1853 πόλεις με πάνω από 5.000 κατοίκους. ** Για το 1991 Αττική.

ΠΗΓΗ : Κωνσταντίνος Τσουκαλάς, *op.cit.*, και Στατιστική Επετηρίδα 1959, 1988, 1994.

Α. Τον εξέχοντα και **προνομιακό** ρόλο της Αθήνας στην οικονομική ζωή της Ελλάδας και την μόνιμη παρασιτική της επίδραση στην χωροταξική και οικονομική διάρθρωση της σύγχρονης Ελλάδας.

Β. Την μεταβολή της δεύτερης κατά μέγεθος πόλης, της **Θεσσαλονίκης**, σε ένα σημαντικό κέντρο εμπορίου, παραγωγής και κατανάλωσης.

Γ. Το **χαμηλό** ποσοστό συμμετοχής της υπόλοιπης Ελλάδας στην εμπορική κίνηση, που ωστόσο παραμένει σημαντικό σε ό,τι αφορά την εξαγωγική κίνηση. Αυτό υπογραμμίζει το γεγονός πως η **υπόλοιπη Ελλάδα αντιπροσωπεύει μάλλον το παραγωγικό κέντρο της ελληνικής οικονομίας και η Αθήνα το καταναλωτικό που απομυζά την υπόλοιπη χώρα.**

Η Αθήνα μπορεί να οριστεί ως ο **άξονας** του παρασιτικού μετασχηματισμού της ελληνικής οικονομίας. Η συνέχεια της κυριαρχίας της υπογραμμίζει την διαιώνιση αυτής της παρασιτικής δομής. Η Αθήνα εισάγει 531% παραπά-

θρωτικά την ελληνική οικονομία και κοινωνία, αλλά συνέβαλε σε τεράστιο βαθμό στην εσωτερική υπερ-συγκεντροποίηση ανθρώπων και πόρων. Η **απομάκρυνση** από τις γειτονικές οικονομίες οδήγησε σε παροξυστικές μορφές την υπερτροφία του κέντρου της πολιτικής εξουσίας και της κατανάλωσης. Αντίστροφα, όλα τα παλιά κέντρα της περιφερειακής οικονομίας, όπως οι **πόλεις** των νησιών και της Βόρειας Ελλάδας, υποβαθμίστηκαν και συχνά εξαφανίστηκαν. Μόνο η Θεσσαλονίκη διέφυγε εν μέρει από αυτή τη μοίρα, εξαιτίας της γεωγραφικής της απόστασης από την Αθήνα (πάνω από πεντακόσια χιλιόμετρα) και εξαιτίας του γεγονότος ότι αποτελεί το κέντρο μιας σημαντικής και πολυάριθμης περιοχής (περίπου τρία εκατομμύρια πληθυσμός ζει στη Βόρεια Ελλάδα).

Οι δυνατότητες μιας νέας τάξης στην Α. Ευρώπη και τα Βαλκάνια

Οι πολιτικές αλλαγές του 1989 ε-

Πίνακας VII

Εισαγωγές και εξαγωγές ανά τελωνείο (Αξία σε δισεκατομμύρια τρέχουσες δραχμές)

	1938		1967		1987	
	Εισαγ.	Εξαγωγ.	Εισαγ.	Εξαγ.	Εισαγωγ.	Εξαγωγ.
ΣΥΝΟΛΟ	14	10	35,6	14,9	1.867	955,0
%	100	100	100	100	100,00	100,00
Τελωνεία περιοχής Αθηνών						
	8,9	1,3	25,6	3,2	1.117	210,2
%	64	13	72	21,5	62,78	22,01
Θεσσαλονίκη	2,4	1,9	4,8	5,0	226,9	221,0
%	17	19	13,5	33,5	12,15	23,14
Λοιπά τελών.	2,7	6,8	5,2	6,7	523	523,8
%	19	68	14,6	45,0	25,07	54,85

ΠΗΓΗ: ΕΣΥΕ, Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδας, 1969, 1988.

χανοποίηση και περιθωριοποίηση. Η ελληνική βιομηχανία αποδείχτηκε ανίκανη να ανταγωνιστεί με την Δυτικοευρωπαϊκή και το έλλειμμα του βιομηχανικού τομέα έγινε πελώριο στην δεκαετία του '80. Η δημιουργία στενότερων σχέσεων συνεργασίας μεταξύ των βιομηχανικών τομέων των βαλκανικών χωρών, λιγότερο ή περισσότερο συμπληρωματικών και ιδίου επιπέδου ωριμότητας, μπορεί να ενισχύσει την αυτονομία και να βοηθήσει το μετασχηματισμό της δομής της ελληνικής οικονομίας. Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε πως οι **προνομιακές** σχέσεις με την δυτική οικονομία οδηγούν σε μια εντελώς άνιση διάρθρωση. **Καμία** από τις βαλκανικές χώρες δεν μπορεί να κατακτήσει μόνη της μια οποιαδήποτε αυτονομία. **Καμία** δεν έχει την δομή ή τις διαστάσεις για κάτι τέτοιο. Η αυτονομία -πάντοτε σχετική- περνάει από την διαμόρφωση ενός νέου -λιγότερο ή περισσότερο ενσωματωμένου- συνόλου.

Για μας η ενότητα της Ευρώπης, από τον Ατλαντικό ως τα Ουράλια, δεν είναι μια κενή φράση. Για την Ελλάδα αποτελεί **αναγκαιότητα**. Μια μικρή χώρα που βρίσκεται μεταξύ Βορρά και Νότου, Ανατολής και Δύσης, μπορεί να αναπτυχθεί λιγότερο ή περισσότερο ισόρροπα μόνο εάν παίξει το ρόλο μιας **γέφυρας** μεταξύ τους, σε έναν ενοποιημένο ή ισχυρά διασυνδεδεμένο οικονομικό και πολιτικό χώρο.

Κάποιος θα μπορούσε να αντιτάξει πως όλες αυτές οι δυνατότητες φαντάζουν σήμερα εξωπραγματικές. Ο συνολικός βαλκανικός χώρος μοιάζει μάλλον διασπασμένος από τις συγκρούσεις, την οικονομική κρίση, τις εθνικές αντιπαραθέσεις. Αυτό μπορεί βραχυπρόθεσμα να είναι αλήθεια, όμως πιστεύουμε πως η ιστορία και η ανάγκη θα επανασυνδέσουν και πάλι τις βαλκανικές χώρες.

Και οι δυνατότητες έχουν ήδη αρχίσει να γίνονται πράξη έστω και σαν τα **πρώτα** βήματα μιας νέας πραγματικότητας. Εκατοντάδες χιλιάδες Βορειοηπειρώτες και Αλβανοί εργάζονται στην Ελλάδα.

Χιλιάδες Έλληνες φοιτητές σπουδάζουν στα πανεπιστήμια της Βουλγαρίας, της Γιουγκοσλαβίας και της Ρουμανίας. Οι ελληνικές επενδύσεις και εξαγωγές προς τις

βαλκανικές χώρες, χωρίς να είναι αυτές που θα έπρεπε, έχουν την δυνατότητα να επεκταθούν σε σημαντικό βαθμό. Ήδη το 1996, στην Αλβανία λειτουργούν 120 ελληνικές επιχειρήσεις με επενδύσεις 50 εκατομ. δολαρίων (η Ελλάδα είναι δεύτερη επενδύτρια χώρα με το 25% των ξένων επενδύσεων, μετά την Ιταλία, που κατέχει το 60% και πριν από τη Γερμανία που κατέχει το 10%. Στη Βουλγαρία, το 1995-1996, ανέβηκε το ποσοστό των ελληνικών επενδύσεων στο 10% του συνόλου, από την άποψη των κεφαλαίων, και σε απόλυτες τιμές σε 90 εκατομ. δολάρια. Η Βουλγαρία μεταβλήθηκε πολύ σύντομα στον 6° πελάτη των ελληνικών εξαγωγών, οι οποίες, σε μια εποχή που το σύνολο των εξαγωγών παραμένει στάσιμο, αυξήθηκαν θεαματικά και πέρασαν από τα 53 εκατομ. δολάρια το 1990 στα 413 εκατ. το 1994! Αντίθετα, στη Ρουμανία, το ποσοστό των ελληνικών επενδύσεων είναι χαμηλό, ενώ αρχίζουν να αναπτύσσονται οι οικονομικές σχέσεις με τη Σερβία και τη FYROM. Η βαλκανική συνεργασία δεν είναι το μαγικό φάρμακο για την ελληνική οικονομία αλλά αποτελεί ένα σημαντικό και αναγκαίο στοιχείο μιας σταδιακής αναπροσαρμογής και αναπροσανατολισμού της προς την κατεύθυνση του ιστορικού της χώρου.

Γνωρίζουμε καλά ότι μια ισορροπημένη και όχι παρασιτική ή εξαρτημένη ελληνική οικονομία και κοινωνία μπορεί να επιτευχθεί μόνο όταν ο συνολικός ιστορικός της χώρος, η Μέση Ανατολή, η Μικρά Ασία, ο Εύξεινος Ξαναμπούν στην ιστορία και τις οικονομικές ανταλλαγές. Και το θεμέλιο ενός τέτοιου αναπροσανατολισμού είναι οι σχέσεις με τα Βαλκάνια.

Σημαντική συνέπεια μιας τέτοιας κίνησης μεσο-μακροπρόθεσμα θα είναι η **ανακατανομή** του πληθυσμού και της απασχόλησης. Η αύξηση του πληθυσμού της Αθήνας μπορεί να διακοπεί πλέον (όπως ήδη φαίνεται από την απογραφή του 1991, η επέκταση της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας και της Αττικής δεν ξεπέρασε το 4,5% στην τελευταία δεκαετία και σε σχέση με το 5,4% του συνόλου της χώρας). Και η κίνηση μιας αυθεντικής αποκέντρωσης μπορεί να επιταχυνθεί αν ενισχυθεί από μια πολιτική βούληση - για παράδει-

μα η **μεταφορά** της έδρας της κυβέρνησης σε μια άλλη πόλη, δηλαδή η δημιουργία μιας **νέας πρωτεύουσας** για την Ελλάδα. Η Ελλάδα χρειάζεται σήμερα ένα εναλλακτικό υπόδειγμα ανάπτυξης, γιατί αντιμετωπίζει ένα οικονομικό και κοινωνικό αδιέξοδο. Η κατάρρευση των ήδη ξεχασμένων καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης αποτελεί ίσως ευκαιρία για μια χώρα που αντιμετωπίζει πληθώρα παραπλήσιων προβλημάτων. Έχουμε τώρα την ιστορική ευκαιρία να επανεισέλθουμε στα Βαλκάνια και την Νοτιοανατολική Ευρώπη, αντί να παραμένουμε ένας θύλακας των Ατλαντικών εθνών, με επίκεντρο μια πρωτεύουσα που έχει γίνει παρασιτική και αποτελεί το προκεχωρημένο φυλάκιο του δυτικόστροφου προσανατολισμού στην ίδια την Ελλάδα.

Συνοπτική Βιβλιογραφία

ΑΣΔΡΑΧΑΣ Σπύρος (επιμέλεια), *Η οικονομική δομή των Βαλκανίων (15-19 αιώνες)*, Μέλισσα, Αθήνα 1979, σελ. 685.

BURGEL Guy, *Αθήνα, η ανάπτυξη μιας μεσογειακής πρωτεύουσας*, Εξάντας, σελ. 445. Αθήνα 1976.

BURGEL Guy, *La condition industrielle d' Athènes*, EKKE, Αθήνα 1979.

ΓΙΑΛΛΟΥΡΙΔΗΣ-ΑΛΕΙΦΑΝΤΗΣ (επιμέλεια), *Τα Βαλκάνια στο σταυροδρόμι Ροές*, Αθήνα 1988, σελ. 461.

ΓΙΑΝΝΙΤΣΗΣ Τάσος, «Οι διεθνείς σχέσεις και η θέση της Ελλάδας στον διεθνή καταμερισμό εργασίας στην προοπτική του έτους 2000», in Κατσούλης, Γιαννίτσης, Καζάκος, (edit) *Η Ελλάδα προς το 2000*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1988.

EVANGELINIDES Mary, "Transnational integration and national disintegration: regional underdevelopment and spatial imbalance in Greek society", *Review of Social Researches*, No 38, EKKE, Athens 1980.

JELAVICH B. *History of the Balkans*, Cambridge University Press, 1983, Vol 1,2.

ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑΣ Γιώργος, *Κράτος και κοινωνία στη μεταπολίτευση (1974-1988)*, Εξάντας, Αθήνα 1989, σελ. 487.

LAMPE John -Marvin Jackson, *Balkan Economic History 1550-1950*,

Blomington, Indiana University Press, 1982.

ΜΟΣΚΩΦ Κώστας, *Θεσσαλονίκη 1700-1919*, Στοχαστής, Αθήνα 1974.

ΜΟΥΖΕΛΗΣ Νίκος, *Κοινοβουλευτισμός και εκβιομηχάνιση στην ημιπεριφέρεια. Ελλάδα, Βαλκάνια, Λατινική Αμερική*, Θεμέλιο 1987.

ΝΙΚΟΛΙΝΑΚΟΣ Μάριος, *ΕΟΚ, Ελλάδα, Μεσόγειος*, Νέα Σύνορα, Αθήνα, 1978, σελ. 375.

STAVRIANOS, L.S., *The Balkans since 1453*, Holt, Rinehart and Winston, N.York-Chicago-San Francisco, Toronto-London, 1958, p. 970.

STAVRIANOS, L.S., *Balkan Federation, a History of the movement towards Balkan unity in Modern times*, 1944.

SVORONOS Nicos, *Le commerce de Salonique au XVIII siecle*, PUF, Paris 1956.

ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ Κωνσταντίνος, *Εξάρτηση και αναπαραγωγή. Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922)*, Θεμέλιο, Αθήνα 1976.

ΒΑΛΑΝΤΕΝ Σωτήρης: *Το εμπόριο της Ελλάδας με τις Ανατολικές χώρες και η ένταξη στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες (1981-1985)*, Ινστιτούτο Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα 1988.

ΒΑΛΑΝΤΕΝ Σωτήρης: *The clearing trade. Internationale exchanges and the Greek position*, Sakkoulas, Athens-Komotini (in Greek), 1985.

ΒΑΙΟΥ-ΧΑΤΖΗΜΑΧΑΛΗ Ντίνα-ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗΣ Κωστής, *Περιφερειακή ανάπτυξη και εκβιομηχάνιση*, Εξάντας, Αθήνα 1979.

ΒΕΡΕΜΗΣ Θάνας, «Ελλάδα-Τουρκία-Βαλκάνια», in Κατσούλης, Γιαννίτσης, Καζάκος (edit) *Η Ελλάδα προς το 2000*, Παπαζήσης, Αθήνα 1988.

Ελληνικό Υπουργείο Εμπορίου, *Στατιστικό Δελτίο*, 1864, 1900, 1912.

Ελληνικό Υπουργείο Εμπορίου, *Στατιστικό Δελτίο Εξωτερικού εμπορίου*, 1922, 1929.

Εθνική Στατιστική Υπηρεσία, *Στατιστική Επετηρίδα*, 1968, 1969, 1975, 1982, 1986, 1988, 1994.